

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Emre Kongar

DEMOKRASİ VE LAİKLİK

REMZİ KİTAP EVİ

Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, 1995 (5. basım). Toplumsal bilimlerdeki büyük boy, orta boy ve küçük boy değişme kuramlarının anlatıldığı, eleştirildiği ve Türkiye için sonuçlar çıkarıldığı bir temel başvuru kitabı. (Sedat Simavi Sosyal Bilimler Ödülü.)

İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, 1994 (8. basım). Osmanlı'dan günümüze Türkiye'nin geçirdiği değişme. Rakamlar, çözümlemeler ve eleştiriler. Tarihe ve günümüze ışık tutan kapsamlı bir yapıt. (Türk Dil Kurumu Ödülü.)

Devrim Tarihi ve Toplum Bilim Açısından Atatürk, 1994 (2. basım). Atatürk'e toplum bilim kuramları açısından yeni bir bakış.

Türk Toplum Bilimcileri I, 1996 (3. basım). Emre Kongar'ın arkadaşlarıyla birlikte yazdığı bir temel başvuru kitabı.

Türk Toplum Bilimleri II, 1996 (2. basım). Birinci cildin devamı. Her toplum bilimcinin elinde bulunması gereken yapıt.

Kültür Üzerine, 1994 (4. basım). Kültür üzerine temel bilgiler, denemeler, kültürümüzün kaynakları ve özellikleri.

Demokrasi ve Kültür, 1993 (2. basım). Demokrasimizin sorunları, kültür ve demokrasinin ilişkileri.

12 Eylül Kültürü, 1995 (3. basım). 12 Eylül'ün kültürel açıdan eleştirisi.

Atatürk Üzerine, 1994 (2. basım). Atatürk üzerine özgün denemeler.

Türkiye Üzerine Araştırmalar, 1986 Gecekondu, aile ve kent planlaması üzerine toplumbilimsel yaklaşımlar.

Yaşamın Anlamı, 1995 (5. basım). Yaşam, sevgi ve üretim üzerine otobiyografik denemeler.

Hocaefendi'nin Sandukası (Roman), 1994 (9. basım). Emre Kongar'ın günümüz toplumunu, üniversitesini ve öğrenci olayları hicvettiği, Fatih Sultan Mehmet döneminde geçen bir aşk, macera ve gerilim romanı.

Ben Müsteşarken, 1996 (4. basım). Emre Kongar'ın Ankara'da, siyaset, bürokrasi ve sanat çevrelerinde yönetici olarak geçirdiği yılları, eleştirel bir mizah anlayışı ile anlattığı anı kitabı.

Emre Kongar

**Demokrasi
ve
Laiklik**

Remzi Kitabevi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

DEMOKRASİ VE LAİKLIK / Emre Kongar

Kapak düzeni: Ömer Erduran

ISBN 975-14-0581-5

BİRİNCİ BASIM: Nisan, 1997

Remzi Kitabevi A.Ş., Selvili Mescit Sok. 3, Cağaloğlu 34440, İstanbul.
Tel (212) 522 0583, 511 6916, Faks (212) 522 9055

WEB SAYFASI : <http://www.remzi.com.tr>
E-POSTA : post@remzi.com.tr.

Remzi Kitabevi A.Ş. tesislerinde basılmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

ÖNSÖZ

Kültür Bakanlığı müsteşarlığım döneminde, yalnız Bakanlık etkinlikleri bağlamında değil, bir “bilim insanı” kimliğiyle de “demokrasi” konusundaki düşünsel ve yazınsal üretimimi sürdürmüştüm.

Bu çerçevede en çok üzerinde durduğum konular, hoşgörü kavramı ve kültürel kimlik sorunuymdu.

Sivas katliamının, iki binli yıllara giden ülkemizde yaşanmış olması, beni yeniden böyle bir vahşetin temel belirleyicileri üzerinde düşünmeye yöneltmişti.

Siyasal İslam adına aldığım bir mektup dolayısıyla da, demokrasimizin “laiklik” eksenini üzerinde bir cevabî açıklama yazmak zorunda kalmıştım.

Daha sonra **Cumhuriyet** gazetesinde köşe yazıları yazmaya başlayınca, bunları da “demokrasi” ve “laiklik” eksenini üzerinde bir kitap olabilecek çerçevede planlamıştım.

Yazdığım bazı makaleleri bir kitabın anlamlı bölümleri olarak kaleme almıştım.

İşte elinizdeki bu kitap, böyle bir planlı çaba sonunda ortaya çıkan bildiri, makale ve denemelerin oluşturduğu, “demokrasi ve laiklik” konusundaki yaklaşımı yansıttıyor. Pek doğal olarak “Siyasal İslam” ve “Şeriat Devleti” kavramları da “demokrasi” ile ilişkili biçimde ele alınan konular arasında.

Aslında, bu kitap, “Siyasal İslam” anlayışının Refah Partisi tarafından iktidara taşındığı bir dönemde öne çıkan sorunları tartışıyor.

Ne yazık ki, “Siyasal İslam” iktidara ortak olduğunda, ekonomik, toplumsal ve kültürel sorunlarımıza çağdaş ve uygulanabilir çözümler önermek yerine, Türkiye Cumhuriyeti’nin temel felsefesini bir kez daha tartışmaya açmış, böylece toplumsal ya-

raticılığımızın ve enerjimizin boş yere harcanmasına neden olmuştur.

Yirmi birinci yüzyıla giren Türkiye’de, insan, daha çağdaş ve daha verimli tartışmaların yapılmasını arzuluyor. Ama ne yapalım ki, bu toplum bizim toplumumuz, bu politikacıları da bu toplum üretiyor.

Şubat 1997, Türkiye’de ilk kez, toplumsal bir protestonun yaygın ve etkin bir biçimde uygulanışına tanık oldu. Milyonlarca ışık, bir ayı aşan bir süre, her gece saat tam 9’da “Susurluk Olayı”nın ardından, aydınlık geleceği haber veren ateş böcekleri gibi yanıp sönererek, benim bu kitapta savunduğum düşünceler açısından hiç de yalnız olmadığımı vurguladı.

“Temiz toplum” arayışlarıyla simgelenen 90’lı yılların sonunda, toplumumuzun geçirdiği aşamalara tanıklık eden ve bazı çözüm önerilerini açık seçik bir biçimde ortaya koyan bu yazıları, ülkemizdeki demokrasinin gelişmesine yardımcı olabileceği umuduyla okuyucunun değerlendirmesine sunuyorum.

Emre KONGAR
Mart 1997,
İstanbul

İÇİNDEKİLER

Türkiye'nin Önemi	9
Kültür ve Bilim İnsanın Sorumluluğu	13
Demokrasi Kültürü	17
— Bahri Savcı ve Laiklik	20
— Kültürel Kimlik ve Hoşgörü Sorunu	24
Demokraside Disiplin: Dayak ve Hukuk	35
Anomi	38
Siyasetin Okulu Yok mu?	41
Sivas Olayının Ardındaki Toplumbilimsel Gerçekler	44
Uğur Mumcu'yu Özlüyorum: Yaşasaydı Ne Derdi?	59
Demokraside Sorunlar: Çoğunluğun Baskısı ve Medya Terörü	62
Bilgi Hazinesi Bir Dergi: SDD	68
ODTÜ'de Bir Toplantı	71
Fabian Derneği'nin Genel Sekreteri ve Erbakan	74
TÜBİTAK ve TÜBA: Güzellikler ve Çirkinlikler	76
Almanya, Uğur Mumcu ve Atatürk	79
Zoru Başarmak	84
Ölüm Cezası Kaldırılmalıdır	87
Yağma	90
İki Bakan Bir Başkan	93
İki Ayrı Yönetim Dünyası: Bürokrasi ve Özel Teşebbüs	96
Karizma	99
Yazılı Kültürün Efendisi, Elektronik Kültürün Kölesiyiz	102
Bebek Domuzun Serüvenleri ve Politika	104
Profesörlük ve Öğrenim-Politika İlişkileri	107
Sosyal Demokraside Bir Bilgi Kaynağı: TÜSES	110
Fadime'den Küheylan'a: Sorun Şeyhler Değil Müritlerdir	113
Müritliğin Panzehiri: Özerk Kişilik	115
— Atatürk'ün Günümüzdeki Önemi	118

Umutsuzluğa Kapılmayın	122
Küreselleşme, Mikromilliyetçilik, Çokkültürlülük, — Anayasal Vatandaşlık	125
Çözüm Hangi İdeolojide?	132
— İslam’a Laikliği Türkler Getirdi	135
— Ulus-Devletin Sonu mu?	138
— Demokrasi, Laiklik ve Şeriat	141
Bugünkü Duruma Nasıl Düştük? Nasıl Çıkarız?	144
Mahallenin Delisi ya da “Temiz Toplum”	147

TÜRKİYE’NİN ÖNEMİ

“Türkiye deneyimi”, dünya için neden önemli?

Türkiye’deki demokrasinin başarısı niçin evrensel dengeleri etkileyecek?

Türkiye’nin önemi sorunu, hiç kuşkusuz, “dış dinamik” öğeleri açısından değerlendirilebilecek bir konudur.

Dış dinamik öğeleri açısından da değerlendirilse, konu “iç dinamik” öğeleriyle de ilgilidir, çünkü Türkiye’nin toplumsal, siyasal ve jeopolitik özellikleriyle yakından bağlantılıdır.

Türkiye’nin önemini, üç ayrı anabaşlık altında irdelemek olanaklıdır. Bunlardan biri “jeopolitik”, öteki “ekonomik”, sonuncusu da “siyasal-kültürel” boyuttur.

Jeopolitik Boyut

Türkiye, dünya üzerinde sorun olarak gözüken bölgelerden dört tanesinin ortasında yer almaktadır: Balkanlar, Kafkaslar, Ortadoğu ve Körfez.

Bu konumu, O’nu, bu bölgelerde çıkarları olan ülkeler açısından “vazgeçilmez” yapmaktadır.

Özellikle küreselleşme sürecinin Amerika Birleşik Devletleri’ni getirdiği “dünya jandarmalığı” konumu ve ABD’nin bu bölgelere olan uzaklığı, Türkiye’nin dünya üzerindeki stratejik önemini ayrıca vurgulamaktadır.

Bir başka deyişle, Türkiye, bu çatışma alanları açısından bir “bölgesel güç” kimliği ile varlığını sürdürmektedir.

Stratejik açıdan bir başka öğe, Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra ortaya çıkan bağımsız devletler ve otonom yönetimler açısından Türkiye’nin sahip olduğu ekonomik, kültürel ve siyasal olanaklardır.

Akıllıca kullanıldığı takdirde, bu olanaklar, Türkiye’nin bir bölgesel güç olma özelliğini pekiştirici etki yapacaktır.

Balkanlar'ın, Kafkaslar'ın, Ortadoğu'nun ve Körfez'in siyasal, askeri ve ekonomik kargaşası, önümüzdeki yıllarda hiç de durulacak gibi gözükmemektedir. Bu nedenle, Türkiye'nin bölgesel bir güç olma özelliği ve önemi, daha uzun yıllar devam edecek gibi görünmektedir.

Ekonomik Boyut

Türkiye hızla gelişen, kentleşen, dünya ile ekonomik ve kültürel bütünleşmesini sürdüren ve gittikçe büyüyen (şimdilik) 60 milyonluk bir pazardır.

Ayrıca, gelişen teknoloji ve dünyaya açılan girişimcilik, Türkiye'yi sadece bir "pazar" olarak değil, aynı zamanda "üretim" yapan bir ekonomik güç haline de getirmektedir.

Bu nitelikleri ile Türkiye, bir yandan Avrupa Topluluğu, öte yandan Japonya ile "önemli" ekonomik ilişkileri kuracak ve geliştirecek bir yapıya sahip görünmektedir.

Eski Sovyetler Birliği yerine kurulan bağımsız devletler ve otonom yönetimler açısından da Türkiye'nin önemli bir ekonomik potansiyele sahip olduğu söylenebilir.

Bütün bunlara ek olarak, Irak petrolü ve Kafkasya'dan gelecek petrol (Türkiye üzerinden pazarlanabildiği takdirde), uzunca bir süre, Türkiye'ye önemli bir ekonomik avantaj sağlayacaktır.

Türkiye'nin ekonomik önemi, yukarda üzerinde durulan jeopolitik önemi ile bütünleştğinde çok daha derin bir boyut ve anlam kazanmaktadır.

Siyasal-Kültürel Boyut

Türkiye'nin bir "İslam ülkesi" olması, O'nun dış dünyadaki önemini, belki de buraya kadar üzerinde durulan bütün öğelerden daha fazla artırmaktadır.

Bunun en önemli nedeni, "Türkiye'nin tek ve biricik, laik ve demokratik İslam ülkesi olmasıdır".

Bu niteliği ile Türkiye, hem değişme ve gelişme potansiyeli bakımından ekonomik-askeri-siyasal bir güç olarak önem kazanmakta, hem de daha önemlisi, "Müslüman Dünya" için, farklı bir model oluşturmaktadır.

Türkiye'nin müslüman toplumlar için laik ve demokratik bir model oluşturmaları, sadece bölge açısından değil, tüm dünya ve insanlık tarihi açısından önemli bir olaydır.

Huntington'un, 21. yüzyılın, Hristiyan ve Müslüman uygarlıkları arasında bir çekişmeye tanık olacağını söylemesi, Türkiye'nin "müslüman uygarlık" içindeki yerini olduğu kadar dünya üzerindeki önemini de iyice artırmaktadır.

Aslında, Atatürk'ün kurduğu Türkiye, tüm dünyanın önüne bir soru işareti gibi dikilmiştir: Acaba tüm toplumlar için evrensel ve tek bir değişme modeli mi vardır, yani toplumların değişme ve gelişme aşamaları ekonomik açıdan birbirine eşitlendikçe, kültürel yaşamları da benzer mi olacaktır, yoksa, farklı kültür din ve inançtaki toplumlar, farklı biçimde de mi gelişecek ve ilerleyeceklerdir?

Daha doğru bir deyişle, Batı toplumlarının izlediği yolu reddederek gelişme olanaklı mıdır? Yoksa, değişme ve gelişme, tüm toplumları, eninde sonunda aynı yollardan geçmeye mi zorlamaktadır?

İnsan hakları, kadın hakları evrensel kavramlar mıdır? Bir toplumun hem gelişmiş olması, hem de temel hak ve özgürlükleri kısıtlaması olanaklı mıdır?

İşte insanoğlunun önündeki tek aykırı model olan "Sovyet deneyimi" çöküp, tarihin derinliklerinde kaybolduktan sonra İslam, aykırı bir model olarak gündeme gelmiştir.

Oysa Türkiye, İslam modelinin, evrensel değişme ve gelişme çizgisinden farklı bir yol izlemediğinin en güzel örneğidir. Müslüman bir toplumda, hem laikliğin, hem de demokrasinin var olabileceğini ve değişme ve gelişmenin bu çizgiler yönünde olabileceğini, varlığı ile kanıtlamaktadır.

Türkiye'de, evrensel değişme ve gelişme modelinden farklı, laiklikten ve demokratiklikten sapan bir İslam modeli tartışmaları, daha çok, Sovyetler Birliği'nin gücünü sürdürdüğü "soğuk savaş" döneminde alevlenmiştir.

Sovyetler Birliği'ni bir "çember" içine almak ve rejimi, içinden de İslam baskısı ile zorlamak politikası, Türkiye'de de "evrenselden farklı, İslami çözüm" tartışmalarını desteklemiştir.

Artık Sovyetler Birliği çöktüğüne göre, “dışardan böyle bir etki de” anlamını ve dolayısıyla gücünü yitirmiş gözükmektedir.

Şimdi “dış dinamik ögeleri” tam tersine bir etkiyle, daha farklı bir soruyu, yukarda sorulan “İslami değişme ve gelişme modeli evrensel modelden farklı mıdır?” sorusunu gündeme getirmiştir.

Kanımca bu sorunun yanıtı, 21. yüzyılda, evrensel modelin egemenliği yönünde ortaya çıkacaktır. Yani bir toplum ister müslüman olsun, ister başka bir dinden, değişme ve gelişme sürecine girdiği ölçüde, insan hakları, demokratikleşme ve bunların ön koşulu olarak kaçınılmaz bir biçimde laikleşme, o toplumun gündemindeki yerini alacaktır.

Siyasal-kültürel boyut açısından yaptığımız irdelemeler, daha yukarda belirtilen jeopolitik boyut ve ekonomik boyut ile bütünleştğinde, açıkça görölmektedir ki, Türkiye sadece bir “bölgesel güç” olarak değil, dünya tarihinde, uygarlıklar savaşı denilen değişme ve gelişme süreçleri açısından da çok büyük bir önemle uluslararası arenada yerini almaktadır.

KÜLTÜR VE BİLİM İNSANININ SORUMLULUĞU

Kültür, en kısa tanımıyla, insanın doğaya eklediği tüm maddi ve manevi varlıkların toplamıdır.

Bu anlamda insanoğlunun yarattığı, ürettiği, her mal, her ahlak kuralı bir “kültür ögesi”dir.

Bir başka deyişle, üzerimizdeki elbise de bir kültür ögesidir, kafamızın içindeki “insan öldürmek kötüdür” ilkesi de.

Genellikle fiziksel nitelik taşıyan ögelere “maddi kültür”, zihinsel ve ruhsal nitelik taşıyanlara da “manevi kültür” denir.

“Kültür” terimi, bir de, sanat ve edebiyat dünyaları anlamına gelir. Bu biçimiyle “kültür” sözcüğü daha çok edebiyat ve güzel sanat alanlarının toplamı için kullanılır.

İşte bu yazıda “bilim insanlarının”, maddi ve manevi kültür alanlarındaki ve sanat-edebiyat dünyalarındaki sorumluluklarına çok kısaca bir göz gezdireceğiz.

Kültür’ün iki Ögesi: Teknoloji ve İdeoloji

İnsanoğlu dünya üzerinde var olduğundan beri, iki savaşın, iki temel çelişkinin içinde bulur kendini: İnsanın doğa ile savaşı ve insanın insan ile savaşı.

İnsanın doğa ile olan çelişkisi, sonuçta, araç, gereç ve bilgi olarak teknolojiyi üretmiştir.

İnsanın insanla olan çelişkisi ise, sonuçta, inançlar, ilkeler, kurallar bütünü olarak ideolojileri yaratmıştır.

Gerek teknolojik gelişmeler, gerekse ideolojik değişimler, insanın hem doğayı daha iyi denetlemesine, hem de kendi cinsi ile daha düzenli ve uyumlu ilişki kurmasına yardımcı olmuştur.

Tekerleğin, pusulanın, matbaanın icadı insanoğlunun yazgısında üç farklı dönüm noktasını simgeler.

Buhar makinesinin, endüstri çağını simgelediğini hepimiz biliyoruz.

Atomun parçalanması ise, insanoğlunun önünde yepyeni ufuklar açmıştır.

Günümüzdeki karmaşık elektronik teknoloji ve enerji devrimi, uzayın sonsuz kaynaklarını insanlığın emrine verecek gibi gözükmektedir.

İdeoloji konusunda ise insanlık, gerek doğayla gerekse öteki insanlarla mücadele etmek için "devlet"i üretmiştir. Bu arada, totemlerden, çoktanrılı dinlere, çoktanrılı dinlerden, semavi inançlara yükselmiştir.

Devlet, insanın yarattığı en önemli kültürel olgudur.

Devletin ortaya çıkışından sonra, ırk, millet, vatan gibi kavramlar gelişmiştir.

İnsanlık en sonunda da, bütün "mukaddes" inanç ve ilkelerin aynı saygınlık düzeyinde bulunduğu kabul edilen ve her bireyin temel hak ve özgürlüğünü esas sayan bir demokratik ve laik aşamaya, düşünce düzeyinde bile olsa, erişmiştir.

Bu düzeyde artık bireyin temel hak ve özgürlüklere "doğuş-tan" sahip olduğu kabul edildiği gibi, yine kendisinin ürettiği devlet karşısındaki mutlak eşitliği de "vatandaşlık" çerçevesinde onaylanır.

Böylece ideolojik olarak, insanlık kendi kurduğu devleti, "demokrasi" adı altında, kendi emrinde, "eşitlik" ve "adalet" ilkeleri çerçevesinde herkesin mutluluğu için kullanmaya başlar.

Teknoloji-İdeoloji Etkileşimi ve Sorunlar

Yukarıda sanki birbirinden bağımsız gibi aktarılan bu teknolojik ve ideolojik değişme ve gelişmeler, aslında çok sarsıntılı ve ancak uzun dönemde uyumun sağlanabildiği bir etkileşim çerçevesinde gelişmiştir.

Sadece son dönemden bir örnek vermek gerekirse, pusulanın icadı ve barutun yaygın kullanımı ticareti geliştirerek ve merkezileştirerek endüstri devriminin temellerini atmış, buhar makinesinin simgelediği bu devrimin tohumlarını filizlendiren öğeler arasında önemli bir rol oynamıştır. Endüstri devrimi ise, millet

ideolojisini güçlendirmiş ve “ulus-devlet” olgusunu pekiştirmiştir.

Yine endüstri devriminin doğurduğu “kentleşme” ve “sınıflaşma” süreçleri, ulus-devlet ideolojisinde demokratik ve laik hukuk devleti aşamasına ulaşılmasına yol açmıştır.

Ayrı bir inceleme ve irdeleme konusu olan, günümüzdeki küreselleşme olgusu da, son yıllardaki teknolojik ve ideolojik gelişmelerin etkileşimi sonunda ortaya çıkan bir gerçektir.

Çok kısa olarak özetlediğim bu süreç, aslında insanlığa pek çok kan ve gözyaşına mal olan sancılı bir tarihtir ve henüz burada belirttiğim “ideal sonuçlara” varmaktan da çok uzaktır.

Yani, her bir bireyin öteki kadar saygın olduğu, temel hak ve özgürlüklerin bütünüyle güvence altında bulunduğu, herkesin üretime katılma fırsatının eşit olduğu, üretimden alacağı payın ise adil ölçülerde belirlendiği bir demokratik ve laik hukuk düzeni, dünya üzerinde egemen olmaktan çok uzaktır.

Teknoloji, içinde yaşadığımız ve kendisine egemen olmaya çalıştığımız doğayı tahrip eden bir niteliğe bürünmektedir.

İdeoloji, insanın mutluluğu için üretilmiş olan devleti, insanların birbirlerini öldürmelerinde kullandıkları bir silah ve bir gerekçe haline dönüştürmüştür.

Teknoloji konusundaki klasik örnek, atomun parçalanmasıyla ortaya çıkan büyük enerjinin, insanlığa ışık ve aydınlık olarak yarar getirmesinin yanında, atom bombası ve nükleer atıklar olarak zarar vermesidir.

İdeoloji konusundaki klasik örnek, insanları daha mutlu ve birbirleriyle daha uyumlu yapmak için ortaya çıkmış olan inançların, mezheplerin ve birlikte yaşamak için geliştirilmiş olan millet, devlet kavramlarının, tam tersine kitlesel katliamların gerekçesi haline dönüşmüş olmalarıdır.

Bilim İnsanın Sorumluluğu

Bilim insanının kültürel sorumluluğu, genel olarak, insanın öteki insanlarla ve doğa ile olan çelişkilerini azaltmaktır.

Bu çabaları sırasında ona yolunu gösterecek olan ışık, bilimin karşı konulmaz aydınlığıdır.

Bilim bize doğal ve toplumsal çevremizin işleyiş kurallarını öğretir.

Bilim insanı önce bu kuralları öğrenmek, sonra da yasaları insanlığın yararına kullanmak zorundadır.

Teknoloji, ideoloji ve sanat-edebiyat konuları olmak üzere, bilim insanının somut sorumlulukları, üç farklı alanda şöyle özetlenebilir:

1) Bilim insanı, teknolojik değişimin hızlandırılmasına çalışmalı, ama bu teknolojinin, içinde yaşadığımız doğayı ve öteki insanları tahrip edecek biçimde kullanılmasına karşı çıkmalıdır.

2) Bilim insanı, her ideolojinin somut amacının insanın mutluluğu olduğunu her an akılda tutarak, soyut amaçlar uğruna, insanların birbirlerine baskı yapmasına ve birbirlerini yok etmesine karşı çıkmalıdır.

3) Bilim insanı, insanın ve doğanın güzelliklerini yansıtan bütün sanat ve edebiyat etkinliklerinin geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına doğrudan destek vermelidir.

Sonuç olarak, "toplumun korunma reflekslerini barışçılıkla, teknolojik gelişmeleri çevrecilikle, günlük yaşamın ve insanlığın evrensel çirkinliklerini sanat ve edebiyat ile dengelemeye çalışmak" bilim insanının kültürel sorumluluğudur diyebilirim.

Bu çerçevede bakıldığında, bilim insanı Türkiye'deki kutuplaşmalara da karşı çıkmak zorundadır.

Türk-kürt, sünni-alevi, laik-laik olmayan, müslüman-müslüman olmayan ayrımları, *barışçı* bir çerçevede ve "Anayasal vatandaşlık" kavramı anlayışı ile ele alınmalıdır.

Böylece bilim insanı, demokrasinin evrensel değerlerini korumak ve geliştirmekle de yükümlü olmaktadır.

DEMOKRASİ KÜLTÜRÜ

Saat sabahın üçü. Adam sarhoş. Dalıyor mahalleye, patlatıyor narayı.

“Dur yahu, herkesi uyandıracaksın” diyorsunuz. Yanıt harika: “Demokrasi var abi!”

Adam otomobilini kaldırıma park ediyor. Tam evinizin girişinin önüne. Hem yayaların geçişini, hem de evinize girişi önüyor.

Uyarıyorsunuz. Yanıt aynı. “Demokrasi var!”

Daha da kötüsü, devletin bir kurumundaki bir tiyatro galasına gidiyorsunuz. Otomobilinizi uygun bir yere park ediyorsunuz. Başınızda bir “değnekçi”.

“Park parası peşin Abi!” Devletin örgütlediği olayda, mafya denetimi. Sokağı parsellemiş. Sizden resmen haraç alıyor.

Kızıyorsunuz.

“Çıkınca veririm,” diyorsunuz. Çıktığınızda arabanızın çamurluğunu tekme ile çökertilmiş buluyorsunuz. (Bu olayı aynen ben yaşadım.)

Oysa, sırf kavga çıkmasın diye, “vermem” bile dememişsiniz. Sadece park parası ödemenin mantıksal sonucunu, yani bekçinin çıktığınızda orada olmasını sağlamaya çalışmışsınız.

Eğitimdeki ve Ailedeki Sakatlık

Türkiye’de on bir-on iki milyon aile var yaklaşık olarak.

Bunların üçte ikisinde çocuklar dayakla büyüyor.

Yarisında ise eş dövmek olağan.

İlk ve orta öğretimde “dayak” hâlâ etkin bir “terbiye” yöntemi.

Ezbercilik, tek kitaba bağlılık, soru sormanın, araştırmanın, tartışmanın yasaklanması gibi, “manevi dayak” da fiziksel dayacağı destekliyor, pekiştiriyor ve etkinleştiriyor.

Çoğunluk Her Zaman Haklı ve Demokrat Değildir

Askerler darbe yapmışlar. Bazı siyasetçilere yasak getirilmiş.

Anayasa değişikliği gerekdi. Meclis bu yetkiye sahip. "Hayır" diyorlar. "Halka soralım. Halk neylerse güzel eyler!"

Propaganda serbest. Siz sırf demokrasi uğruna, vicdan uğruna, bilime ve tarihe uygun olduğu için "Demokrasilerde bu yasak olamaz," diyorsunuz.

Yanıt "seçimle" hükümeti kurmuş iktidar partisinin gazete ilanlarıyla geliyor: "Demokrasilerde çoğunluğun dediği mukaddestir. Siz ne dersiniz o olur.

Bakmayın bu sözde politikacılara ve onların kuyrukları olan bilim adamlarına, siz ne dersiniz demokrasi odur" diyorlar.

Yani, Türkiye'de çoğunluk oldukları için kahverengi ve siyah gözlüler, mavi ve yeşil gözlülerin öldürülmesine karar verseler, bunun adı da "demokrasi" olacak.

Gereklilik ve Yeterlik Koşulları

Her tanımın bir "gereklilik koşulu" vardır, bir de "yeterlik koşulu".

"İnsan canlı bir varlıktır" tanımı, "gereklilik" koşuluna sahip, "yeterlik" koşulundan ise yoksundur. Bu eksikliği onu "yanlış" bir tanım yapar: Bu tanım ile, insanı hayvandan ayırmazsınız.

Bu tanımda "yeterlik" koşulu, "düşünen ve konuşan" olma niteliğidir.

Demokrasinin "gereklilik" koşulu da "çoğunluk yönetimi" olmasıdır.

Ama çoğunluğa dayalı diktatörlükler tarihte pek çoktur. Hatta diktatörün "seçilerek" göreve geldiği yönetimler bile vardır.

Demokrasinin "yeterlik koşulu" insanların temel hak ve özgürlükleridir. Onu öteki rejimlerden ayıran özellik budur.

Demokrasilerde "mukaddes" yani dokunulmaz olan kavram, "temel hak ve özgürlüklerdir". Çoğunluğun bile özüne dokunamayacağı temel insan hak ve özgürlükleri.

Sonuç

Demokrasi kültürünün temelinde esas olarak, “kendime istediğim özgürlükleri başkasına da tanımak gereklidir” anlayışı yatar.

Demokrasi kültürünün temelinde, önce “kendine saygı” sonra bu saygının “insana saygı” biçimine dönüşmüş hali yatar.

Önce ailede, sonra kitle iletişim araçlarında (yani moda deyimle “medyada”), sonra okulda bu ilkenin uygulanması ve öğretilmesi gerekir.

BAHRİ SAVCI VE LAİKLİK

Bahri Savcı bir Profesör. Ama ekonomi ya da makine değil, bir Anayasa Profesörü.

Bahri Savcı bir anıt insan.

Bugüne dek binlerce öğrenci yetiştirmiş “gerçek bir hoca”.

Bütün iyi hocalar gibi, kafası açık seçik.

Dili, bütün üstün nitelikli hocalarınki gibi duru, net ve kolay anlaşılır.

Bilgisi derin, kültürü zengin, insanlığı engin.

Ben **Bahri Savcı**’nın öğrencisi oldum. Onun sadece öğrencisi olmakla değil, öyle bir “anıt insanla” aynı çağda yaşamakla da övünüyorum.

Uygur beyni ve insan sevgisi dolu yüreği, O’nu insan ilişkilerinde karınca ezmez bir centilmenliğe, toplumsal, siyasal ve bilimsel savaşında ise yenilmez bir kahramanlığa ulaştırmış.

Ben “laiklik” kavramının genel olarak “hukuksal”, özel olarak “anayasal” yönünü ondan öğrendim.

Bütün iyi hocalar gibi, derslerini tartışmalı yapardı **Bahri Savcı**.

“Anayasa açısından laiklik nedir?” diye sormuştu bir dersinde.

Bizde yanıt hazırды: “Din ile devlet işlerinin ayrılması.”

“Hayır,” demişti **Bahri Hoca**. “Bu yanıt eksik. Eksik olduğu için de doğru değil.”

Sonra eklemişti: “Laiklik, Anayasanın, herhangi bir inancın devleti ele geçirerek baskı yapmasını önlemesini de içerir.”

Böylece laiklik ile demokrasi ve anayasa arasındaki ilişkileri de belirlemiş oluyordu Hocamız.

Laiklik ve Demokrasi

Laiklik zorunlu olarak demokrasiyi içermez, ama demokrasi laikliği içerir.

Çünkü bir demokrasiyi, diktatörlüklerin en korkuncu olan “çoğunluğun diktatörlüğünden” ayıran esas öge, temel insan hak ve özgürlükleridir.

“İnanç özgürlüğü” ise temel insan hak ve özgürlüklerinin başında gelir.

Kısacası “her laik kişi demokrat olmayabilir. Ama her demokrat insan laik olmaya mecburdur”.

Demokrasi, laiklikten daha geniş, daha kapsamlı bir kavramdır ve zorunlu olarak onu da içerir.

Bu nedenle birinci olarak, “ben demokrasiye önem veriyorum, laiklik bence çok da mühim değil” demek büyük bir saptırmadır.

Şimdi gelelim öteki saptırmalara.

Saptırmalar

Laiklik ve demokrasi konusunda Türkiye’de yukarda işaret ettiğim dışında beş büyük saptırma daha var.

İkinci saptırma: “Türkiye halkının yüzde doksan dokuzu müslümandır. O nedenle tüm yaşamın İslam kurallarına göre düzenlenmesi demokrasiye uygundur” demektir.

Bu önermenin demokrasiye aykırı olduğu açıktır: Bir toplumda bir kişiye bile “vicdan özgürlüğü” tanınmıyorsa, o toplumda demokrasi yoktur, çoğunluğun diktatörlüğü vardır. Ayrıca her müslümanın nasıl yaşayacağı da kendisi ile Allah arasında bir konudur. Devleti ilgilendirmez.

Üçüncü saptırma: “Türkiye’de laiklerle müslümanlar arasında kavga vardır” savıdır.

Bu iddia, laiklik, müslümanlığın rakibi değil, güvencesi olduğu için yanlıştır. Çünkü laiklik bir din değildir. Devletin bütün inançlara hukuken eşit davranması ilkesidir. Bu niteliği ile bütün inanç sahipleri ile birlikte müslümanların da vicdan özgürlüklerinin güvencesidir. Eğer laiklerle müslümanlar arasında gerçekten bir kavga varsa, bu, laiklerle, devleti ele geçirip onu İslami kurallara göre yeniden düzenlemek isteyenler arasında olabilir. Böyle bir mücadele ise bir din, bir inanç çatışması değil, bir siyaset kavgasıdır.

Dördüncü saptırma: “Biz müslümanlar olarak iktidara gelsek, demokrasiye müdahale etmeyeceğiz, toplumsal yaşamı yasalarla değil, kamuoyunun baskısı ile düzenleyeceğiz. Örneğin, başörtüsü takma zorunluğunu yasayla getirmeyeceğiz. Ama toplum baskısı, bireyleri buna zorlayacak” biçimindeki söylemdir.

İşte tipik bir çoğunluğun diktatörlüğü ilkesi: Bireylerin din ve vicdan özgürlüğüne, toplumsal baskı aracılığı ile müdahale, tam bir “ortaçağ hristiyanlığı” anlayışıdır. Kimse bunu “demokrasi” diye yutmaz.

Beşinci saptırma: “Müslümanlıkla laiklik bağdaşmaz” savıdır.

Aslında bütün semavi dinler ilk çıktıklarında, dünyayı düzenlemek amacına da yönelmişlerdir. Sonradan zamanla laik devlet düzeni gelişmiştir. Türkiye ilk ve tek laik demokratik İslam ülkesi olarak bu reformun müslüman bir toplumdaki en güzel örneğini oluşturmaktadır. İslam dini Atatürk’le bu aşamaya ulaşmıştır.

Altıncı saptırma: “Ancak devlet laik olabilir, bireyler laik olamaz” sözüdür.

Aynen demokratlık gibi, sosyalistlik gibi, laiklik ve müslümanlık da hem devlet hem de birey açısından benimsenebilir. Üstelik bir devlet hem laik hem müslüman olamaz ama, bir birey hem laik hem de müslüman olabilir. Nitekim, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının büyük çoğunluğu hem laik, hem müslüman, hem de demoktrattır.

İktidar Mücadelesi

Türkiye’deki bugünkü laiklik tartışması, devleti müslümanlık adına ele geçirip kendi bildikleri gibi düzenlemek isteyenlerin yarattığı yapay bir kavgaadır.

Bu kavganın ise dinle, imanla bir ilişkisi olmayıp, doğrudan doğruya bir “siyasal iktidar” mücadelesi olduğu açıktır.

Akılları bulandırmak için Cumhuriyetin ilk yıllarından verilen örnekler de, bir din kavgasının değil, egemenliğin kaynağına ilişkin bir siyasal savaşımın örnekleridir: Egemenlik ulusun mu-

dur, yoksa kerametleri kendilerinden menkul “din fetvacılarının” mı?

Bugünlerde sık sık **Bahri Hoca**’yı, O’nun derslerini, öğrencilerini ve özellikle, “aydınlanmanın” o karşı konulamaz gücünü taşıyan fikirlerinin ışığını düşünüyorum.

“İyi ki varsın **Bahri Hoca**. Keşke sadece bizi değil, başta Amerikalılar olmak üzere tüm dostlarımızı da eğitseydin de, tarih önünde hem bilimsel hem de siyasal gafı yapmalarını önleseydin,” diyorum.

KÜLTÜREL KİMLİK VE HOŞGÖRÜ SORUNU

“Kültürel kimlik” sorunu, globalleşerek bir anlamda küçülen, yeni çeşitli gruplar arasındaki etkileşimi yoğunlaşarak artan dünyamızda, “mikro milliyetçilik” akımları açısından paradoksal bir oluşumu işaret etmektedir.

Bir yandan “dünya vatandaşlığı” yeni bir kültürel kimlik olarak ortaya çıkmakta, çevre sorunları ve gezegenimizin geleceği konusundaki kaygılar insanları ortak bir “global kimlik” anlayışına götürmekte, öte yandan, çeşitli grupların, “birörnekleşen ve adaletsiz gelir ve servet dağılımı bu nedenle daha da belirginleşen dünyamızda”, farklı kültürel kimlik arayışları, insanlığı çok küçük ve birbiriyle çatışan topluluklara bölmektedir.

Kültürel Kimlikte İki Temel Süreç

“Kimlik sorunu”, daha doğrusu “kültürel kimlik” sorunu, iki temel süreci içerir ve bu her iki temel süreç de bireyin dışındaki grupları yani “başkalarını” işin içine sokar:

Birinci temel süreç kimliğin belirleyici iç öğelerinin benimsenmesidir. Bu öğeler bir millet, bir ırk, bir din, bir cinsiyet, bir meslek grubu ya da toplumsal bir rol çerçevesinde örgütlenmiş olabilir. Her ne çerçevede örgütlenmiş olursa olsun, bu iç öğeler de bireyin dışında olan başkalarının sahip olduğu özelliklere bağımlıdır. Çünkü birey kendisini başkalarıyla **özdeşleştirmektedir**.

Ben bu öğelere **özdeşleştirici** öğeler diyorum.

Örneğin, kendini bir millet mensubu sayarak kültürel kimliğini tanımlayan insanlar için o milletin temel nitelikleri, “**özdeşleştirici**” öğelerdir.

Bir kültürel kimlik için, özdeşleştirici öğeler yeterli değildir. Bir de bireyi öteki kimliklerden ayıran “başkalarının kimlik öğeleri”, yani başka kültürel kimliklerin tanımlanması gerekir.

İşte kültürel kimlik konusundaki ikinci temel süreç burada yatmaktadır: Her kültürel kimlik, “başka kültürel kimlikleri” de, kendisini onlardan ayıracak, ya da daha doğru bir deyişle “başkalarını” kendisinden ayıracak biçimde tanımlamak zorundadır.

Bu süreç çerçevesindeki ögelere **dışlayıcı** ögeler diyorum.

Aslında “özdeşleştirici” ögeler ile “dışlayıcı” ögeler, birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılmaz. Örneğin “Ben Türküm” diyen biri, bir yandan Türkiye’de yaşadığını ve Türk kimliğinin özelliklerini taşıdığını belirtirken, aynı zamanda, İngiliz ya da Fransız olmadığını da belirtmektedir.

Hatta, “Ben Türküm” diyen biri, belki Türklüğün kültürel özelliklerini taşıdığını belirten ama sonradan aldığı yurttaşlık hakkını kullanan bir A.B.D. vatandaşı bile olabilir.

Tam bu noktada, bir kimliğin **özdeşleştirici** ve **dışlayıcı** ögeleri ile birlikte kimliklerin farklı ölçütleri, yani farklı kriterlere göre belirlenen ve birbiriyle çatışmayan değişik kimlikler tartışmaya konu olmaktadır. Ortodoks Hristiyan bir Türk vatandaşı ya da kendini Türk sayan bir Amerikan vatandaşı gibi.

Bu konuya sonuç bölümünde yeniden döneceğiz.

Kimliğin Bir Parçası Olarak Hoşgörü

Bazı kimlikler, **özdeşleştirici** ögeleri açısından hoşgörüyü bir temel belirleyici olarak kabul ederken, bazı başka kimlikler, hoşgörüsüzlüğü esas alabilir.

Örneğin, “gel, kim olursan ol gel” diyen Mevlevi kimliği hoşgörüyü esas alan bir kültürel kimliktir.

“Ben hümanistim” diyen bir kişi, sahip olduğu öteki kimliklerin üzerine, insan sevgisini ve hoşgörüyü şemsiye olarak kullandığını belirtiyor demektir.

Öte yandan, ben “saf bir ırktanım” ya da “İnanmış bir NAZI partisi mensubuyum” diyen bir kişi, bazı insanların düşmanı olduğunu ve bunlara karşı hoşgörüsüzlüğünü vurguluyordu.

Çok temel belirleyiciler çerçevesinde her kültürel kimlik bir “ideoloji”yi de yansıtır. Milliyetçilik, dincilik gibi ya da komünizm gibi ideolojiler, birey düzeyinde, kendilerini “kültürel kimlik” biçiminde ortaya koyar.

İşte bu noktada, örneğin milliyetçilik ideolojilerindeki geleneksel “din-dil-örf-âdet-coğrafya” gibi belirleyicilere ek olarak “irade” faktörünün en önemli rolü oynadığını hatırlatmalıyız.

İster millet, ister din, ister siyaset konusunda, bireyin iradesi yani kendisini hangi kimlik sahibi olarak gördüğü, bütün öteki geleneksel öğelerden daha önemlidir. Kendisine ait saydığı referans grubunun, çeşitli nedenlerle bireyi dışlaması bile, onun en azından kendi gözündeki kimliğini değiştirmeyebilir.

Bu genel saptamalardan sonra günümüzün toplumsal örgütlenmesi açısından, devlet ve sivil toplum örgütleri çerçevesinde, bazı irdeleme denemeleri yapalım:

Çağdaş Topumlarda Kimlik Kaynağı Olarak Sivil Toplum Örgütlenmeleri

Sivil toplum açısından kültür sorunlarına bakmak, büyük ölçüde kültür, devlet ve sivil toplum ilişkilerini ayrıntılı olarak çözümlmek ile anlamlı bir çaba niteliği kazanır. Çünkü devlet ve sivil toplum, kendileri bir kültür ürünü oldukları gibi, sonradan dönerek, doğrudan doğruya yeni kültürel biçimlenmelere yol açan oluşumlardır.

Devlet, bilindiği gibi insan-doğa çelişkisinin yol açtığı savaşımdan doğan insan-insan çelişkisinin ortaya koyduğu ideolojinin doğurduğu ve desteklediği bir resmi örgütlenme biçimidir.

Devletin “resmi” bir örgütlenme biçimi olması, sahip olduğu “yaptırım gücü”nden doğar.

İnsan-insan ilişkilerini düzenleyen ideolojinin bir yansıması olan devlet, ortaya çıktıktan hemen sonra dönerek, içinde bulunduğu toplumun kültürünü de etkilemeye başlar.

Sivil toplum ise, devletin resmi örgütlenmesinin dışında, “vatanşlık bilinci” ile geliştirilen gönüllü yapılanmalardan oluşur.

Sivil toplum örgütlenmelerinin en önemli özelliği, çağdaş demokratik devlet anlayışı çerçevesinde, bireyin, devleti “etkilemek ve denetlemek” de dahil olmak üzere, kendi hak ve çıkarları doğrultusundaki amaçları gerçekleştirmek için kurulmuş yapılar olmasıdır.

Bir başka deyişle, sivil toplum örgütlenmeleri, devletin resmi

yapısı dışında kalan, bireyin temel hak ve özgürlüklerine dayalı olan ve gerek bireylerin gerekse grupların toplum içindeki kimliklerini geliştirici fonksiyonlarını kolaylaştıran oluşumlardır.

Sivil toplum örgütlenmelerinin ideolojik kökeni, yani kültürel dayanağı, “bireyin” temel hak ve özgürlüklerine, çağdaş devlet anlayışı içindeki vatandaşlık bilincine bağlı olan bir anlayıştır.

Bu açıdan sivil toplum örgütlenmeleri, vatandaşlık bilincinin gelişmişlik göstergesi olarak da algılanabilir.

“Sivil toplum” anlayışını doğuran “kültürel yapı”, aynı zamanda sivil toplum örgütlenmeleri aracılığı ile de (aynen devlet tarafından olduğu gibi) etkilenmeye başlar.

Devlet ile kültürel yapı arasındaki etkileşim ilişkisi, devletin niteliğinin monistik ya da pluralistik olmasına bağlı olarak, tekilci ya da çoğulcu bir nitelik taşır. Bir başka deyişle, monistik bir devlet, toplumda da tekilci bir kültürün pekişmesi yolunda etki yapar.

Buna karşılık sivil toplum örgütlenmeleri, toplumun farklı kesim, grup, meslek ve sınıflarının farklı ve kimi zaman da çelişen etkinliklerini ve çıkarlarını yansıttıklarından, kültür üzerindeki etkileri her zaman “çoğulcu bir yapı” doğrultusundadır.

Ayrıca, sivil toplum örgütlenmeleri devletin resmi yapısının dışında olduğundan, doğrudan doğruya vatandaşın temel hak ve özgürlüklerini geliştirici, bu niteliği ile de zorunlu olarak “çoğulculuğu” teşvik edici bir sonuç yaratır.

Şimdi bu genel tanımlar çerçevesinde, bir kültürün “kimlik belirleyici” fonksiyonu ile “özgürlük geliştirici” etkisi arasındaki ilişkilere daha yakından bakabiliriz.

Kimlik ve Özgürlük Çatışması

Sunuşumun bundan sonrasını bir değer yargısı belirterek sürdürmek istiyorum: “Kültür, kucakladığı bireye yalnız bir kimlik vermekle kalmadığı, kişiliğini özgürce geliştirmek yolunda da, ona yardımcı olduğu oranda insanı geliştirir!”

Bu normatif yaklaşım, aslında paradoksal bir beklentiye yansımaktadır. Çünkü “kimlik” ancak belli değer, tutum ve davranışların benimsenmesi, belli yaşama biçiminin, bir dilin, bir di-

nin kabul edilmesi ve iradi olarak kabul edilen bir "aidiyet" bağı-
nın varlığı ile gelişir.

Özgürlük ise, her şeyden önce bireyin toplumsal baskılardan kurtulması koşuluna bağlıdır.

Bir başka deyişle özgürlük, bireyin her şeyden önce, toplum-
dan özgürleşmesi anlamını da içinde taşır. Bu bakımdan da, bi-
rey ile toplumu sıkı sıkıya birbirine bağlayan kültürel kimlik ile
çatışan bir kavram özelliği kazanır.

Köleleştirici Kültür-Özgürleştirici Kültür

İşte tam bu noktada bir kültürün bireyleri köleleştirici mi,
yani kendisine köle edici mi yoksa özgürleştirici mi, yani bireyi
kültürün baskısından kurtarıcı mı olduğu paradoksal sorunsal
gündeme gelmektedir.

Buradaki sorunu iyi teşhis edebilmek için "ateizmi" bir örnek
olarak kullanabiliriz. "Ateizm", "tanrıtanımazlık" olarak bireyi
tüm çoktanrılı ve tektanrılı dinlerin kültürel baskısından kurtarır.
Fakat bir insanın ateist olması için tüm tanrıları "reddeden"
bir davranış içinde bulunması "zorunludur". Yani ateizm, insanı
tanrılardan özgürleştirmekte, ama tanrıtanımazlığın "tutsağı"
yapmaktadır. Bir insanın tanrıtanımaz kültürü, yani kimliği,
onun bir kilisedeki ayine katılmasını ya da namaz kılmasını
"kültürel kimlik" olarak engeller. Yani arada bir de olsa, namaz
kılan ya da dua eden birisi, kültürel kimlik olarak artık "ateist"
değildir.

Oysa "ateist" yerine "agnostik" bir yaklaşım, insanı çok daha
farklı bir noktaya getirir: Agnostik, yani, kuşkucu bir kişi, bü-
tün dinlere ve bu arada ateizme de kuşku ile bakar. Agnostik ki-
şi, hiçbir dine kendini tümüyle adamaz. Hepsine ve tanrıtanı-
mazlığa hemen hemen aynı soruları sorarak yaklaşır. Böylece
kendini "yumuşak" bir biçimde, bütün dinsel ideolojilerin dı-
şında tutar.

Bu anlamıyla, sert bir Müslüman, katı bir Katolik ve iflah ol-
maz bir tanrıtanımaz, hep aynı kişilik özelliklerini ve kültürel
kimlik benzerliklerini sergiler.

Sadece kuşkucu olan, bunların hepsinden farklıdır. Bu ne-

denle de hem Katolik, hem Müslüman, hem de ateistler tarafından reddedilir ve suçlanır: Çünkü kendisini, sert bir toplumsal kültürel kimlik içinde algılamamaktadır.

Demek ki, kültürel kimlik toplumsal sertliği ve denetimi getirdiği ölçüde bireyin özgürlüklerini ipotek altına almaktadır.

Bu açıdan dışlayıcı öğelere ağırlık veren kültürlerin bireyler arasından daha "sınırlayıcı ve kısıtlayıcı" bir kimlik oluşturduğu da söylenebilir.

Gönüllülük ve İrade İlkesi

Bir kültürün, bireyi köleleştirip köleleştirmediğinin ilk ölçütü, bireyin o kimliği gönüllü olarak iradesiyle isteyip istemediğidir.

Bir insan belli bir kültürel kimliği istemediği halde onu kabul zorlanıyorsa, hiç kuşkusuz bir "köleleştirme" sürecinden söz edilebilir.

Buna karşılık bir insan gönüllü olarak özgür iradesiyle bir kültürel kimliği kabulleniyorsa, orada "köleleştirme" sürecinden söz etmek biraz zorlaşır.

Fakat yine de bireye, genelde kabul ettiği bir kimlik adına, özelde baskı uygulanabilir.

Örneğin Müslüman olduğunu öne süren, yani Müslüman kimliğini kabul eden fakat günde beş vakit namaz kılmayan insana, beş vakit namaz kılması için toplum içinde baskı yapılabilir.

İşte bu durumda yine bir baskı ya da kaba deyimle "köleleştirme" söz konusu olur.

Hoşgörü İlkesi

İşte tam bu noktada işe karışan ve bireyi özgürleştirici işlev yapan bir öge, "hoşgörü"dür.

Her kültürel kimlik, gerek genel kimlik çerçevesinde, gerekse özel olarak bireyden bekledikleri açısından, hoşgörü olduğu ölçüde, kendi kimliğini taşıyan bireyi, köleleştirme sürecinin dışında tutabilir.

Buradaki hoşgörü hem "genel çerçeve" açısından söz konu-

sudur, hem de genel çerçeveye uymayan bireylere uygulanan “özel baskı” açısından.

Ayrıca bir de her kültürün, kendinden farklı kimlik taşıyanlara karşı hoşgörüsü vardır ki, bu kendi üyelerine karşı tutumunu da etkiler.

Sonuç olarak her birey, kimliğini istediği gibi yorumlayabilir.

Fakat o zaman da kimlik, acaba “kimlik” olma özelliğini kaybetmez mi?

Yani öyle bir kültürel kimlik ki, kimse ona göre davranmıyor! Böyle bir kültürel kimlik olabilir mi?

Örneğin Müslüman bir toplum ama, hiç kimse Müslümanlığın beş şartını yerine getirmiyor! Böyle bir “Müslüman kimliği” söz konusu olabilir mi?

Mevlana’nın çağrısına herkes olumlu yanıt verse, nasıl bir toplum ortaya çıkar acaba?

Kültürel Çözülme-Kültürel Değişme

Pek çok kişi, bireylerin, sert kurallarına uymayı reddettiği kültürel kimliğin kaybolacağını, kültürel bütünlüğün çözüleceğini ve kültürel varlığın (millet-toplum vb.) yok olacağını söyler.

Aslında bir toplum içindeki bireyler şu ya da bu biçimde birbirleriyle etkileşimlerini sürdürdükleri sürece bir “kültürel çözülme”den değil, olsa olsa bir “kültürel değişme”den söz etmek olanaklı olur.

Yukarıdaki örneğe bakıldığında, bir toplumdaki genel davranış biçimi, insanların hem kendilerine “Müslüman” dedikleri, yani Müslüman kimlik kullandıkları, hem de günde beş vakit namaz kılmadıkları bir yönde gelişmiş ise, neden o toplum “günde beş vakit namaz kılmayan bir Müslüman toplum” kimliğine sahip olmasın!

Pek çok kimseye aykırı gibi gelebilecek bu Müslümanlık örneğini bilhassa verdim. Hızla Müslüman ülkelere bir bakarsak: İran, Irak, Libya, Suudi Arabistan, Tunus ve Türkiye arasında “Müslüman” kimliği bakımından çok büyük farklar görmez miyiz?

Yaptırım Şiddeti ve Hoşgörü Miktarı

Bu kimlik farklarına, yani bu farklı ülkelerdeki “Müslümanlık” tutum ve davranışlarına ek olarak, her ülkenin, sahip olduğu kimliği bireylerine empoze etme davranışı da farklıdır. Bir başka deyişle her ülkenin toplumunda, o toplumun bireylerine kültürel kimlik adına uygulanan yaptırımların şiddeti ya da bu yaptırımların tersi olan “hoşgörü miktarı” değişiktir.

Örneğin bir ülkede Ramazan ayında yemek yiyene kimse karışmaz, başka bir ülkede halk baskı yapar, bir başka ülkede ise devlet, o kişiyi cezalandırır. Böylece, Müslüman kimliği çeşitli şiddetteki yaptırımlarla bireye empoze edilir.

Her toplumda yaptırım şiddeti arttığı oranda, hoşgörü miktarı azalır.

Ayrıca, her toplum kendi içinde egemen kültürel kimlik dışında kalan “farklı kültürel ve alt kimliklere” belli bir hoşgörü ya da hoşgörüsüzlük ile bakar.

Çoğunluk Müslüman bir toplumda yaşayan Hıristiyan ve Museviler farklı kültürel kimliğe, Müslümanlıktaki çeşitli mezhep ve tarikat mensupları da alt kültür kimliklerine örnektir.

İşte her toplumun kültürel hoşgörüsü, hem farklı kültürlerin bir arada yaşayabilmesine, hem de aynı kültür içinde farklı davranışların kabul edilmesine izin verir.

Hoşgörü miktarı arttığı oranda bireye uygulanan baskının şiddeti azalır. Toplumun uyguladığı yaptırımlar, bireyi “köleleştirici” değil “yönlendirici” nitelik kazanır.

Kültür ve Sivil Toplum Örgütlenmeleri

Sonuç olarak “kültürel kimlik” ile “özgürlük” arasındaki ilişkinin, kültürel kimlik kartını bireyin gönüllü ve iradi olarak seçebilmesinde ve kimlik kartı seçilen kültürün sahip olduğu müsamahada yattığı söylenebilir.

Kültürel çeşitlenme, kültürel çiçeklenme, kültürel üretim ve bireysel özgürlük, ancak birey ile toplumun böyle bir ilişki içinde bulunduğu ülkelerde, atbaşı ve verimli bir biçimde gelişebilir.

Bir toplumun kültürünün özgürleştirici yönde mi, köleleşti-

rici doğrultuda mı gelişeceğinin en önemli göstergesi, sivil toplum örgütlenmelerinin yaygınlığı ve etkinliği ile ortaya konulabilir.

Çağdaş devlet yapısı içinde vatandaşlık bilincine dayalı olarak gelişen sivil toplum örgütlenmeleri, etkinlik alanlarının çeşitliliği ve kültürel kimliklerinin farklılığı oranında, toplumun kültürünü de baskıcı ve köleleştirici niteliğinden, “özgürleştirici” ve “çoğulcu” bir yapıya doğru etkileyecektir.

Özellikle meslek kuruluşları, insanlara, evrensel geçerliliği olan mühendislik gibi, avukatlık gibi kimlikler sağladığı oranda, kültürel kimliğin dar bir çerçevede kalarak baskıcı ve köleleştirici olması olasılığını azaltacaktır.

Devlet Yapısı İçinde Sivil Toplum Örgütlenmelerinin Bütünleşmesi ve Kültürel Yapılanma

Kültürel kimlik çatışmalarını önleyecek en etkin örgütlenme, meslek kuruluşları bazındaki oluşumlardır. Profesyonel insanları bir araya getiren örgütler, din, dil, ırk farklarının ortaya çıkardığı çatışmaları hafifletirler. Bu nedenle devletin bu tür örgütlenmeleri teşvik etmesi gerekir.

Gerek toplumun kültürünü, gerekse sivil toplum örgütlenmelerini en etkin biçimde yönlendirecek olan devletin kültür ve sanat konusundaki politikasını ise, yeni bir örgütlenme ile uygulamak olanaklıdır: Özgün ve özgür bir kültür gelişimi için, yine özgün ve özgür bir yapı.

Böyle bir yapı, devlet örgütlenmesi içinde İngiltere örneğine benzer özerk bir kültür ve sanat kurumu kurulması ile ortaya konabilir.

Yeni kurulacak bir kültür ve sanat kurumu, aşağıdan yukarı doğru her kültür, sanat ve edebiyat alanına özgü olarak geliştirilecek sivil toplum örgütlenmeleri ile gerçekleştirilebilir.

Örneğin yazarlar, plastik sanatçılar, müzisyenler gibi sanat, edebiyat ve kültür insanların oluşturacakları sivil toplum örgütlenmeleri, belli bir temsil ilkesi çerçevesinde özgün bir yapılaşma içinde, devletin resmi örgütlenmesi ile bütünleştirilebilir.

Böyle bir kültür örgütlenmesi çerçevesinde devletin sanat,

edebiyat ve kültüre yaklaşımı “destekle fakat karışma” ilkesi çerçevesinde belirlenebilir.

Kurulacak yeni bir kültür ve sanat kurumu, özgürlük ve özgünlük ilkesine uygun bir kültürel gelişmeyi teşvik edecek ve devletin katkısı da bu ilkeler çerçevesinde gerçekleşecektir.

Bir başka deyişle, özgün kültürel yapıtların üretimi, özgür bir atmosfer içinde, yeni bir yapı çerçevesinde desteklenecektir.

Bu çerçevede birey devlet ilişkilerinin din, ırk vb. gibi öğelerden çok vatandaşlık bağı ile belirlenmesi bir yandan hukuksal eşitliği vurgularken, öte yandan farklı insanların da birbirlerine hoşgörü ile bakmasını özendirecektir.

Sonuç: Keşisen Farklı Kimlikler Hoşgörüü Artırma Eğilimi Yaratabilir

Buraya dek yaptığımız irdelemeler yalnızca bazı eğilimleri belirtiyor.

Dışlayıcı öğelerle belirlenen kültürel kimlik, daha az hoşgörülü olma eğilimindedir. (Ama tersine örnekler de verilebilir.)

Ayrıca, yalnızca hoşgörü eksenini üzerinde örgütlenen bir kültür, kimlik belirleme açısından tehlikeli sınırlara gidebilir ve kimliksizlik bunalımına yol açabilir.

Buna karşılık “tek boyutlu” bir kültürel kimlik daha bağnaz kişilikleri yaratır. Kendisini bu dünyada sadece bir ırk ya da bir din veya bir mezhep ile tanımlayan bunun dışındaki bütün kimlikleri küçümseyen kişiler sonunda bütün dünyayı kendilerine düşman görebilir.

Çözüm, insanların sayısal, kültürel, mesleki, sanatsal alanlarda, evrensel geçerliliği olan farklı kimlikleri aynı anda kullanmaları ile bir ölçüde kolaylaşabilir.

Bir kişinin kullandığı kimlikler çoğaldığı oranda, etkileşimde bulunduğu ve kendini özdeşleştirdiği grupların sayısı da artacak, böylece farklı özelliklerle özdeşleşen kişi, hem dünyayı daha gerçekçi algılayacak, hem de kendisine bu alanda anlamlı bir yer bulmuş olarak daha hoşgörülü davranacaktır.

Sanıyorum burada, tüm farklı kültürleri bir arada yaşatan de-

mokrası ve bütün farklı kimlikleri hoşgörü çerçevesinde algılayan “demokrat” kimliği son derece işlevsel olmaktadır.

Hoşgörü kavramının siyasal ideolojisi, hiç kuşkusuz, demokrasi rejiminde ve demokrat kimliğinde yatmaktadır. Bu çerçevede demokrasinin, çoğunluğun baskısına dayalı rejimlerden ayrıldığı, temel insan hak ve özgürlükleri anlayışının ve “kendisini yok etmeye çalışan eğilimlere izin vermeyen” kararlılığının vurgulanması, hoşgörü anlayışının gelişmesine ve uygulanmasına önemli katkılarda bulunacaktır.

Böylece insanların “demokrat” kimliği ile özdeşleşmesi onları köleleştirici değil özgürleştirici bir süreç içine sokacak ve kültürel kimlik sorunu “demokrasi” eksenindeki çeşitli kimliklerin benimsenmesi ve kullanılması sonunda hoşgörü ile bütünleşerek çözülmüş olacaktır.

DEMOKRASİDE DİSİPLİN: DAYAK VE HUKUK

Demokrasi bir araç mıdır, yoksa bir yaşam biçimi mi?

Disiplin kendi içinde doğrudan “faşist” bir kavram mıdır, yoksa demokrasilerin de vazgeçilmez bir ögesi mi?

Dayak, zorunlu bir disiplin yöntemi midir, yoksa kimi zaman tam ters sonuçlar veren çağ dışı bir uygulama mı?

Yurt bilgisi, hukuk, felsefe, sosyoloji, psikoloji ve benzeri konularda eğitimsiz olan toplumumuz hakkında Türkünden Amerikalısına, milletvekilinden belediye başkanına kadar herkes ahkâm kesip duruyor.

Yalan yanlış ne kadar saptırmaca varsa topluma pompalanıyor.

Temel kavramlar iyice toz-dumana bulanınca da öne çıkılıp, yanlış sayılırlar üzerine doğru mantık kurulabilirmiş gibi “cevherler yumurtlanıyor”.

Demokrasi ve Disiplin

Demokrasi nereye gideceğini bilmeyen şaşkınların rejimi değildir.

Demokrasi, kendilerini faşizmin ya da şeriatın veya başka herhangi bir totaliter anlayışın yönetmesine açık tutanların rejimi hiç değildir.

Kimsenin kuşkusu olmasın: “Demokrasi” bir amaç, bir yaşam biçimi, bireyin, toplu yaşam içinde kendisi için bulabildiği en az sakıncalı rejim şeklidir.

Türkiye’de yerleştirilmeye çalışılan demokrasi, bu ülke için bir amaçtır.

Üstelik bugünkü işleyişine bakılırsa hayli uzun zaman sonra erişilebilecek bir amaç.

Demokrasi, tüm siyasal rejimler arasında kurallara en fazla uyum gerektireni, bu nedenle de en çok “iç disiplin” isteyenidir.

Demokrasi dışındaki rejimlerin hepsi zaten kaba kuvvete ve zora dayandığından, ayakta durabilmek için kullandıkları şiddet, bu rejimlerin aynı zamanda işleyiş güvencesini de oluşturur.

Oysa demokrasiler, işleyiş mekanizmaları açısından çoğunluğun kararlarına, var oluş nedenleri bakımından ise bireylerin, yani azınlıkta kalanların temel hak ve özgürlüklerine dayandıklarından, bu ikisi arasındaki denge pek çok kurala ve biraz abartmalı bir deyişle, neredeyse her bir bireyin tek tek eğitimine bağlıdır.

Bu eğitim bir yandan okulda, ailede ve medyada verilir. Öte yandan hukuk kurallarıyla desteklenir.

Her eğitim gibi bu eğitimin temelini de “tutarlılık”, yani disiplin oluşturur.

Ayrıca bu eğitim, doğrudan doğruya kurallara uymayı öğretir, yani “disipline” ilişkin de bir eğitim olmak zorundadır.

Örneğin, kendi yaşamını mukaddes sayıyorsan, başkalarının hayatlarına da dokunulmaz olarak bakmalı; bunu sürekli olarak uygulamalı ve uygulatmalısın.

Disiplin, kendi içinde “demokratik” ya da “faşist” bir değer taşımaz: Hangi amaçla kullanıldığına göre değer yüklenir.

Dayak, geçmişte bir disiplin aracı olarak kullanılmış olmasına karşın, artık demokrasi disiplininin bir yöntemi olmaktan çıkmıştır. Tüm şiddet yöntemleri gibi çağ gerisi kalmıştır.

Ne yazık ki, günümüz Türkiye’sindeki ailelerin en az yarısında erkekler eşlerini, asgari üçte ikisinde de anne-babalar çocuklarını dövmektedir.

Böylece dayak, ailedeki disiplinin bir parçası haline gelmekte, anne-babalardan kaynaklanan bir biçimde, öğretmenlerden güvenlik güçlerine, “body-guard”lardan garsonlara kadar, herkes tarafından toplumsal olarak “meşru bir araç” niteliğiyle kullanılmaktadır.

Hukukun Üstünlüğü

Demokrasi, disiplin ve dayak arasındaki bu girift ve saptırılmış ilişkiler sorunu, “hukukun üstünlüğü” kavramı ile çözülür.

Demokrasinin disiplini, dayakla değil, hukuk düzeni ile sağlanır.

Cumhurbaşkanı, başbakan, bakanlar ve milletvekilleri başta olmak kaydıyla, tüm yetkililer ve tüm kurumlar, tam anlamıyla “demokratik bir hukuk” denetimine tabi kılındıkları takdirde, toplumun eğitim, güvenlik ve kitle iletişim örgütlenmeleri de bundan doğrudan etkileneceklerdir.

Demokrasi disiplin gerektirir, disiplin ise hukuku zorunlu kılar; dayacı değil.

“Demokratik bir hukuk denetimi”nin günümüz Türkiye’si’ndeki ilk koşulu, 12 Eylül yönetimi tarafından siyasal iktidarın kontrolüne açık hale getirilen Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun yeniden bağımsızlığına kavuşturulması, “adli kolluk kuvvetinin” kurulması, milletvekillerinin siyaset dışındaki dokunulmazlıklarının kaldırılması gibi üç adımın atılmasıdır.

Daha sonra yapılacak işler ise, “çapraz bir hukuk denetimi” mantığı içinde demokratik kurum ve kuralların güçlendirilmesi yoluyla demokrasinin yerleştirilmesi çerçevesinde belirlenmelidir.

ANOMİ

Herkes birbirine soruyor: "Türkiye nereye gidiyor?"

"Ülke batıyor mu?"

Herkes yakınıyor: "Ne ahlâk kaldı, ne namus!"

"Politikacıya güvenim sıfır. Basına ve televizyona inanmıyorum."

"Ne yapacağımı, kime oy vereceğimi şaşırdım."

Ve kaçınılmaz yargı: "Hepsinin Allah cezasını versin."

Acaba bu durum bize mi özgü? Yani bu yaşadıklarımız ilk kez 1990'lı yıllarda ve yalnız Türkiye'de mi görülüyor?

"Hayır" sevgili okuyucularım. Bin defa "Hayır".

Bugün ülkemizde olup bitenler o denli çok yaşanmış ve o denli çok bilinen olaylar ki, daha on dokuzuncu yüzyıldaki toplumbilimciler bile bu bunalımı teşhis etmişler ve ona bir de isim takmışlar: "Anomi".

Kuralsızlık

"Anomi" en kısa tanımla "kuralsızlık" demek.

Gündelik yaşamdaki kuralsızlığı her an trafikte görüyoruz. Siyasetteki kuralsızlığın son örneğini ise "güvenoylaması" komedisinde, en üst seviyede, anayasa, meclis ve hükümet düzeyinde yaşadık.

Tüm toplum bir şaşkınlık ve bunalım içinde. En yüce değer "para" mı, yoksa "insanlık" mı? "Dürüstlük" mü önemli, yoksa "köşe dönmeçilik" mi?

Bu "anomi"nin, yani kuralsızlık durumunun temel nedeni, toplumbilime göre, "hızlı değişme". Hızlı değişme sırasında kültürel değerler ile insan ilişkileri aynı süratle değişmiyor. İnsanlar, inaçları ile, içinde bulundukları duruma göre davranmak zorunda oldukları başka kişilere karşı yapmaları gereken davranışlar arasında çelişkiler yaşıyor.

Diyelim ki bir milletvekili aslında dürüst ve hukuka inanıyor. Fakat içinde bulunduğu ilişkilerin zorlamasıyla, parti grubunun bağlayıcı kararından dolayı bu inancına aykırı oy kullanmak zorunda kalıyor. İşte size tipik bir anomi durumu. Tabii, anomi bireysel değil. Kültürel değerler ile sosyal ilişkilerin çatışmasının hem boyut hem içerik olarak "toplumsal" nitelik taşıması gerek.

* * *

Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği adlı kitabımda, **Durkheim**, **Weber** ve **Merton** adlı toplumbilimcilere dayalı olarak uzun uzun açıkladığım bu "anomi" durumunun göstergeleri şöyle:

- 1) Toplum liderlere karşı güvenini yitirmiştir.
- 2) İnsanlar başarılı olma yollarının tıkalı olduğunu düşünürler.
- 3) Yaşam hedeflerinin gelişme yerine gerileme sürecinde olduğuna inanılır.
- 4) Kişilere bir boşluk ve hiçlik duygusu egemendir.
- 5) İnsanlar toplumsal ve psikolojik destek için kişisel ilişkilerine güvenemezler.

Sevgili okuyucuları, görüyorsunuz, toplumbilimciler tam anlamıyla günümüz Türkiye'sinde yaşananları tanımlıyor. Ama bizi gözlemleyerek değil, evrensel, her yerde ve her zaman geçerli bir durumu anlatmak için. Yani içinde bulunduğumuz "bunalım", yüzyıllar boyu tüm toplumların karşılaştığı bir kriz. Sadece bize özgü değil. Nedenleri belli, göstergeleri saptanmış ve en önemlisi sonuçları biliniyor. Dolayısıyla paniklemeye gerek yok. Biraz "bilime kulak vermek", toz duman içindeki siyasetin bulandırdığı geleceğimizi görebilmek için yeterli.

Şimdi gelelim çözüme, ya da çözümlere.

Bu çözümler de evrensel. Yani Türkiye düşünülerek yazılmış ama, hiç kuşkusuz ülkemiz için de geçerli.

- 1) Esas çözüm, toplumun, hem insan ilişkilerinin hem de hukuksal ve örgütsel yapısının "yenilenmesi" dir.
- 2) Bu "yenilenme" sürecinin aracı, "lider" ya da "liderler" dir.
- 3) Yeni bir lider ya da bir grup, "yeni bir değerler sistemi" et-

rafında toplumu yeniden yapılandırır. Böylece değişimin yarattığı bunalım, kendi çözümünü de üretir.

Şimdi bu evrensel bilgilerden günümüz Türkiye'si'ne bir uyarılama yapmayı denersek, kendi kişisel değerlendirmelerim olarak şunları söyleyebilirim.

Zaman, değişme zamanıdır. Bu değişimin yöntemi de bellidir: *Katılımcı demokrasi*.

Bence bu değişimin geniş *halk kitlelerinden yana* olması da zorunludur.

Böylece hem yöntem hem de yön bellidir: Geniş halk kitlelerinin katılımıyla yine bu kitlelerin çıkarlarına uygun bir siyasal program çerçevesinde ülkeyi yeniden yapılandırmak.

Bunun adını da koymaktan kaçınmayalım: Tanımladığım süreç birinci olarak "*demokratik*"tir, ikinci olarak da "*sol*"dur. Siz buna ister "sosyal demokrasi" deyin, ister "demokratik sosyalizm", isterse "demokratik sol". Hiç fark etmez.

Bu işi yapması beklenen "lider" ya da "liderler" nerede? İşte asıl sorun budur.

SIYASETİN OKULU YOK MU?

Türkçeyi çok seviyorum.

Türkçeyi güzel kullanan insanları daha çok seviyorum. Çünkü onlar, güzel bir dilin ustaca kullanılışına, insan sıcaklığını da kattıklarından daha etkileyici oluyorlar.

En çok da, güzel Türkçeyi güzel kullanan, güzel insanların, bu güzel dile kendi güzelliklerini katmak için yaptıkları yenilikleri seviyorum.

Örnek, Yaşar Kemal'in sözcükleri. (Meraklısı Ali Püsküllüoğlu'nun Yaşar Kemal Sözlüğü'ne bakabilir.)

Örnek, Salah Birsel'in deyimleri.

İnsanlığın Okulu

Babam bir felsefe öğretmeniydi. Annem de.

Babam ömrü boyunca felsefe okuttu. Annem felsefe ile birlikte edebiyat ve Türkçe öğretmenliği de yaptı.

Annemle babamın felsefe, edebiyat ve Türkçe atmosferi içinde gerçeğe geçtikleri uyumun getirdiği bir mutluluk içinde yetiştim ben.

Bunları kendimi anlatmak için yazmıyorum. (*Yaşamın Anlamı* adlı kitabımda bunlar zaten var.)

Biraz aşağıda annemin "*insanlığın okulu yok ki evlâdım*" deyişi üzerine bazı görüşlerimi aktarmak için yukardaki satırları kalem aldım.

Evde, "sevilen", "beğenilen", "takdir edilen" bir kişi olabilmek için, herhangi bir aile dostunun, hem felsefe hocalarının, hem edebiyatçıların, hem de dilcilerin meslek standartlarını karşılaması gerekiyordu.

Annemle babamın pek çok kez, bir arkadaşlarının tek bir davranışı ya da ellerindeki kitapta geçen tek bir sözcük üzerinde

saatlerce tartıştıklarını ve derinliğine çözümleme yaptıklarını anımsıyorum.

Annem, çok kızdığı bir insanı ya da bir davranışı eleştirmek için bana "*İnsanlığın okulu yok ki evlâdım*" derdi.

Annemin kastettiği, hem *insanlığın* okumakla doğrudan öğrenilemeyeceği, hem de beğenmediği insanı okula yollayıp eğitime olanağının bulunmayışı idi.

Annem aslında, "*insanlığın okulu yok ki*" derken, *insanlığın* okulda öğretilmeyeceği konusunda haklı, *insanlığın genel anlamda* bir okulu olmadığı konusunda, *mecazî* (metaforik) anlamda haksızdı.

İnsanlığın okulu vardı: Aile.

Siyasetin Okulu

Annem bugün yaşasaydı, çevremizde olup bitenlere bakıp, "*Siyasetin okulu yok ki evlâdım*" derdi.

Hem siyasetçilerin yaptıklarını beğenmediğinden, hem de onları okula yollayıp eğitime olanağı bulunmadığından.

Okumakla *insanlık* arasında nasıl doğrudan bir ilişki olmaya bilirse, okumakla *siyasetçi* olmak arasında da doğrudan bir ilişki bulunmadığını vurgulaması bakımından yine haklı olurdu.

Ama, *mecazî* okul anlamında, gözünden yine bir gerçek kaçardı.

Siyasetin de okulu vardır: Siyasal partiler.

Hemen belirtmeliyim ki *klasik okul* hem insanlık hem de siyaset alanında kişiyi *bilgilendirir*. Yani *mayasında* insanlık ya da politikacılık olan bir kişi, *okuldan* aldığı bilgilerle daha iyi bir insan ya da daha iyi bir siyasetçi olabilir.

Mayası bozuk olan ise, bu bilgileri *kötü insan* ve *kötü siyasetçi* olmakta kullanır.

Annemin bahsettiği okul işte bu *mayanın oluşmasını* sağlayan okuldur. Kişiyi *mayalandırma* anlamında, *insanlığın okulu aile, siyasetin okulu partidir*.

Asıl Sorumlular

Parti üyesi bir birey, yoğun bir etkileşim içinde, bir yandan

partinin yapısına, ideolojisine, etkinliklerine katkıda bulunur, öte yandan da partisi tarafından eğitilir. Üst görevlere hazırlanır. İdeoloji, liderlik, örgüt, parti içi demokrasi, dürüstlük, güvenilirlik, şeffaflık, yerel ve genel siyasetin kuralları, bir partide çalışmayı seçen gencin, yıllar içinde *partiden* öğreneceği kavramlardır.

Her sabah uyandığımızda gazetelerden ve televizyon kanallarından fişkıran *siyaset kâbusu*'nun asıl sorumluları, siyasetin okulu olan partileri kapatarak tahrip edenlerle, bu okulu yeniden düzenlemeyerek onarmayanlar, böylece, uyanıkken de süren bu karabasanı *sonsuzlaştıranlardır*.

SİVAS OLAYININ ARDINDAKİ TOPLUMBİLİMSEL GERÇEKLER

Toplumsal olaylar durup dururken, birdenbire ve hiçbir işaret vermeden ortaya çıkmazlar.

Ayrıca her toplumsal olayın ardında birden çok öge vardır.

Bu iki ilke, Sivas olaylarının çözümlenmesinde de aynıyla geçerlidir.

'Ortak Düşman' Kavramı

Her düşünce ya da ideoloji, eyleme geçmek için bir destekleyici gruba gereksinime duyar.

Her destekleyici grup da, sahip olduğu düşünce ya da ideolojiyi eyleme aktarmak için bir plana, bir hedefe sahip olmak zorundadır.

Bütün bu süreç içinde, bir düşünceyi ya da ideolojiyi eyleme aktarmada en işlevsel araç, bir "ortak düşman"ın varlığıdır.

Böylece ortak düşman tehdidi karşısında, hem grup üyeleri kişisel kimlikleri ve güvenlikleri için birbirlerine daha yakınlaşır, hem de grup, "kendini korumak için" "en iyi savunma saldırıdır" anlayışı içinde eyleme geçer.

"Ortak düşman" kavramı, sosyal psikolojinin en iyi bilinen ve uygulamada da en çok kullanılan kurallarından biridir.

Aslında gizilgücü (potansiyeli) gerçekte çok düşük olan pek çok kişi ve grup, sırf güçlenmek için kimi zaman hayali bir düşman da yaratır.

Kimi zor dostluklar ve ittifaklar ancak böyle ortak bir düşmana karşı kurulabilir ve düşman varlığını yani tehdidini sürdürdüğü sürece devam ettirilebilir.

Kimi siyasal hareketler de, ancak böyle bir ortak düşmana karşı insanları birleştirir ve toplumsal güç kazanır.

‘Kamplaşma’ Olayı

İşte bütün bu süreç, toplumu “karşit kamplara” böler.

Karşit kamplardaki taraflar, düşmanları güçlendiği oranda kuvvetlenir.

Böylece, her kamplaşma sürecindeki karşit gruplar, bir anlamda varlıklarını ve güçlerini düşman ilan ettikleri grubun varlığına ve gücüne dayalı olarak sürdürebilir.

Bu çerçeve içinde yaşanan “tırmanma” olayı, her iki karşit grup tarafından da desteklenir.

Tırmanma sırasında asıl karşit olan gruplar, bir başka ortak düşmana da yönelirler: Tırmanmayı durdurmak isteyenler, uzlaşmadan yana olanlar, her iki grup için de varlıklarını tehdit eden hedefler haline gelir.

Böylece, kamplaşma süreci içinde olan ve bir “eylem programı” uygulayan gruplar, bir yandan karşit grupları besler ve büyütürken (kimi zaman da düşmanının gücünü ve oluşturduğu tehlikeyi abartırken), öte yandan diyalogdan yana olanları ve kamplaşma sürecini yavaşlatmak ya da durdurmak isteyenleri yok etmeye çalışırlar.

Bu son süreç, Türkçedeki ifadesini, “bitaraf olan bertaraf olur” (tarafsız olan ortadan kaldırılır) özdeyişinde bulur.

Türkiye, tarih boyunca bu kamplaşmaların her türlüünün her aşamasını bol miktarda yaşamıştır.

Tarihsel Süreç İçinde ‘Kamplaşmalar’

İnsanoğlu, doğa ile ilişkisinde teknolojiyi, birbiri ile olan ilişkisinde ise ideolojiyi üretir. Her ideoloji ise, kendisine inananları birleştirirken, dışarda kalanları “farklı” görür. Bu çerçevede, bütün inançlar ve bu arada semavi dinler de kimi daha barışçı, kimi daha savaşçı, ama mutlaka “Allahın kelimasını yaymak” amacıyla ortaya çıkan “kurtarıcı ideolojilerdir”.

Her büyük ideolojide olduğu gibi, bütün semavi dinlerde de peygamberlerin hemen ardından çeşitli mezhepler oluşmuştur.

Tarihteki en kanlı savaşlar, dinlerin yayılması sırasında ve hem farklı dinler, hem de aynı dinin içindeki farklı mezhepler arasında olmuştur.

Derken, kapitalizmin gelişmesiyle ortaya çıkan milliyetçilik ve ırkçılık ideolojileri bir eylem odağı oluşturmuş, kanlı savaşlar milliyetçilik ve ırkçılık ideolojisi eksenine kaymıştır.

Endüstrileşmenin gelişmesiyle ortaya çıkan demokratikleşme, siyasal partileri oluşturmuştur.

Siyasal partiler demokrasi, yani laiklik, hoşgörü, temel insan hak ve özgürlükleri bağlamında oluştuğundan, yol açtıkları kampaşma (içinde bulundukları toplumun gelişmişlik düzeyine göre) daha kansız ve zararsız olmuştur.

Türkiye Tarihinde 'Kampaşmalar'

İşte Türkiye Cumhuriyeti'nin, ırk, din, dil, mezhep, milliyet farkı gözetmeksizin "vatandaşlık bağı" ile tüm yurttaşlarını eşit ve özgür bir yapıda bütünleştirdiği 1990'lı yıllarda yaşanan sorunlar, tarihte insanlığın geçirmiş olduğu bütün bu aşamaların bir tortusudur.

Tüm dünyayı etkileyen Haçlı Seferleri, dinler arası çatışmaların, Paris'teki Saint Barthelemy Katliamı, Hristiyanlar arasındaki mezhep savaşlarının, Osmanlı döneminde **II. Murat** ve **Fatih Sultan Mehmet** zamanında yakılarak yok edilen Hurufiler ise Müslümanlıktaki mezhep kavgalarının bazı örnekleridir.

Derken, Osmanlı topraklarında merkezdeki saray ile çevredeki beylerin savaşı, iktidar üzerinde yeni bir mücadele eksenini oluşturdu.

İmparatorluk yapısı bu eksen üzerinde Sened-i İttifak ile bir noktaya ulaşırken, Islahat Fermanı ve Gülhane Hattı Hümayunu yani Tanzimat, bir batılı-doğulu çatışmasını gündeme getirdi. (Aslında Batılılaşma süreci pek çok kişinin öne sürdüğü gibi, Tanzimat Fermanı ile değil, **Fatih Sultan Mehmet**'in İstanbul'u fethi ile başlamıştı.)

Meşuriyet ile ortaya çıkan siyasal gelişmeler ise, bu çatışmayı artık "cepheler" ve "partiler" düzeyinde kurumlaştırdı.

"Gelenekçi-Liberal cephe" ile "Devletçi-Seçkince Cephe", siyasal ifadelerini İttihat ve Terakki Partisi ile Hürriyet ve İtilaf Partisinin simgelediği "İttihatçı-İtilafçı" çatışmasında buldu.

Kurtuluş Savaşı sırasında Halifeciler-Anadolucular çatışması,

bir süre sonra Cumhuriyetçiler-Hilafetçiler (ve bir ölçüde şeriatçılar) karşıtlığına dönüştü.

Çok partili düzene geçilmesi ile birlikte CHP-DP çatışması ülkeye egemen oldu ve bu karşıtlık sonunda askeri darbeler geleceği başladı.

1960'ların ortalarından sonra, kapitalizmin de gelişmesiyle çekirdeğini emek-sermaye çatışmasının oluşturması gereken, ama çok daha geniş ve yaygın bir cepheleşme içinde "Devletçi-Seçkinciler" ile "Gelenekçi-Liberaller" çizgisinde gelişen bir sol-sağ bölünmesi ortaya çıktı.

Toplumsal olayların 1970'li ve 1980'li yıllarda kazandığı ivme sonunda solcular karşı tarafı faşistlikle, sağcılar da karşı tarafı komünistlikle suçlayan bir kamplaşmayı ürettiler.

Bu kamplaşma cinayetlere, cinayetler ise yeni askeri darbelere yol açtı.

İşin ilginç yanı, sağ-sol ya da faşist-komünist çatışmasının, bazı hassas yerlerde Sünni-Alevi bazı yerlerde ise Türk-Kürt ekseninde geliştirilmeye çalışılmasıydı.

Nitekim Kahramanmaraş'ta ve Çorum'da Sünnilerle Aleviler arasında ciddi çalışmalar çıktı.

Böylece siyasal bir bölünme, ırk, din ve milliyet ekseninde, toplu katliamlara dönüşme eğilimi gösteriyordu.

Bugünkü Sorun: Suni Bir Kamplaşma Çabası

1980 askeri darbesi tüm siyasal partileri kapatıp, ülkedeki her türlü kamplaşmayı "din" temelinde sağlayacağı bütünlük içinde eritmek isteyince bu kez, günümüzde kışkırtılan bölünme ortaya çıktı: Şeriatçılar ile laikler.

Aslında bölünme demokratlar ile, demokrasiyi askıya almak isteyen ve İslami bir diktatörlük kurmak isteyenler arasındadır ve bu niteliği ile çok önemli değildir. Çünkü demokrasi, kendini mutlaka koruyacaktır.

Fakat bölünme, "Müslümanlar ve laikler," veya "Müslümanlar ve Atatürkçüler" veya "şeriatçılar ve laikler" gibi, *gerçek olmayan eksenlerde* keskinleştirilmeye çalışılınca, oldukça tatsız ve garip durumlar ortaya çıkmaktadır.

Bir grup eylemci, şeriat isteği çerçevesinde demokrasiye alternatif olarak geliştirdiği İslam diktatörlüğü modelini tüm Müslümanlara mal etme çabası içindedir. Bu amaçla da “laikleri” düşman ilan ederek toplumdan soyutlamak, kendi rejim değişikliği modelini ise, insanların dini inançlarını sömürerek yaymak ya da yaygın göstermek istemektedir.

Örnek Olarak Bir Mektup

Bilinçli ya da bilinçsiz olarak bu modeli savunan bir yazar ve bir sivil toplum örgütü temsilcisinin bir vesileyle bana yolladığı mektup, bu konuda çok güzel bir örnektir. Bu nedenle mektubu aşağıda aktarıyorum.

“Sayın Emre KONGAR

Sayın Müsteşar, size asıl bilim adamı ve yazar kimliğinizle hitap etmek isterdim. Ancak, konu bilimle ilgili olmayan bir konudur ve siz muhtemelen bilim adamı kimliği ile bulunduğunuz görevi yürütmek konusunda özgür de değilsiniz.

Yazınızdan, Bakanlığınızca yeni bir anıtın inşa edildiğini öğrenmiş bulunuyoruz. Türkiye gibi anıtı bol bir ülkede yeni bir anıta ihtiyaç duymamızın çok ciddi sebepleri olmalıdır. Her meydanında birkaç anıt bulunan şehirlerimizde yeni bir anıt furyası açılması için Bakanlığınızın öncülük edeceği izlenimi ediniliyor.

Gerçekten ilgi çekici; laiklik batıda ortaya çıktı, uygulandı fakat, anıtı Türkiye’de dikiliyor. Bunun bir sebebi olmalı. Sanıyorum bu sebep, laikliğin Türkiye’de yeni bir bölünme eksenı olarak kullanılmak istenmesiyle ilgili olmalıdır.

Türkiye’de laikliğin bir zamanlar ‘dinsizlik’ anlamına geldiğini, son askeri dönemin Cumhurbaşkanı pür laik Kenan EVREN dahi söylemişti. Şimdi ise laiklik değildir, çünkü bir din haline gelmiştir/getirilmiştir/getirilmektedir. Bu dinin adı ‘laisizm dini’ olabilir. Türkiye’deki laikler laikliğin kaynağı olan batıdaki anlamını ve uygulamasını kabul etmek istemiyorlar. Ona kendi kafalarından bir anlam vererek toplumu yönlendirmeyi tercih ediyorlar. Eski inkılapçı-gerici ayrımı gibi, şimdi laik-dindar (veya dinci) ayrımı meydana getiriliyor.

Laikliğin bir zamanlar Türkiye’de ‘terör aracı’ olarak kullanıl-

dığını herkes biliyor. Dünya adalet tarihinde pek örneği olmayan, iki yıl önce yazdığı kitap yüzünden, iki yıl sonra çıkan kanun gerekçe gösterilerek idam edilen İskilipli Atıf Hoca, eğer ille de laiklik anıtı yapılacaksa, adı en başa yazılacak olanlardandır. Onunla ilgili bir fotokopiyi ekte sunuyorum. Ülkemizin gelmiş geçmiş en büyük hukukçularından Ebulula Mardin'in İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından yayımlanan kitabından alınan bu fotokopi, dünyaca tanınmış bir din bilgini olan, Milli Mücadeleyi destekleyen, faziletiyle bilinen bir şahsiyetin nasıl 'laiklik' uğruna kurban edildiğini açıklıyor.

Laiklik anıtına, ismi mutlaka yazılması gereken son dönemin mazlum büyük şahsiyetleri arasında mesela Abdülhakim Arvasi, Süleyman Hilmi Tunahan, Said Nursi, Necip Fazıl Kısakürek, Osman Yüksel Serdengeçti, Nurettin Topcu gibi ilim, fikir ve sanat adamları yanında mesela devlet adamı Adnan Menderes'in adının kazılması hatıra gelebilir. Bu anıtın adsızları köşesine, bir zamanlar Kur'an ve ezan okuduğu için, namaz kıldığı için, camiye gittiği için zulme uğramış sıradan vatandaşların adları yazılabilir. Bir köşeye sembolik olarak 163 isim konulması doğru olur.

Bu anıtın kaidesine, mesela ülkemizin en ünlü laiklerinden Vedat Nedim Tör'ün Başvekalet Matbuat Umum Müdürü iken 1945 yılında gazetelere gönderdiği genelgeden bir paragraf yazılabilir. 'Gazetelerimizin son günlerdeki neşriyatı arasında din-den bahis bazı yazı, mütalaa, ima ve temsillere rastlanmaktadır. Bundan sonra din mevzuu üzerinde gerek tarihi, gerek temsili ve gerek mütalaa kabilinden olan her türlü makale ve fıkra ve tefrikaların neşrinden sakınılması...'

Bu anıta adının yazılması gereken listesine, Cumhuriyet öncesinden de örnekler bulunabilir: Mesela Denizli Müftüsü Hulusi Efendi, Sütçü İmam, Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerinin çeşitli vilayetlerde başkanı olan müftü ve hocalar... Birinci Büyük Millet Meclisinin sarıklı hocaları...

Denizli Müftüsü Hulusi Efendi, M. Kemal Paşa Samsun'a çıkmadan önce İzmir'in işgalini protesto mitinginde şunları söylemişti: 'Hemşehrilerim, şimdi İzmir'i Yunan askeri işgal etmiştir. Bu işgale muhalefet ve düşman taarruzuna karşı koymak la-

zımdır. İşgal edilen memleketler halkının silaha sarılması ve savaşması farz-ı ayn (herkesin uyması gereken dini bir emir), uzak memleketler halkı için farzı kifayedir. Fetva veriyorum, silah ve cephane azlığı veya yokluğu hiçbir zaman mücadeleye engel teşkil etmez.

Elinizde hiçbir silahınız olmasa dahi, üçer taş alarak düşman üzerine atmak suretiyle mutlaka karşı koyunuz. Biz birçok ülkelere hükmetmiş fatihlerin torunlarıyız (Hiristiyanları göstererek) bunlar da bize birer emanettir, onlara dokunmayınız.' Bu din adamları, âlimler olmasaydı acaba laik Türkiye kurulabilir miydi?

Ben, bu anıta ismi yazılacaklar yanında anıtın şekli üzerinde de görüşlerimi belirtmekten yanayım. Bu anıt tabii olarak idam sehпасı veya darağacı şeklinde olmalıdır. Bunun iki anlamı vardır. Birincisi, laiklik uğruna, bilhassa İstiklal Mahkemelerince idam edilen binlerce kişinin hatırlatılması. İkincisi de, yaşayan ve gelecek nesillerde bir korku uyandırılmasıdır.

Sayın müsteşar, sizi bir icraatınızdan vazgeçirmek, sizi de aşan tarafları olduğu için oldukça güçtür. Sadece, konunun başka yönlerini, yansımalarını dikkate almanızın yararlı olacağını hatırlatmayı bir vatandaşlık vazifesi addettim. Laik olmak, dinsiz olmak, Müslüman olmamak kişinin kendi bileceği iştir; ancak bu yöntemlerin Müslümanlara karşı, dindarlara karşı bir baskı aracı haline getirilmesini hiçbir zaman ve hiçbir şekilde doğru bulmuyorum. Ayrıca bu satırları yazarken, Türkiye'nin yeni bir baskı ve kısıtlama dönemine sokulmak üzere olduğunu da hiç aklımdan çıkarmıyorum.

Burada sizin ilim adamı ve yazar kimliğinizi dikkate alarak şunları kaydetmeden de kendimi alamıyorum. Bugünün dünyasında çok önemli bir örnek olay var. Bosna. Bosnalıların bugünkü duruma düşmeleri ya da sonucun bu kadar şiddetli olmasının sebebi, dindarlarla dindar olmayanlar arasındaki diyalogun geç kurulmasıdır. Dindar olmayan veya laik Boşnaklar yaklaşan tehlikeyi sadece dindarlara, Müslümanlara yönelik olarak algıladılar. Kendileri bu tasnifin dışında oldukları için Sırpların düşmanlık alanı dışında kalacaklarını sandılar. Fakat, dinsiz, laik ve-

ya dindar Boşnak olmak fark etmedi. Çünkü Boşnak kimliği Müslümanlıktan ayırıştırılması mümkün olmayan bir kimlikti. Sonuçta öyle veya böyle hepsi Müslümandı, hepsi Boşnaktı. Kendileri değilse bile ataları Müslümandı, Osmanlıydı, öyleyse düşmandı.

Türkiye'yi önümüzdeki günlerde nelerin beklediğini bilmiyoruz. Çatışmaların ortasında yaşıyoruz. Bir çatışma alanı içinde kalmamız halinde dünya nazarında laiklerle dindarların aynı kefedede mütalaa edileceğinden hiç şüphe etmemelidir. Laik veya Müslüman olmayan kimlik Türkleri ve Türkiye'yi tarif edemez. Türkiye'li laikler savaşa hızla yaklaşan dünyada eninde sonunda Müslümanlara muhtaç olacaklardır. Bu yüzden, çatışmayı tırmandırmaları, diyalog zeminlerini yok etmeleri en azından kendileri için iyi sonuç vermeyecektir.

Temenni etmiyoruz, ama Balkanlarda Bosna son olmayacağına benzemektedir. Geçen yüzyılda belli bir merhale kateden Avrupa'dan Müslümanları atma projesinin yeniden yürürlüğe sokulduğu izlenimi uyanmaktadır. Sırada Kosova, Makedonya ve hatta Arnavutluk vardır. Yunanistan ve Ortodoks dünyası Rusya'nın da katılmasıyla bu noktada mutabakat sağlamış görünmektedir. Müslümanların önce Balkanlardan, bilahere Trakya ve Anadolu'dan atılması yönündeki faaliyetlerin ortaya çıkması için fazla beklemeyeceğiz. Ortodoks mutabakatına Batı Hristiyan aleminin göz yumması da fazla sürpriz olmayacaktır.

Sayın Kongar, Bakanlığınız adına gönderdiğiniz yazınız bana konuyla ilgili görüşlerimi açıklama fırsatı verdi, bu yüzden size müteşekkirim. Bu konunun bütün halkımızı ilgilendirdiğini düşünerek, size arzettiğim görüşleri kamuoyuna da açıklamamda bir sakınca görmeyeceğinizi umar, saygılar sunarım."

Kamplaşmaya Karşı Savlar: Benim Cevap Mektubum

Mektuba dikkatle bakıldığında, toplumun laikler ve Müslümanlar olarak bölünmüş bir yapıda algılandığı derhal görülecektir.

Okuyucu derhal başka bir noktayı daha yakalayacaktır: Mektubun sahibi bir yandan toplumu laikler ve Müslümanlar olarak

düşman ya da bölünmüş biçimde algılarken, öte yandan, sanki bunu yapan kendisi değilmiş gibi, "karşı tarafı" yani laikleri, toplumu laikler ve Müslümanlar olarak bölmekle suçlamaktadır.

Bu mantığın "düşman üret ve böylece saflarını sıkılaştır" ilkesinin bir sonucu olduğu açıktır.

Oysa yine aynı mantığın, Türkiye'deki milyonlarca laikliğe inanan Müslüman vatandaşı dışladığı ve bu nedenle de toplumsal gerçeğe uygun olmadığı açıktır.

İşte bu gerçek dışılığı ben de aşağıdaki mektupla vurguladım ve "bölünme" sürecinin tehlikesine dikkati çekerek çözümün "laiklik ve demokrasi" ilkelerinde anlaşılarak, herkesin Müslümanlığının kendisine bırakılmasını önerdim.

"Bir sivil toplum örgütünün temsilcisi olarak bana yollamış olduğunuz mektubu, önce basından öğrendim. Daha sonra da mektubunuz geldi. Mektupta sözünü ettiğiniz fotokopi ise zarftan çıkmadı.

Sayın Doğan, mektubunuz bazı katıldığım ve bazı hiç katılmadığım, pek çok değişik öğeden oluşuyor.

Tarih önünde, kamuoyu önünde beni yanıtlamakta zorunlu ve yükümlü kıldığınızı düşündüğüm iddialarınıza karşı, fikirlerim şöyle:

Her şeyden önce laiklik kurumsal ve tarihsel olarak, kimilerince iddia edildiği gibi 'dinsizlik' değildir. Tam tersine, herhangi bir dini inanç olmazsa, laiklik kavramının anlamı kalmaz. Çünkü 'laiklik', 'dini inanç' ile 'devlet yapısı'nın farklılığı demektir. Yani 'laiklik' doğrudan doğruya dini inançlara, onların varlığına dayalı bir kavramdır. Laik devlet, dini reddeden değil, tam tersine dini kabul eden ve herkesin kendi inancında serbestliğini güvence altına alan devlettir.

Bu çerçeve içinde 'laikliği', sizin yaptığınız gibi kendi içinde bir 'din' diye tanımlamak da olanaklı değildir. Çünkü 'laiklik', bir dizi hiyerarşik değerlerden, insana ne yapması ya da ne yapmaması gerektiğini emreden kurallardan değil, tek bir ilkeden oluşur: Devletin, insana inançları konusunda baskı yapmaması ve başkalarının baskı yapmasını da önlemesi ilkesidir bu.

Tek bir ilkenin, yani toplumun yöneticilerinin ya da çoğunluğun kendi inançlarını, toplumun öteki bireylerine zor yoluyla dayatmaması ilkesinin bir 'din gibi' algılanması ya da işlev yapması olanaklı değildir.

Siz galiba burada şüphecilik (agnostisizm) ve tanrıtanımazlık (ateizm) ile laikliği birbirine karıştırıyorsunuz.

Laikliğin hiçbir inancın karşısında olmaması ya da tam tersine, her inanç ile birlikte var olabilmesi, devleti inanç sistemi dışında tutarak, bireylerin vicdan inanç ve din özgürlüklerinin güvencesini oluşturmasından kaynaklanır.

Bu açıdan, başkalarının inançlarına saygılı olan herkes, hangi din ve inançta olursa olsun laiktir.

Bir başka deyişle, kendi inancını devlet aracılığı ile öteki insanlara empoze etmeyen herkes laiktir.

Laiklik karşıtlığı ise (hangi din ve inançta olursa olsun), insanın kendi inancını önce devlete mal etme, sonra da devlet aracılığı ile bu inancı tüm vatandaşlara zorla kabul ettirme arzusunu belirler.

Böyle bir uygulama olanaklı olsa bile, kuramsal olarak nasıl bir inancın, hangi dinin, hangi mezhebin, hangi uygulamanın 'Allah' adına empoze edileceği hiç kuşkusuz 'baştaki en güçlü yöneticinin, yani diktatörün' anlayışına uygun olarak belirlenecektir.

Bu ilkelerden de açıkça ortaya çıkacağı gibi laiklik, hiçbir inanç sistemiyle çatışmadığı gibi, Müslümanlık ile de karşıtlık içinde olarak düşünülemez.

Bu çerçevede laik bir insanın aynı zamanda Müslüman olması günümüzde çok rastlanan bir gerçektir. Bunun tersi de doğrudur. Müslüman bir vatandaşımızın aynı zamanda laik olması son derece doğaldır ve şu anda toplumumuzda bu görüş ve inançta milyonlarca insan vardır.

Sanıyorum ki asıl bölücülük, tam bu noktada ortaya çıkmakta, 'laikler Müslüman olamaz/değildir' söylemi ile 'Müslümanlar laik değildir/olamaz' söylemi, birbirine benzeyen iki önerme halinde toplumumuzu laik ve Müslüman olarak yanlış, yapay ve zararlı bir kutuplaşmaya götürmektedir.

Sizin mektubunuzda da, 'Türkiye'li laikler savaşa hızla yaklaşan dünyada eninde sonunda Müslümanlara muhtaç olacaklardır' cümlesi ile aynı yanlışa düştüğünüzü büyük bir üzüntü ile gözlemledim.

Sayın Doğan, laiklik, yalnız farklı dinlere mensup insanların bir arada hoşgörü ile yaşamasının güvencesi değil, aynı zamanda farklı mezheplere sahip insanların barış içinde, bir arada yaşamasının da teminatıdır.

Bir an için şariat devletinin İslam adına egemen olduğunu düşünsek bile, ülkemizde hangi tür uygulamanın (Libya, İran, Suudi Arabistan, Kuveyt) gerçekleşeceği sorusu yanıtıdır. 'Egemenlik Allahındır' anlayışı, bu ilkenin bugün yeryüzündeki uygulamasına ve uygulayıcılarına, devlet yapısı, siyaset anlayışı ve kimin yönetici olacağı konusunda ışık tutmadığı sürece, (ki tutmadığı, hemen daha Dört Halife döneminde ortaya çıkmıştır), demokrasi ve laiklik, "Egemenlik Allahındır" görüşünü ileri sürerlerin bile tek güvencesi olacaktır.

'Ben sizin başörtüsü örtme özgürlüğünüzü savunurum, siz de benim başörtümeme özgürlüğümü savunursanız' diyen genç kızların müsamaha ve adalet çizgisinin neresinde durduğunuz merak ediyorum.

İnancınızın, yüreğinize, sizin gibi düşünmeyen ama size ve düşüncelerinize saygı duyan benim gibi insanlar için, merhamet ve hoşgörü duyguları aşılmasını diliyorum.

Demokrasi ve laiklik, insanın kendisi gibi düşünmeyenlere karşı, kendisine tanınmasını istediği hakları tanımasını sağlayan bir rejimdir. Yani hoşgörü ve tahammül, laik ve demokratik rejimlerde 'bireysel değerler' olmaktan çıkarılıp, toplumsal 'uygulama ilkeleri' haline dönüştürülmüştür.

Bu anlamda laiklik, 'bölücülük' değil, tam tersine inancı ne olursa olsun, tüm insanlar arasında 'bütünleştiricilik' işlevini yüklenmektedir.

Bu niteliği ile laik ve demokratik bir düzenin, 'iyi bir Müslüman'ın inanç sistemi ile herhangi bir çatışması olamaz.

Not: Mektubunuzdaki tarihsel ve evrensel çözümlemelerin ve saptamaların önemli bir bölümüne katılmıyorum ama oradaki

ayrılıklarımızın temeli, yukarıda özetlemeye çalıştığım ana fikir-deki farklılıklarımızdan kaynaklandığı için üzerinde durmadım.”

Aslında her iki mektuptan da görüldüğü gibi buradaki sorun açıkça, “laikleri” tümüyle, “dinsiz” ve hatta “din düşmanı” ilan etmek gibi gerçeğe de, teoriye de, tarihe de aykırı bir savın, “kamplaşmak” ve kampın içindeki “safları sıkılaştırmak” adına öne sürülmesidir.

Sivas Olayı ve “Düşman Yaratarak Kamplaşma”

İşte 37 aydınımızın diri diri yakılarak öldürüldüğü Sivas olayı, buraya dek anlatılan kuramsal bilgilerin uygulamaya dönük bir örneğidir.

Özellikle Aziz Nesin’in İslami yaşam biçimine karşı yapmış olduğu açıklamalar, onu birey olarak da bir “düşman” konumuna getirmiştir.

Bir grup yazar ve düşünürün Aziz Nesin ile birlikte Sivas’a gitmesi, zaten Alevi-Sünni ekseninde geliştirilmiş olan bir kamplaşmayı, birdenbire şeriatçıların, ortak düşman ilan ettikleri “dinsizlere” karşı bir saldırı eylemine dönüştürdü.

Bu saldırıların ortak tabanı ise, eylemden azami yararı sağlamak için, “Müslüman-laik” bölünmesine oturtulmak istemesiydi.

Soğukkanlı olarak bakıldığında eylemin temelinde yattığı iddia edilen “Müslüman-laik” bölünmesinin gerçek olmadığı, asıl çatışmanın, demokratik rejimi değiştirmek ve yerine İslama dayalı bir diktatorya, yani şeriat devleti kurmak amacıyla çıkartıldığı görülmektedir.

Burada İslam en katı biçimiyle ele alınmakta, “Müslümanım diyen herkes, şeriattan (şeriat devletinden) yana olmak zorundadır” mantığı öne sürülmektedir.

Bu görüş, bir anlamda “teorik İslam”a uygun da olsa, tarihsel gelişme ve değişme sonunda, artık şeriat devleti anlayışının çağdaş pek çok Müslümanın kafasında ve kalbinde yer tutmadığı açıktır.

Bu durumda sorun İslamı, siyasal eylemlerinin “kaldırıcı” yapmak isteyenlerin, tüm inananları kendi çizgilerinde seferber

etmek amacıyla "din elden gitmiş, onu şeriat devleti ile geri getireceğiz" anlayışını pekiştirmek için laikleri hiç de hak etmedikleri bir biçimde din düşmanı ya da dinsiz düşmanlar olarak göstermek yönündeki çabalarıdır.

Eza, cefa, ezilme, baskı altında tutulma, terörize olma ve benzeri terimler, hep "ılımlı inananları" şeriat savaşçıları yapmak için kullanılan ajitasyon kavramlarıdır.

İşte Sivas olayları bu rejime karşı savaş stratejisinin ürettiği "düşman" kavramının ortaya koyduğu bir trajedir.

Uluslararası Nedenler

Bunda pek doğal olarak olayın uluslararası boyutuyla yerel nedenlerini de dikkate almak gerekir.

Uluslararası planda ülkeler arasında gelir ve servet eşitsizliği arttıkça ve bu eşitsizlik, gelişen elektronik medya aracılığı ile insanların daha fazla dikkatlerine çarptıkça, rasyonel olsun olmasın, radikal ideolojiler güç kazanmaktadır.

Artık herkesin yatak odasına kadar girmiş ve tüm dünyayı bir küçük mahalle boyutlarını indirgemiş olan medyanın vurguladığı, insanı umutsuzluğa sevk eden gelir ve servet dağılımı farklılıklarına karşı sarılınacak radikal ideoloji olarak Sovyetler Birliği de dağıldıktan sonra, İslamcılık ya da şeriat düzeni yeni bir kimlikle ve "şiddete" de dönük olarak bir kez daha uluslararası sahneye çıkmaktadır.

Bu çerçevede kendi diktatörlüklerini "İslam ideolojisi" olarak halka sunan bazı devletlerin de, rejimlerini Türkiye'ye ihraç etmek istemelerinin özel bir etkisi olduğunu da hatırlamak gerekir.

İşte, uluslararası platformun bu etkileri, Türkiye'deki demokrasiyi, onun temelinde yatan laiklik ilkesini "İslam düşmanı" ilan ederek sarsmaya çalışmaktadır.

Ülkemizin tarihsel olarak kamplaşmalardan çektiği ızdıraplar, herkesin bildiği ve yakın tarihimizde de tanık olduğu trajedilerdir.

İşte bu geçmiş, ulusal ve uluslararası radikalizmin oyunlarına sahne olan bir ortamı yeniden gündeme getirmektedir.

Amaç, rejime el koymak, demokrasiyi rafa kaldırmaktır.

Yerel Nedenler

Olayın bir de Sivas üzerinde, yerel boyutları var.

Sivastaki dinsel yapı, mezhep ayrılıkları ve bu kentimizin gelişmişlik endeksinde ortaya çıkan geri kalmışlığı, toplumu bu tür kamplaşmalara uygun duruma getirmiştir.

Bu uygunluk, hiç kuşkusuz yerel, ulusal ve uluslararası provokasyonlarla destabilize edildiğinde, trajik olayların yaşanması kaçınılmaz olacaktır. Nitekim kaçınılmaz da oldu.

Bütün bu ortama ilişkin öğelere ek olarak, hiç kuşkusuz “Sivas katliamı” sırasında görevde bulunan ve güvenlikle ilgili sorumluluk yüklenmiş olan tüm yerel ve merkezi memurların da, en hafif deyişle tedbirsizlik ya da basiretsizlikleri söz konusudur.

Gerek sivil gerek askeri güvenlik güçlerinin tek bir otele sığınmış olan insanların güvenliklerini sağlayamaması, devletin gücü göz önüne alındığında, söz konusu olamaz.

Sivas Trajedisine Benzer Olayların Bir Kez Daha Yaşanması Nasıl Önlenebilir?

Aslında Sivas olayını iki farklı çerçevede görmek olanaklıdır.

Birinci olarak, olay bir güvenlik (asayiş) sorunu olarak ele alınabilir. Bu açıdan güvenlikle ilgili tüm yerel ve merkezi yöneticilerin, Sivas olaylarını bir “ders” niteliğiyle akılda tutmaları böyle bir trajedinin bir kez daha yinelenmemesinde en önemli palyatif tedbiri oluşturacaktır.

İkinci olarak, konuyu bir kamplaşma sorunu olarak görebiliriz. Bu durumda da laikliği kampın bir tarafı olarak görme ve gösterme eğilimlerine karşı bilimsel, tarihsel, idari ve dini her türlü çaba gösterilmelidir. Anlatılmalıdır ki, laiklik din karşıtlığı değil, tam tersine din ve vicdan özgürlüğünün bir güvencesidir.

Bu çerçevede, yani olayın bir kamplaşma sorunu olarak görülmesi çerçevesinde, İslam dininin yani Müslümanlığın da bölücü ve ayrımcı bir ideoloji olarak kullanılması engellenmelidir. Müslümanlığın, çağdaşlığı ve hoşgörüyü savunan bir din olarak bölücü değil, birleştirici; baskıcı değil, hoşgörülü bir ideolojik yapıya sahip olduğu vurgulanmalıdır.

Yine bu bağlamda demokrasi ile Müslümanlığın karşı karşıya iki rakip uygulama ya da iki zıt kavram olmadığı iyice anlatılmalıdır. İslam adına şeriat devletini savunanların, aslında dini değil, siyasi faaliyet içinde bulundukları ve bunun demokrasi karşıtlığı olduğu iyice anlatılmalı, demokrasinin her türlü dinsel inancın güvencesi olduğu vurgulanmalıdır.

Üçüncü olarak, konu uluslararası boyutuyla ele alınmalı, Türkiye'nin rejimine yönelik her türlü saldırı, özellikle komşular bazında önlenmelidir.

Türkiye, demokratik rejimine karşı saldırılara, komşularından gelen ister din isterse ırk kökenli olsun, tüm destekleri önlemeyi dış politikasının temel öğelerinden biri yapmalıdır.

İlk adım olarak özellikle dış politika ve komşularımızla ilişkiler konusunda bütün siyasal partiler arasında mutabakat aranmalıdır. Bu mutabakat sağlandıktan sonra, aynı görüş birliği kamplaşma sürecinin önlenmesi ve bu süreçte İslam dini ile laiklik ilkesinin ve demokrasi rejiminin karşı kutuplar olarak kullanılmaması için de yaygınlaştırılmalıdır.

UĞUR MUMCU'YU ÖZLÜYORUM: YAŞASAYDI NE DERDİ?

Büyük insanların yokluğu, bunalım dönemlerinde daha iyi anlaşılır.

Önce "Civangate" sonra, "Susurluk". Her ikisi de Uğur Mumcu'nun "uzmanlık alanı".

Benim çevremdeki herkes, "Uğur yaşasaydı, bunların içyüzünü bütün ayrıntılarıyla öğrenirdik," diyor.

Ben de aynı kanıdayım.

Hatta biraz daha ileri giderek, "Uğur yaşamadığı halde, yaşayan düşünceleri ve kitaplarıyla bu olaylara aydınlık ve açıklık getiriyor," da diyebilirim.

Mumcu Ne Diyor?

Bakın, bugün Susurluk dolayısıyla yeniden gündeme gelen birinci MİT raporu için Mumcu daha 1988'de, ne diyor:

Bu örnekler de MİT raporunun yukardan gelen emir üzerine ANAP adına ve ANAP yararına hazırlandığı, bu olay ve ilişkilerin de bu yüzden göz ardı edildiğini ortaya koymaktadır.

Raporu düzenleyenlerden çok, bu raporun düzenlenmesi için emir verenler ortaya çıkarılmalıdır. Bu raporu hazırlayanlar, 'emir kulları'dır. Ya bu raporun hazırlanması için emir verenler?

Bunlar kimlerin kullarıdır? (Tarikat, Siyaset, Ticaret, um:ag Vakfı Yayınları, Ankara, 1996, 21. basım, s. 112.)

Görüldüğü gibi, ilk MİT raporu ile ilgili olarak Uğur Mumcu'nun söyledikleri, bu işlerin çığrından çıkmasında hangi politikacının parmağı olduğunu da sorgulamaktadır.

Bakın, Uğur Mumcu, Milliyet Gazetesi Başyazarı Abdi İpekçi'nin Türkiye'yi sarsan öldürülme olayının karanlık bir noktası için ne diyor?

İpekçi'nin bir aile yakını, Milliyet Başyazarının ölümünden önceki günlerde kaçakçılık konusu üzerinde çalıştığını söylemiş, Milliyet Gazetesi'nin o tarihteki yazı işleri müdürü Hasan Pulur da bir gün İpekçi'yi odasında kaçakçılık konularını içeren bir dosya üzerinde çalışırken gördüğünü ve Pulur'a "Nedir bu kaçakçılık sen de bir şeyler duyuyor musun?" dediğini aktarmıştır ... (Papa, Mafya, Ağca, um:ag Vakfı Yayınları, Ankara, 1996, 20. basım, s. 140)

Uğur Mumcu'nun yukarda alıntıladığım iki kitabına ve öteki yapıtlarıyla birlikte özellikle, *Silah Kaçakçılığı ve Terör ve Rabıta* adlı eserlerine bakıldığında, bugün *Civangate* ve *Susurluk* ile ortaya çıkan pisliklerin hepsinin anatomisi bütün açıklığıyla görülmektedir.

Mumcu'dan Yararlanmak

Türkiye'nin yalnız dününe ve bugününe değil yarınına da ışık tutan Uğur Mumcu, bilgileri ve belgeleriyle, kitaplarında yaşıyor.

Mumcu'nun tüm yapıtları, vakur ve asil eşi Güldal Mumcu'nun kurduğu Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı (um:ag) tarafından yeniden ve özenle basıldı.

Bu kitapları okuduğumuzda, Uğur'un, 1970'li yıllardan beri oynanan tehlikeli bir oyunun ülkeyi nerelere götürdüğünü açık seçik anlattığını göreceksiniz:

Birtakım siyasetçiler, 1960'ların sonundan itibaren, sola karşı, bazı sağ örgütleri koruyucu şemsiye altına almışlardır. Önce-leri Komünizmle Mücadele dernekleri gibi örgütlenmelerle başlayan bu süreç, daha sonra Ülkü Ocaklarıyla varlığını sürdürmüş, 12 Eylül ile bir ölçüde hız kesmiş, bir süre sonra yeniden, bu kez, çek senet mafyası ve bazı pis işlerin taşeronu olarak ortaya çıkmıştır. Bütün bu zaman süresinde, hem uluslararası bağlantılar kurulmuş hem bazı memurlar da politikacılarla birlikte bu işlere girmiş, hem de uyuşturucu ve silah kaçakçılığı ile cina-yetler el ele gelişmiştir.

Ülkemizde olup bitenler aklınızı karıştırdıysa ve bunları açık seçik bir model çerçevesinde algılamak istiyorsanız, Mumcu'nun kitaplarını okuyun.

Böylece, “seyircilikten” kurtulup “vatandaş” olmaya doğru ciddi bir adım da atmış olursunuz.

Susurluk Komisyonu’nun görevi, **Mumcu**’nun, **Aksoy**’un, **Tü-tengil**’in **Cömert**’in katillerini belirleyene kadar bitmemelidir.

DEMOKRASİ'DE SORUNLAR: ÇOĞUNLUĞUN BASKISI VE MEDYA TERÖRÜ

Türkiye, diktatörlüğüne kendi isteği ile ve demokrasi yoluyla son vermiş olan **İsmet İnönü**'den beri, dünyada bu konudaki tek ve biricik örnek olma niteliğini sürdürmektedir.

Fakat gerek içerdeki, gerekse dünyadaki oluşumların hızı Türkiye'deki "demokrasi deneyini" sürekli zora koşmakta, çünkü adeta içinden çıkılmaz bir kavram kargaşası üretmektedir. Kavramlar yerine oturmamak da tartışmalar bir "sağırlar diyalogu" niteliğine dönüşmektedir.

Hızlı değişen toplumlarda her şey birbirine karışır. Doğru ile yanlış, haklı ile haksız, iyi ile kötü, hatta güzel ile çirkin bile, hızlı değişen dönemlerinde çoğunlukla birbirinden kesin çizgilerle ayıramaz olur. Çünkü toplumun bütün değerleri, inançları, insan ilişkileri, kurumları değişmektedir. Oysa, yukarda sıraladığımız kavramlar, genellikle "değer yargısı" denilen ve büyük ölçüde toplumsal bilince bağlı ifadelerdir. Değişme dönemlerinden en çok etkilenen ögeler işte bu "değer yargılarıdır".

Bilimsel ve Siyasal Kavramlar

Bütün bu belirsizlik ve kargaşalık içinde, hiç kuşkusuz en çabuk içerik değiştiren kavramlar, siyasal kavramlardır. Siyasal olarak, meşru ve gayri meşru, hızlı değişme dönemlerinde kısa aralıklarla birbirinin yerine geçer. Bir düzen içinde "meşru" olan, kısa bir süre sonra, "gayri meşru" durumuna düşebilir. Haklının haksıza, haksızın haklıya dönmesi, siyasal açıdan çok sık görülür.

Oysa, bilimsel kavramlar açısından durum çok farklıdır. Bilim, gerçeğe uygun bilgiyi arar. Vardığı sonuçlar, yanlışlığı kanıtlanana dek geçerlidir. Bir başka deyişle, bilimde "mutlak" doğru

yoktur. Ancak, gerçeğe uygun olduğu saptanmış olan ve yanlışlanabilir bilgi vardır.

İşte değişme dönemlerinde, bilimsel yöntemlerle bulunmuş olan doğrular da, büyük ölçüde değerlerinden yitirir. Çünkü siyasal değişme, önüne gelen her şeyi silip süpürmekte, bu arada bilimin değeri de dahil olmak üzere pek çok önemli öge bir kenara atılmaktadır.

Gerçeğin Sürekliliği

Oysa, doğal ve toplumsal gerçek, biz görmezlikten geliyoruz diye değerinden ve daha önemlisi, gücünden hiçbir şey yitirmez. Tam tersine, onları görmezlikten geldiğimiz ölçüde, bizim üstümüzdeki etkilerini daha şiddetle duyurur. Uçakla uçuğu için yerçekimi yasasını yendiğini sanan kişi, kapıyı açıp dışarı çıkarsa, beyni parçalanarak ölür. İktidarda olduğu için, toplumdaki karşı güçleri yok sayan siyasal partinin sonu şu ya da bu biçimde, iktidardan düşmek olur. Çünkü, doğal ve toplumsal gerçekler, bizim zihnimizden bağımsız olarak varlıklarını sürdürür. İnsanoğlu doğanın ve toplumun yasalarını keşfettiği oranda daha mutlu ve gittiği yönü daha iyi bilerek güven içinde yaşar. Bilime sırt çevirmek, gerçeğe sırt çevirmek demektir. Bu ise insanoğlunun ancak felaketini hazırlar.

Siyasal ve Toplumsal Bilimler

Özellikle, Türkiye’de pek çok kişide, siyasal ve toplumsal bilimlerin “müsbet bilim” olmadığı, siyasal bilimde ve toplumsal bilimlerde “iki kere ikinin her zaman dört etmediği” söylenir. Bu, bütünüyle yanlıştır. Siyasetin kendisi ayrı, bilimi ayrıdır. Yukardaki yanlış yargı, bir konuyu oluşturan varlık ve olayların özelliği ile onları inceleyen bilim dallarını birbirine karıştırmaktan gelir.

Toplumsal bilimlerin de, siyasal bilimlerin de yasaları vardır. Bu yasalar her yerde ve her zaman geçerlidir. Örneğin bir yasayı belirtelim: Her rejim, toplumdaki en güçlü varlığı iktidara getirebiliyorsa yaşar. Yoksa, toplumun en güçlü varlığı, gerektiğinde rejimi değiştirerek iktidara gelir.

Siyasal Rejimlerin İşlevi

İşte demokrasi, monarşi, aristokrasi, oligarşi gibi siyasal rejimlerin bir toplumdaki işlevi, o toplumun yöneticilerini ve yönetim mekanizmalarını belirlemektir. Hiç kuşkusuz bu işlev, toplum içinde var olan güçlere göre yerine getirilir.

Örneğin, toplumda yalnız toprak ağaları ve din adamları olduğu dönemlerde batıdaki monarşiler, bunların temsilcisi olarak yeterli bir siyasal mekanizma oluşturmuşlardır. Endüstri devriminden sonra tüccar ve sanayici güçlenince, monarşiler demokrasilere doğru gelişme göstermiş, meşrutî rejimler ortaya çıkmıştır. Daha sonra işçilerin de gelişmesiyle, bunlar cumhuriyet biçimine dönüşmüş, demokrasiler yerleşmiştir.

Demokrasi Nedir? (Temel İnsan Hak ve Özgürlükleri)

Demokrasi, genellikle eksik ve eksik olduğu için de yanlış olarak “çoğunluk yönetimi” olarak tanımlanır. Oysa, Avrupa’da kitap okuduğu için “dinsiz” diye ateşe atılanların yaşadığı ortaçağlarda, çoğunluk bu “engizisyon” kararlarına hiç de karşı çıkmıyordu. Ya da günümüzdeki otoriter rejimlerde, (halkın tümü değil ama) çoğunluğu mevcut baskı rejimini destekliyor olabilir. Çoğunluk yönetimi anlayışının, demokrasi ile uzak yakın bir ilgisi yoktur.

Demokrasi ancak, “ülke hakkında önerdikleri çözümler azınlıkta kalanların, çoğunluk haline gelebilme hak ve olanağının bulunduğu bir çoğunluk yönetimidir”. Bir başka deyişle demokrasi, mevcut yönetimle ülke çözümleri hakkında aynı düşüncede olmayanların, bu düşüncelerini açıklama ve yayma haklarının bulunduğu bir çoğunluk yönetimidir.

Belki daha güncel bir yaklaşımla, “Demokrasi bireysel temel hak ve özgürlüklerin güvence altında olduğu, çoğunluğun bu temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırma yetkisinin olmadığı bir çoğunluk yönetimidir” denebilir.

Böyle bir anlayışa, özellikle Batı uygarlığının öncülüğünde çok kan ve gözyaşı dökülerek ulaşılmıştır. Bu anlayışın altında hiç kuşkusuz, bireyin temel hak ve özgürlükleri yatmaktadır.

Çünkü ancak bireyin hak ve özgürlükleri güvence altında ise, iktidara ters düşen düşünceler savunulabilir.

Demokrasi Ne Değildir? (Çoğunluk Diktatörlüğü)

Demokrasi her şeyden önce, çoğunluğun baskısı değildir. Bir başka deyişle, önce hangi düşüncenin çoğunluk tarafından benimsendiğine bakıp, sonra tüm öteki düşüncelerin baskı altına alınmasının, demokrasi ile hiçbir ilişkisi yoktur. Üstelik unutmamalı ki, istibdatların en kötüsü çoğunluğun istibdadıdır. Çünkü hem ondan kaçacak yer yoktur, hem de onu yapanlar haklılıklarına inandıklarından, çok acımasız olurlar.

Öte yandan demokrasi, azınlıkta kalan düşüncelerin baskısı demek, hiç değildir. Yani çeşitli mekanizmalar yoluyla belirlenen “çoğunluk” karşısında, dışarda kalan düşünceler, “bilimsel doğruluklarını”, “tarihsel haklılıklarını” ya da başka benzer gerekçeleri ileri sürerek, çoğunluğun yerine geçme iddiasında bulunmazlar. “Dinsel öğeler” ya da “milli menfaatler” yahut “milliyetçilik” gibi gerekçeler, ancak düşüncelerin başkalarına açıklanmasında kullanılabilirler. Yoksa çoğunluğun tercihlerine karşı olarak iktidara el koymak için değil.

Şiddet ve Demokrasi

Şiddet ögesinin, demokrasiler içinde kesinlikle yeri yoktur. Demokrasi kavramı, bir anlamda, iktidar mücadelesinden şiddeti yok etmek için kurulmuş bir mekanizmayı belirler.

Konuya bu açıdan bakıldığında, demokrasi içinde demokrasiyi yok etme özgürlüğü de yoktur. Bir başka deyişle, “beni iktidar yapın, ben iktidara gelirsem, kendi düşüncemden başkalarının yok edeceğim” görüşü, demokrasiler içinde savunulamaz. Yani demokratik mantık, demokratik mekanizmaların, diktatörlük için meşru bir biçimde kullanılmasına izin vermez.

Demokrasinin Erdemi

“Demokrasi, rejimler arasında kötülerin en iyisidir”, “demokrasi erdemdir” gibi deyişlerin altında yatan önemli bir gerçek vardır: Demokrasi, bir toplumun yapısına en uygun olan si-

yasal iktidarı ortaya çıkarır. Böylece, toplumda şiddete ve iktidarın sahipliği tartışmasına yer kalmaz. Üstelik de iktidar ile toplum yapısı arasında uyum bulunduğu için, gelişme ve değişme en sarsıntısız biçimde ortaya çıkar.

Pek doğal olarak bu varsayımın altında, toplumdaki bütün varlıkların güçleri oranında iktidara ortak olabilmesi ya da iktidarı etkileyebilmesi olayı yatmaktadır. Yoksa, iktidarı kendi gücü oranında etkileyemeyen varlıkların rejim dışına kayması ve onu şiddet yoluyla değiştirmeye çalışması kaçınılmaz bir olay olur.

Türkiye'deki Durum ve Medya Terörü

Bir demokrasi ile iki tür yanlış yapılabilir: Birinci yanlış, iktidara gelen güçten başka düşüncelere sahip olanların varlıklarını yok saymaktır. İkinci yanlış ise, demokratik mekanizmaları yok edici çözümlere ve eylemlere karşı kendini koruyamamasıdır. Türkiye'de bu iki yanlışın ikisi birden yapılmıştır.

Tipik örnek, 1950-1960 arasındır. Demokratik mekanizmalar yoluyla iktidara gelen (hem de ülke yönetimine ihtilal ile el koymuş olan Atatürk'ün arkadaşlarından) demokratik yöntemlerle iktidarı devir alan Demokrat Parti, kendi dışındaki düşünceleri yok saymaya başlamış ve böylece kendisini iktidara getiren mekanizmaya karşı çıkmıştır. Sonuç kaçınılmazdı. Nitekim, kaçınılmadı.

1960-1980 arası ise, demokrasi kendisini korumasını bilemedi. Aslında kendini koruma iki açıdan da başarısızlığa uğradı. Birinci olarak, şiddet eylemlerine yol açan gelişmeler engellenemedi, hatta bir dönem bu eylemler adeta düzenin bir parçası duruma geldi. İkinci olarak, demokratik mekanizmalar ülkenin sorunlarına en uygun çözümleri bulacak biçimde işletilmedi. Yani demokrasi hem işleyiş hem de koruma hatası yaptı. Zaten iyi işleyen bir demokrasi özel korumaya da pek gereksinme duymazdı.

1990'lı yıllarda sorun haline gelen denetimsiz radyo ve televizyonların yol açtığı "medya terörü" de, yine bireyin temel hak ve özgürlüklerine yapılan bir saldırı karşısında demokrasinin (geçici nitelikteki) aczinden kaynaklanmaktadır.

Aslında soğukkanlı bir biçimde bakıldığında, Medya Terö-

rü'nün de bir ara-rejim ürünü olduğunu görmemek olanaklı değildir. Hükümet tarafından link hatlarının TRT'den alınıp PTT'ye verilmesiyle bir teknoloji darbesi yapılmış ve yine Hükümetin adına **Turgut Özal**'ın desteğiyle yasalarda yeri olmayan, yani Anayasa dışı (üstü) bir televizyon yayını (üstelik de teknolojik değişme ve gelişme adına) gerçekleştirilmiştir. Bugün yaşanan medya terörü sorunu bu yasa dışılığın günümüzdeki uzantılarından yalnızca birisidir.

Çözüm Önerileri

Demokrasinin karar alma ve koruma işlevlerini birbirine karıştırmamak gerekir. Sağlıklı karar alma işlevi ancak, toplumdaki tüm düşüncelerin, (abartma olmadan) güçleri oranında dikkate alınması yoluyla gerçekleştirilir. Karar mekanizmalarını çoğunluk dışında kalan düşüncelere kapamak, bu düşünceleri sistem dışına itmeye yol açar. Bu nedenle sistemin uzun dönemli korunmasının, toplumun sağlıklı bir biçimde siyasal iktidara ortak olmasında yattığı unutulmamalıdır.

Ülke hakkındaki çözümlerin temsilcileri olan siyasal partilerin toplumla ilişki ve etkileşimleri kısıtlanmamalı, tam tersine yaygınlaştırılmalıdır. Unutulmamalı ki, gecekonduların şiddet örgütlerinin yatağı olması, burada devletin ve meşru örgütlerin yokluğundan kaynaklanmaktadır.

Korunma işlevinde ise, olunabildiğince kesin, kararlı ve çabuk sonuç getirici mekanizmaları "olağanlaştırmak" gerekir. Demokrasinin korunmasını "olağanüstü durum yasalarından" beklemek, daha başta yenilgiyi kabul etmek demektir.

Türkiye, tek parti yönetimi yolu ile, demokrasiye geçen ilk ve tek dünya ülkesidir. Demokrasiyi kurma ve yaşatma çabalarımızın tüm insanlığa katkı niteliği taşıdığının bilinciyle, bu zor görevi sürdürebiliriz sanıyorum.

Bu zor görev kitle iletişim araçlarının (medya'nın) desteği ile daha kolay yerine getirilebilir. Ama günümüzde galiba "kitle iletişim araçlarına rağmen" çalışacağız. Çünkü kitle iletişim araçlarının kendileri demokrasiyi yok etmeye yönelik bir "terör organı" haline gelmiş gözüküyor.

BİLGİ HAZİNESİ BİR DERGİ: SDD

1995 genel seçimlerinin galibi kim?

Bu soruya, seçim sonuçlarına göre partiler arasında en çok oyu Refah Partisi'nin aldığını anımsayarak, "Refah" diye yanıt verdiniz mi, SDD'ye göre, doğruyu bilmiş olmuyorsunuz.

Bakın, SDD'nin Mart 1996'da yayımlanan birinci sayısındaki tablo ne söylüyor:

Protesto oyları	6.028.988
Refah	6.012.450
ANAP	5.564.141
DYP	5.396.009
DSP	4.118.025
CHP	3.011.076
MHP	2.341.343
HADEP	1.171.623
Diğer	552.326

Tabloya göre 1995 seçimlerinin galibi, "protesto oyları".

Bu rakamların içinde yer aldığı makalenin yazarları, **Aydın Köymen, Necat Erder ve Ahmet Kardam** oy kullanmayanlarla geçersiz oy kullananların toplamını "protesto oyları" adı altında toplayarak, seçim sonuçlarını, bu grubu da dikkate alarak çözümlemişler.

Politika ile ilgilenenlerin mutlaka okuması gereken bir yazı çıkmış ortaya.

Sadece "protesto oyları" açısından olaya bakarsak, 1994 seçimlerinde 3.752.519 olan bu oyların bir yıl içinde neredeyse ikiye katlanmış olması, pek çok yeni açılımlar getiriyor makaleye.

SDD'nin tam adı. *Sosyal Demokrat Değişim**.

İki aylık olarak, Mart'tan beri yayımlanıyor.

Bir araya gelen 50'yi aşkın bilim insanı, araştırmacı ve yazar tarafından kurulmuş.

Kurucular arasında, TÜSES başkanı Prof. **Taner Berksoy**, sendikacı **Önder Aker**, SHP'nin Ankara Belediye Başkan adayı **Korel Göymen**, Öğretim Üyeleri Derneği Başkanı Prof. **Burhan Şenatalar**, Prof. **Sencer Ayata**, Prof. **Binnaz Toprak**, Prof. **Ayşe Buğra** gibi pek çok değerli araştırmacı bulunuyor. (Aslında keşke yerim olsaydı da kurucuların tam listesini yayımlayabilseydim.)

Derginin yazı işleri yönetmenliğini değerli yayıncı **Uğur Büke** yapıyor.

Büke, hem değerli bir insan hem de işten kaçmayan bir aydındır. DYP-SHP koalisyonu sırasında büyük bir özveriyle, Başbakan Yardımcısı **Erdal İnönü**'nün özel kalem müdürlüğü gibi hem çok zor, hem de çok nankör bir işin altına girmekte tereddüt etmemiş, el attığı bütün işler gibi bunu da alnının akı ile tamamlayarak İstanbul'a dönmüştür.

Dergide Kemalizm Tartışmaları

Sosyal Demokrat Değişim dergisinin dördüncü sayısı, bu ay yayımlandı.

Dergi, yine Türkiye'nin ve özellikle sol kesimin önemli gündem maddelerine yeni görüşler, yeni açılımlar getiriyor.

Ama bence bu sayının en önemli bölümü, içlerinde benim de bulunduğum, dört bilim insanının "Kemalizm ve Sosyal Demokrasi" tartışması.

Konu aslında, **Semih Eryıldız**'ın Ankara Anadolu Kulübünde düzenlediği "Ankara Toplantıları"ndan birinin gündemi idi.

Değerli bilim insanları Prof. **Ahmet Taner Kışlalı** ile **Korel Göymen** konuşmacı olarak çağırılmışlardı. Bu iki bilim insanının "solda", liderlik düzeyinde politika yapmış olmaları, gecenin önemini daha da artırıyordu.

* Meraklıları, derginin tüm sayılarını, Sümbül sokak 33/1 Levent İstanbul adresinden temin edebilir.

Aslında farklı görüşlerin savunulabilmesi için çağrılan başka değerli politikacı dostlarımız da vardı ama, gelemedikleri için, burada adlarını vermeyi uygun görmüyorum.

Kışlalı'nın ve **Göymen'in** konuşmalarını yorumlamak için de Prof. **Sencer Ayata** ile bana görev verilmişti.

Gece tam bir düşünce şöleni halinde geçti. Benim konuşmam hariç, öteki üç konuşmacının bütün sözleri gerçekten bugün Türkiye'de "Sosyal Demokrasi" ve "Kemalizm" hakkında düşünce üretmeye çalışanların mutlaka dinlemeleri gereken görüşlerden oluşuyordu.

"Kemalizm" ve "Sosyal Demokrasi" üzerinde yazan ve düşünen tüm dostlar, bu görüşlere (ki zaten hepsi birbiriyle bir uyum içinde değildi) katılabilir veya eleştirebilir. Ama yazıyı mutlaka okumalılar diye düşünüyorum.

Tartışmaları tam metin yayımlayan SDD yöneticilerini kutluyorum.

ODTÜ'DE BİR TOPLANTI

Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin öyküsünü bilir misiniz?

Duyduğuma göre, saygıdeğer bir sosyal bilimler profesörü olan çok sevdiğim hocam **Arif Payaslıoğlu**, ODTÜ tarihini yazmış.

Prof. **Payaslıoğlu**, yine duyduğuma göre, bu arada ODTÜ'de değil, Bilkent'de hocalık yapıyormuş.

Sevgili hocamın yazdığı ODTÜ tarihinden memnun olmayan ODTÜ'nün kurucu rektörü **Kemal Kurdaş** da anılarını yazıyor.

Biliyorsunuz, (ya da bilmiyorsanız, şimdi öğreneceksiniz) YÖK'ün kurucu başkanı **Doğramacı** bir süre, ODTÜ'nün Mütavelli Heyeti başkanlığını da yapmıştı.

Kurdaş'ın anılarında, ODTÜ ile **Doğramacı** arasındaki sürüşmelere ışık tutacak çok önemli açıklamalar olacak.

Bu arada bildiğim kadar, Prof. **Erdal İnönü** de anılarının ikinci ya da üçüncü cildinde ODTÜ'deki yöneticilik günlerini aktaracak.

Böylece gerçekleri çeşitli yönleriyle öğrenmiş olacağız.

ODTÜ hakkında *bir tarihsel gerçeği* de ben hatırlatayım size:

ODTÜ modeli, mevcut üniversitelerin özerkliğinden ve (o dönem moda olan sözcükle) "ilericiliğinden" bıkmış olan **Menderes** hükümeti tarafından, iktidarın doğrudan kontrol edebileceği bir üniversite kurmak için, Demokrat Parti döneminde icat edilmişti.

Üniversite, iktidar tarafından atanan bir "Mütavelli Heyet" tarafından yönetiliyor ve hocaları, devlet memuru güvencesine sahip olmadan, özel sözleşme ile çalıştırılıyordu. Böylece kaderleri hükümetin iki dudağı arasında olan üniversite hocalarının ve dolayısıyla *tüm üniversitenin "iktidarın borazanı" olması amaçlanmıştı.*

Sistem kuruldu. İşlemeye başladı ve...

Ve, üniversite-iktidar ilişkileri açısından model tam ters bir sonuç verdi: ODTÜ Türkiye'nin en seçkin, en özgürlükçü üniversitesi oldu.

Siyaset ve Kültür

İşte bu ilginç ve çok değerli Üniversite'nin Kamu Yönetimi Bölümü geçenlerde "siyaset ve kültür" konulu bir panel düzenledi.

Bölüm Başkanı **Raşit Kaya**, kolunu kırmış olduğu için, paneli bir başka değerli bilim insanı, Prof. **Şinasi Aksoy** yönetiyordu.

Benim de katıldığım paneldeki öteki konuşmacılar Prof. **Türker Alkan** ve değerli araştırmacı **Necat Erder**'di.

Erder, devleti "toplumda meşru olarak güç kullanan tek otorite" olarak tanımladı. Her devletin kendi meşruiyeti için bir hukuk sistemi ve bir ideoloji ürettiğini vurguladıktan sonra, "Susurluk olayı" ile ortaya çıkan bunalımın bugünkü devlet yapısını bu açıdan zorlayıp zorlamayacağını sorguladı.

Alkan, Türkiye'de demokrasinin, kimse elinde diktatörlük yapacak kadar güç bulunduramadığı için yürüdüğünü kaydetti ve toplumdaki eski değerlerin çözüldüğünü ama yerlerine yeni değerlerin gelmediğini vurguladı.

Erder esas olarak, Susurluk bunalımının devletin ideolojik ve hukuksal temellerini etkileyecek derecede derinleşme eğilimi gösterdiğini belirtti.

Alkan da, Türkiye'nin laik-dinci, kırsal-kentsel, feodal-endüstriyel gibi, farklı değerler arasında salınıp duracağını söyledi.

Ben, bugünkü olayların uzak nedenlerinin 1950'li yıllara dayandığını, yakın nedenlerinin ise 1980 askeri darbesi tarafından siyasal partilerin kapatılmasında ve o dönemde yapılan uygulamalarda aranması gerektiğini belirttim. Askeri yönetim, partileri kapatarak, politikacıların "eğitilme, süzülme ve seçilme" süreçlerini bozmuştu.

Toplantı, aralarında değerli bilim insanı **Korel Göymen** gibi hocaların da bulunduğu dinleyicilerin de katkılarıyla üç saat kadar sürdü.

Susurluk

Benim bu yazıda siz okuyucularıma aktarmak istediğim bilgi, ODTÜ’de olduğu gibi pek çok platformda “Susurluk olayının” sorgulanarak, yirmi birinci yüzyıla giden ülkemizin geleceğine ilişkin irdelemelerin yapıldığı ve artık, Türkiye’nin bir “yeniden yapılanma” sürecini başlatmak zorunda olduğu düşüncesinin gittikçe kabul gördüğü.

Bu süreç içinde, üniversitelerin vazgeçilmez bir yeri var. Fakat YÖK baskısını yaşayan üniversiteler henüz bu baskıdan kurtulmadan, bir başka saldırı ile karşı karşıya kalmış durumdadır: *İktidar, YÖK aracılığı ile üniversiteleri tam anlamıyla denetim altına almak istiyor.*

Oysa tarih bize bu tür çabaların bütünüyle ters teptiğini gösteriyor. ODTÜ’nün öyküsünü onun için anlattım.

Ben Türkiye’nin geleceğini Sosyal Demokrat ideoloji çerçevesinde örgütlenmiş yeni bir devlet ve yeni bir hukuk düzeninde görüyorum. Yani toplantıda Necat Erder’in dile getirdiği beklenti doğrultusunda bazı değişmelerin olacağını ve bunların Sosyal Demokrat bir ideoloji çerçevesinde gerçekleşeceğini düşünüyorum.

ODTÜ’nün öyküsünü ve adı geçen panelde konuşulanları, YÖK’ün yok edilmesi gereken mevcut baskısını bile yeterli görerek, üniversiteleri iktidarın kölesi yapmak isteyenlere saygıyla duyururum.

FABIAN DERNEĞİ'NİN GENEL SEKRETERİ VE ERBAKAN

Fabian Derneği, "Demokratik Sosyalizmin" babasıdır.

1883 yılında Londra'da kurulan dernek, Marksizmin "ihtilalci" stratejisi yerine, eğitime dayalı barışçı bir "evrimi" öngörür.

Çok kısa ve kaba olarak, dünyadaki sosyalizmin gelişmesini "ihtilalci" ve "evrimci" olarak ikiye ayırırsak, sonradan birbirlerinin can düşmanı haline gelen Troçkici ve Leninci ihtilalcilere karşı, aralarında ünlü düşünür ve yazar **George Bernard Shaw**'un da bulunduğu Fabianlar, evrimci stratejileri savunmuşlardır.

Dernek, ismini ünlü bir Romalı General'den alır: **Fabius Maximus Cunctator**.

İngiltere, sadece demokrasinin beşiği olmakla değil, demokratik sosyalizmin kurucusu olmakla da övünür.

Romalı General **Fabius Maximus Cunctator**'un çok önemli bir özelliği vardır: Kendinden daha güçlü düşman karşısında, doğrudan savaşa girmez. Çeşitli taktiklerle onu oyalar. Doğrudan çatışmadan kaçınarak zamanını bekler ve sonunda zafere ulaşır.

Dernek, tarihsel olarak da bugün de, İngiliz İşçi Partisi'nin bir "bilimsel kuruluşu" hatta kimi zaman "akıl hocası" gibi bir işlev görmektedir.

İşte TÜSES'in 11-12 Ekim 1996 günlerinde İstanbul'da düzenlediği "Sosyal Demokraside Yeni Perspektifler" adlı konferansta, Fabian Derneği'nin Genel Sekreterinin düşüncelerini ayrıntılı olarak dinlemek, sonra da kendisiyle kişisel olarak derinliğine tartışmak fırsatını buldum.

Stephen Twigg, 29 yaşında dinamik bir genç. Ayrıca, İşçi Partisi'nin aday adayı ve yaşadığı kentte belediye meclisi üyesi.

Kendisini dinlerken, bu genç yaşında eriştiği konumu hak ettiğini hemen anlıyorsunuz.

Eğitimin Önemi

Bu efsanevi derneğin Genel Sekreteri, sosyal demokrasinin hem genel sorunları, hem de İngiltere'deki durumu hakkında, açık ve net düşünceler ileri sürdü.

Hem genelde, hem de İngiltere'deki durumla ilgili olarak belirlediği en önemli "değişiklik", sosyal demokrat ideolojinin ve uygulamanın, bugüne kadar "bireyle" ilişki kurmakta başarısız olduğu ve *bugünden sonra, bireyi ön plana çıkaran, onu önemseyen bir programın geçerlilik kazandığı*.

Twigg, İşçi Partisi'nin önümüzdeki seçimlerde başbakan olmasına kesin gözüyle bakılan lideri **Tony Blair**'in kısa bir süre önce yapılan Parti Kongresi'nde birinci önceliği verdiği üç konuyu da, "*eğitim, eğitim, eğitim*" diyerek belirlediğini aktardı.

Tabii burada kastedilen eğitim, bireyin değişen topluma yeniden kazandırılmasını hedefleyen, onu hem üretici hem de yaşamındaki anlamı bilinçle kavrayan bir vatandaş yapacak olan eğitim.

Bu arada Fabiancı Genel Sekreter, İngiltere'deki politikanın kendine özgü koşulları içinde **Blair**'in sağa kaymış gözüktüğünü, ama gerçek konumunun seçimleri kazandıktan sonra yapacağı uygulamalarla belirleneceğini söylüyor.

Bu bilgileri (ki size çok basit gelebilir ama ben çok, ama çok önemiştir) saygıyla, çok meşgul oldukları için, semineri izleme fırsatı bulamayan Sosyal Demokrat Partilerimizin değerli yöneticilerine duyururum.

Ve Erbakan

Peki başlıkta **Erbakan**'ın ismi neden mi geçiyor, diye merak ettiniz?

Bugünkü siyasal liderlerimiz arasında eğitime en büyük önemi veren, bunun sonuçlarını, bu eğitim yoluyla partisinin tabanını oluşturduklarını söyleyerek parti genel kongresinde iftiharla ilan eden, General **Fabius Maximus**'un taktiklerini büyük bir başarıyla uygulayan siyasal liderimiz kim?

TÜBİTAK VE TÜBA: GÜZELLİKLER VE ÇİRKİNLİKLER

TÜBİTAK'ın tam adı "Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu".

Kurulduğundan bu yana, temel bilimler alanında Türkiye'nin uluslararası düzeyde bilim üretimini amaçlayan, bilim insanlarına ve bu arada özellikle gençlere olanak tanıyan "oldukça özerk" bir kurum.

TÜBA'nın tam adı: "Türkiye Bilimler Akademisi". Temel bilimlerle birlikte tüm bilim alanlarında, TESAK kurulana kadar, özellikle sosyal bilimlere ağırlık vererek üretimi destekleyen, değerli bilim insanlarından kurulu bir kurum.

O da "oldukça özerk".

TESAK, TÜBA ile birlikte kurulması amaçlanmış, tam adı Türkiye Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kurumu olan ve DYP'nin onay vermemesi üzerine yaşama geçirilememiş bir proje.

TÜBA'nın ve TESAK'ın öykülerini, *Ben Müsteşarken* adlı kitabımda anlattım.

TÜBA, yaptıkları olumlu ve önemli işleri anlatma özürülü olan Sosyal Demokratların, **Erdal İnönü**'nün Başbakan Yardımcılığı sırasında ve doğrudan onun kişisel gayretleriyle gerçekleştirdiği bir kuruluş.

TÜBİTAK, değerli bilim insanı **Prof. Dr. Tosun Terzioğlu**'nun, TÜBA da yine değerli bilim insanı **Prof. Dr. Ayhan Çavdar**'ın başkanlığında etkinliklerini sürdürüyor.

TÜBA ve Sosyal Bilimler

Yazımın haber bölümüne önce TÜBA'nın bir müjdesiyle başlayayım: TÜBA, Türkiye'de düzenlenecek sosyal bilim kongrelerine mali destek kararı almış bulunuyor.

Bunun ne anlama geldiğini, ne büyük bir müjde olduğunu, uluslararası değerdeki sosyal bilimcilerimizin hepsi derhal fark etmişlerdir sanıyorum:

Türkiye'nin sosyal bilimcileri yıllardır bir trajedi yaşar: Bu değerli ve uluslararası standartlarda üretim yapan bilim insanları, katıldıkları uluslararası kongrelerde, sürekli olarak ülkelerinin yüzünü ak eden başarılar gösterir, fakat sıra böyle kongreleri kendi ülkelerinde düzenlemeye gelince, utançla başlarını önlerine eğerdiler. Çünkü, temsil ettikleri üniversitelerin bütçelerinde asla böyle bir kongreyi finanse edecek para olmazdı.

İşte şimdi, TÜBA aldığı çok yerinde bir kararla, bu tür uluslararası bilimsel kongrelere destek verecek.

Bu habere sosyal bilimci olmasanız da sevinmeniz gerekir. Çünkü ülkemizin güzelliklerini bilimsel yetkinliklerle birlikte sunduğumuzda, yabancılarda nasıl bir olumlu "şok etkisi" yaptığını ben çok yaşadım.

Üstelik bu yabancılar, dünyanın "kamuoyu liderleri" konumundaki insanlar olacak.

Gelelim ikinci habere: Refahyol hükümeti, TÜBİTAK'ın "oldukça özerk" yapısını budamaya ve kadrolarını da değiştirmeye hazırlanıyor.

TÜBİTAK'ın özerkliğine müdahale inanılmaz bir yanlış, tam bir gaflet olur.

Çünkü bilimin mantığı başka, siyasetin mantığı başka, dinin mantığı ise bambaşkadır.

Türkiye zaten ne çekiyorsa, siyasetin mantığı ile dinin mantığını birbirine karıştırdığı için çekiyor. Şimdi bu kargaşaya bir de bilimin mantığını eklerseniz birkaç yüzyıl daha geriye gideriz.

Demokratik Tepki Verilmelidir

Bugünlerde insanlar, hiç tanımadığım insanlar sokakta beni durdurup, "Nereye gidiyoruz, bu gidişi durdurmak için ne yapmamız lazım?" diye soruyorlar.

Onlara çözümün siyasette yattığını söylüyor, bu soruyu milletvekillerine sormalarını, kendi vekilleriyle doğrudan konuşmalarını öğütüyorum.

İşte şimdi bir de somut öneri: Ey millet, vekillerinize ulaşabilirsiniz, onlara TÜBA'nın ve TÜBİTAK'ın özerkliğini korumalarını da söyleyin. (Sakın bana "milletvekillerine ulaşamıyoruz" demeyin, dört yıl boyunca Ankara'da, seçmenlerin, kendi çıkarları söz konusu olduğunda milletvekillerini nasıl ve hangi koşullarda yakaladıklarını hayret ve dehşetle gözlemlediğimi henüz unutmadım.)

Ayrıca onlara hatırlatın ki, doğa ancak kendisinin sırlarını çözen bilim insanlarına boyun eğer, bu insanların Müslüman, Hristiyan, Musevi, Budist, ateist olup olmadıklarına bakmaksızın.

ALMANYA, UĞUR MUMCU VE ATATÜRK

Pülümürlü, birinci kuşak “Alamanyalı”, omuzuma dokunarak beni uyandırdı ve sordu:

“Seni tanıyorum, sen kimsin?”

Daha sonra, koyulaşan sohbet sırasında, Kürt kökenli Alevi bir yurttaş olduğunu ve kendisini “Atatürkçü” diye tanımladığını söyledi.

THY’nin güler yüzlü hosteslerinin mükemmel bir servis ile yolcuları ağırladıkları uçak Münih semalarından havaalanına doğru süzülürken, Abbas’ın Atatürk’e hitaben yazdığı mektup, bu yazıda kullanılmak üzere, cebimdeki yerini almıştı bile.

Abbas, mektubu bana verirken, “insan karnı doyunca, manevi tatmin arıyor bey” diye de, “kültür kuramının” en temel ilkesini büyük bir sadelikle dile getirmişti.

Almanya’daki Sosyal Demokratlar

Almanya’daki “*Sosyal Demokratlar*”, HDF, (Halk Dernekleri Federasyonu) adı altında örgütlenen çeşitli dernekler aracılığıyla Uğur Mumcu’yu anıyorlardı.

CHP’li eski kültür bakanı Ercan Karakaş’ın da Genel Başkanlığını yaptığı ve hâlâ ilişkilerini sürdürdüğü, yardım ettiği HDF’nin Almanya’daki geçmişi yirmi yılı buluyor.

Çeşitli kentlerde “Türkiye haftaları” düzenlemişler.

Türklerin bir zamanlar buluşma yeri olan Münih tren istasyonu üzerindeki bir salonda, ilk toplantıyı yaptık.

19.30’da başlayan söyleşiyi saat 22.00’de zorla kesebildik. İlgi ve katılım gerçekten çok yoğun. Türkiye özlemi, Uğur Mumcu sevgisi ve sosyal demokrat görüşü dile getirme arzusu, katılımcıları sanki yerlerine mıhlamıştı.

Einstein’in doğum yeri olan ve dünyanın en yüksek katedra-

linin bulunduğu Ulm'de ise, sosyal demokratlar, belediyece Derneğe tahsis edilen "kendi lokallerinde" toplandılar. Belediye başkanının kültür işlerinden sorumlu yardımcısı da benden önce bir konuşma yaptı. Münih'teki yoğun ilgiye ek olarak Ulm'de 14-19 yaş arasındaki sosyal demokratlarla da tanıştık ve gençlerle özel bir söyleşinin tadına vardık.

Stuttgart'ta bir müze salonundaki toplantıya ise, Stuttgart'ın çevresinden de pek çok "sosyal demokrat", "Alevî" ve "Atatürkçü" Türk gelmişti.

Almanyalı Türkler

Almanya'daki Türkler, bugünlerde en çok çocuklara konulan vizeyi konuşuyor ve tartışıyorlar.

Bu olay Türkiye'de çok yankı yapmadı ama, oradaki vatandaşlarımız açısından çok önemli.

Almanya'daki Türklerin kendilerine özgü sorunları dışında, herkes Türkiye'deki "çılgın gidiş"ten rahatsız. Herkesin ağzında "nereye gidiyoruz?" sorusu.

Uğur'un katilinin bulunup bulunamayacağı, Susurluk komisyonunun sonuç verip vermeyeceği, "temiz toplum özleminin" bir işe yarayıp yaramayacağı, sosyal demokratlar arasındaki bölünme, güçsüzlük ve dağınıklık sorunları, tarikatlardaki seks skandallarının halkın gözünü açıp açmadığı, hemen hemen herkesin ilk sorduğu sorulardı.

Aslında Almanya'daki vatandaşlarımız karınları doyunca, artık "kültürel ve siyasal tatmin" aramaya başlamış ve gerçek birer "vatandaş" olarak hem Türkiye'nin hem Almanya'nın sorunlarıyla derinliğine ilgilenmeye başlamışlardı.

Bu insanların artık "Türk kökenli Alman vatandaşı" olduklarını kabul etmemiz gerekiyor. Aynen "Kıbrıslı Türkler" gibi, bu insanlar da bizim için artık "Almanyalı Türkler" olmalı. Aynı kökten gelen ama farklı kültürel ve siyasal ortamda yaşayan soydaşlarımız.

Türkiye'nin Almanyalı soydaşlarımızla ilgili politikası da bu yönde istikrara kavuşmalı: Onları, "geri dönecek sılacılar" gibi değil, "yerleşik Almanyalılar" olarak görmeli ve tedbirlerimizi de ona göre almalıyız.

Ortak İş Yapamama

Ülke insanımızın özelliklerini sayarken mangalda kül bırakmayız: Ecdadımızın kahramanlığından halkımızın özverisine dek, dünyanın sanki bütün mükemmel nitelikleri bizde toplanmıştır.

Ama gelin görün ki, *ortaklaşa bir iş yapmak hemen hemen olanaksızdır* yurdumuzda: Derhal, liderlik kavgası, “kimin dediği olacak” tartışması, “parsayı kim toplayacak” sorusu ön plana geçer. Böylece, birden çok kişinin “ortak ve eşit” gayretini gerektiren işler genellikle yapılamaz.

İnsanımızı ortak iş yapmaya zorlayan en önemli gereklilik, kentlerimizdeki “apartman yaşamı” yani “kat mülkiyeti yasası”nın düzenlediği, “aynı binada ortak yaşam” koşullarıdır.

Aynı apartmanda oturan kat maliklerinin kendi somut çıkarları doğrultusunda dahi “ortak iş yapamadıkları”, artık reklamlara bile esin kaynağı olmuştur. Yani halkımız, hem de nispeten gelişmiş olan kentli nüfusumuz “ortak iş yapamıyor”.

İşbirliği ya da “ortak iş yapma”, siyaset gibi daha kaygan zeminlere geldiğinde, ya da ideoloji gibi zaten tartışmalı konularda söz konusu olduğunda iyice olanaksızlaşmaktadır.

Bu özellik tüm toplumumuzun ortak niteliği olmakla birlikte, özellikle “demokrat” ve “sol” kesimde daha da belirgindir. Çünkü bu kesim de, bütün öteki kesimler gibi henüz feodal değerlerden kurtulamamış kişilerden oluşmaktadır. Ama bu feodal özellikler, “demokratlık” ve “solculuk”la doğrudan çeliştiği için buralarda daha fazla göze batmakta ve sanki solcular ya da demokratlar öteki kesimlerden daha beceriksiz imişler gibi bir görünüm vermektedir.

Atatürk’ün Birleştiriciliği

Almanyalı Türkler, yukardaki özelliklerimizden hayli kurtulmuş bir grup. Hem bir yabancı ülkede yaşadıkları ve daha yoğun bir dayanışma gereksinmesi duydukları için, hem de gelişmiş endüstriyel ve kentsel yaşam içinde “işbirliği” yapmayı öğrendiklerinden dolayı, “ortak iş” yapmaya biraz daha eğilimli kişiler.

Bütün bu "Almanya'da kazanılmış olumlu özelliklerine karşın" orada yaşayan, benzer duygu ve düşüncelere sahip yurttaşlarımız bile müthiş bir bölünmüşlük görüntüsü içindeler.

Örneğin, aynı çatı altında toplanmış olmalarını beklediğiniz insanlar, sosyal demokratlar olarak, "Halk Dernekleri", "Atatürkçü Düşünce Dernekleri" ve "Alevî dernekleri" olarak en az üçe bölünmüşler.

İşte bu farklı örgüt çatıları altında "bölünmüş" bir görünüm veren Almanya'daki insanlarımız, Ocak ayının son haftasında, "Uğur Mumcu'yu anma" toplantılarında aynı salonu paylaşarak, aynı konuşmacıları dinlemekte *birleştiler*.

Çünkü Uğur Mumcu, onlar için ortak bir ülkünün, paylaşılan bir idealin simgesiydi: Atatürk'ün kurduğu çağdaş ve demokratik bir Cumhuriyetin daha ileriye götürülmesi için çaba harcayan bir düşünür, bir araştırmacı, bir yazar, bir gazeteciydi Uğur Mumcu.

Demokrattı. Çağdaştı. Cesurdu. Atatürkçüydü. İlkeli ama diyaloga açıktı. İyi bir araştırmacı ve mükemmel bir gazeteciydi.

Kendini "Atatürkçü" diye tanımlayan Kürt kökenli, birinci kuşak Almanyalı Alevi yurttaşım Abbas bana verdiği mektupta Atatürk'e şöyle sesleniyordu:

"Sağcısı da, solcusu da, dincisi de, dinsizi de, size düşman olabilirler. Sizin laik çağdaş Cumhuriyet ilkelerinize sımsıkı bağlı olmak günden güne çoğalmaktadır. İlkelerinizi savunan insanlar, zaman zaman yobazlar tarafından katlediliyorlar. Cömert'ler, Öz'ler, Mumcu'lar, İpekçi'ler, Aksoy'lar, Dursun'lar, nice nice yazamadığımız aydınlar. Yine de ilkelerinize daha fazla sarılınacaktır.

İşte Almanyalı Türkler bu görüşte birleşmişler ve salonları doldurmuşlardı: Ülkeyi, Atatürk'ün çizdiği ve Uğur Mumcu'nun hayatını verdiği yolda aydınlığa kavuşturmak, totaliter rejim özcülerinin, mafyanın, üçkağıtçıların elinden kurtarmak için!

Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık

Sanıyorum yurt dışında da, yurt içinde de, halkta bir "bıçak kemiğe dayandı" izlenimi var.

“1997’nin başlarında, hemen hemen toplumun tüm kesimlerinde benimsenen ve geceleri saat 21.00’de insanların ışık yakıp söndürerek katıldıkları, aydınlığa çıkmak için her gece bir dakika karanlık” eylemi, bu “sabrı taşan” halkın bir tepkisi.

Atatürk’e inanan ve Uğur Mumcu’lara güvenen seçmenlerin “hainlik suçlamasına karşın” gerçekleştirdikleri ender “ortak eylemlerden” biri.

Anlayana sivri sinek saz...

ZORU BAŞARMAK

Tükiye’de yaşamak zor.

“Yaşamak”tan kastettiğim, “geçinmek” veya “güzel” ya da “anlamalı” yaşamak filan değil, salt “hayatta kalabilmek”.

Üstelik bu toplumda “hayatta kalabilmek”, çoğunlukla size bağlı da değil.

Yani “çok tedbirli” de olsanız yaşamınızı kurtaramıyorsunuz.

Çünkü ölüm sizi “gündelik” ve “normal” etkinlikleriniz sırasında buluyor.

Geçtiğimiz aylarda gazetelere yansıyan “ölüm nedenlerinin” sadece bir bölümü bile Türkiye’de yaşamının ne derece zor, hatıta olanaksız olduğunu, insanın “doğal ömrünü” tamamlamasının neredeyse bir “mucize” niteliği taşıdığını gösteriyor.

Nasıl Yaşıyoruz?

Önce siz ana karnında iken anneniz düzgün ve sağlıklı beslenecek, aşağıdaki “kazalardan” birine uğramayacak, kendisiyle birlikte sizin yaşamınızı da başlamadan bitirmeyecek.

Sonra doğumda, annenize yanlış müdahale yapılmayacak, sizin de ölümünüze yol açılmayacak.

Büyürken sağlıklı beslenecek, cehaletten dolayı toplanıp sofraya konulan zehirli mantarlardan yemeyeceksiniz.

Kapının önünde oynarken, kaldırırma çıkan bir şoför sizi ezeerek öldürmeyecek.

Oturduğunuz ev, müteahhit hatasından dolayı başınıza yıkılmayacak ve siz enkaz altında kalmayacaksınız.

Bakkaldan, kırtasiyeciden ya da okuldan eve dönerken, bir aracın altında kalarak ezilmeyeceksiniz.

Üst gelir grubunda iseniz, yalnızda otururken odanıza giren

bir gemi tarafından, alt gelir grubunda iseniz, gecekonduyunuzun çatısına düşen bir araç tarafından öldürülmeyeceksiniz.

İş ya da tatil gezisinde, trafik kazasına kurban gitmeyeceksiniz.

Okulda ya da eğlence için gittiğiniz yerlerde, iğrenç uyuşturucu tüccarlarının, dost ve arkadaş kimliğiyle, sırtıkan ve yapışkan bir sülûklükle özendirdiği uyuşturucu batağına saplanmayacaksınız.

Ölümcül bir hastalığa yakalanmayacak, normal bir ameliyatta yanlış narkoz verilerek ya da üşüttüğünüzde yanlış yapılan bir iğne ile öldürülmeyeceksiniz.

Aileniz ile sakin ve güvenli bir yer diye, karakola yüz metre mesafede, deniz üstündeki bir kahvede çay içerken, mafya hesaplaşmasının ortasında kalarak bir kaza kurşunu yemeyeceksiniz.

Ailenizin onaylamadığı bir aşk ilişkisine girerek, "aile meclisi kararı ile" infaz edilmeyeceksiniz.

Futbol maçlarında Türk takımlarının kazandığı geceler, canınızı korumak için dışarı çıkmasanız bile, camdan bakarken ya da evinizin balkonunda otururken bir kaza kurşunu ile yaşama veda etmeyeceksiniz.

Otomobil sahibi iseniz, trafikte hem canınızı alacak derecede tehlikeli araba kullanan hem de size ana avrat küfreden şoförle münakaşa ederken, kafanıza levye veya beyninize bir kurşun yemeyeceksiniz.

Yaya iseniz, keyfi için yeterince kafa çekmiş bir özel araba şoförünün veya cehaletinden dolayı yeterince bakım yaptırmadığı için freni patlayan bir kamyon şoförünün ya da taksitle aldığı otobüsün borcunu ödemek için gece gündüz uykusuz direksiyon sallayan bir otobüs şoförünün tekerlekleri altında kalmayacak veya vasıtalarında yolcu olmayacaksınız.

En kalabalık sokaklarda dolaşırken kolunuzdaki çantayı kapmak isteyen ya da evinize hırsızlık için giren asalaklarla mücadele ederken bir bıçak darbesi ile son nefesinizi vermeyeceksiniz.

Komşunuzla evinizin önündeki park yeri için tartışırken, muhatabınızın ruhsatlı tabancasından çıkan kurşunlarla ölmeyeceksiniz.

Sevgilinizle bir parkta otururken ya da ailenizle birlikte bir gece yemek yerken, hem sarkıntılığa uğrayıp hem de canınızdan olmayacaksınız.

Kıyıda yüzerken, gösterişçi bir magandanın motor pervanesiyle biçilmeyeceksiniz.

Aşkına karşılık vermediğiniz bir “ilkel mahluk” tarafından, “bana yâr olmayan, kimseye yâr olmasın” anlayışı ile öldürüleceksiniz.

Ya Ölümden Sonra

Evet, bütün bu “normal” ve “olağan” ölüm risklerini atlattırsanız, o zaman “yaşam kavgası” dediğimiz “geçim derdine” düşebilirsiniz.

Şansınız açık olsun.

Şansınız açık olsun ama, her insan biraz da şansını kendi yapar: “Yaşam galesi”ni aşmak için sakın gazeteci, yazar, çizer filan olmaya kalkmayın, o zaman “normal risklerinizi” sıralamaya sayfalar yetmez.

Ayrıca unutmayın, her kim olursanız olun, öldükten sonra mezarınıza saldırı yapılmayacağına ya da cesedinizin çalınmayacağına ilişkin bir güvenceniz de yoktur.

ÖLÜM CEZASI KALDIRILMALIDIR

Yazılarımı, tek bir makale ile tüm dünyayı değiştirme gücüm varmış gibi bir sorumlulukla; ve hiç kimseyi etkileyemeyeceğimin, dolayısıyla yazdıklarımın hiçbir işe yaramayacağının bilinciyle kâğıda döküyorum.

Aslında ne sorumluluğumu abartıyorum, ne de etkimini küçümsüyorum.

Sadece, herkesin yaptığı tüm işlerde ve söyleyip yazdığı bütün düşüncelerde tarihe ve insanlığa karşı sorumlu olduğuna inanıyorum.

Buna karşılık, bugün Türkiye’de kimsenin kimseyi okumadığını, okuyanların ise ancak önceden sahip oldukları düşüncelere uygun olan yazıları benimsediğini biliyorum.

Evet, “Dünyayı değiştirme gücün varmışçasına, ama hiçbir işe yaramayacağını da bilerek yazmak”.

Ölüm cezası kaldırılmalıdır.

Çünkü ölüm cezası, belli nedenlerle insan öldürmenin meşru, hatta zorunlu olduğu mesajını vermektedir.

Ölüm cezasının aleyhine pek çok düşünce öne sürülebilir. Felsefi, toplumsal, hukuksal bir sürü gerekçe yüzyıllardır yazılıp tartışılmakta.

Ben de kendi payıma, ölümlü olan insanın, kendi haline bıraktığında zaten ölecek olan kişinin başka insanlar eliyle öldürülmesini oldum olası trajik ve anlamsız bulmuşumdur. Ama bugün ölüm cezasını sadece kendi mantığı içinde tartışarak, yanlışlığını vurgulamaya çalışacağım.

Ölüm Cezası ve Devlet

Ölüm cezasını uygulayan devlet niçin vardır? Devlet bir doğal kurum mudur?

Doğada devlet yoktur. Devleti insanlar kurmuştur: Güçlerini birleştirerek artırmak, doğa ile daha iyi mücadele edebilmek için. Yani devlet insanın mutluluğu için kurulmuştur.

Peki ölüm cezası ya da daha genel anlamda ceza nedir, niçin vardır?

İnsanların kurduğu devleti ayakta tutabilmek, yani düzeni korumak için. Hangi "düzeni"? İnsanları mutlu kılmak için kurulmuş olan düzeni.

Birinci saçmalık tam bu noktada ortaya çıkıyor: İnsanların mutluluğu için kurulmuş olan devlet dönüyor ve onları, yine insanların mutluluğu için öldürmeye başlıyor. Her ne nedenle olursa olsun, insanın insanı, insanın mutluluğu için öldürmesi tam anlamıyla bir çelişki, bir saçmalık.

Ama benim üzerinde durmak istediğim asıl nokta bu değil.

Devletin insanı öldürmesi, o devleti oluşturan tüm kişelere ve örgütlere, belli nedenlerle insan öldürmenin meşru, haklı, hatta gerekli olduğu mesajını verir.

İnsan öldürme, "belli nedenlerle" devlet tarafından meşru ve hatta gerekli kılınca, artık o toplumda yaşayan herkes, "kendi meşru nedenini" imal eder.

Kimine göre "namus cinayetleri" meşrudur. Kimine göre "kan davası".

Kimileri "devlet koruyuculuğuna", kimileri de "devrimciliğe" soyunur ve kendi aklınca "hain" olanları, yani kendisi gibi düşünmeyenleri öldürür.

Sonuç olarak, ölüm cezasını uygulayan devlet vatandaşlarına "belli nedenlerle insan öldürmenin meşru olduğunu" öğrettiği için, vatandaşların birbirini öldürmesinin gerekçesine de bir anlamda destek vermiş konumuna düşer ve tabii bu arada kendisi de, birbirini öldüren insanları ölümle cezalandırır. Böylece bir "ölüm zinciri" ortaya çıkar.

Bu "ölüm zincirini", bu kısırdöngüyü kırmanın başlangıç noktası, bence, devletin ölüm cezasını kaldırmasıdır. Çünkü çağdaş devlet hepimizin malıdır ve "ortak aklın" temsilcisi niteliğiyle herkese örnek olacaktır.

Unutmayalım ki her cezanın bir caydırıcı, bir de eğitici yönü

vardır. Ölüm cezasının caydırıcı yönünün etkisizliği yüzyıllar boyunca kanıtlanmıştır.

Eğitici yönü ise sadece “belli nedenlerle insan öldürmenin meşru olduğu” biçiminde işlev yapmaktadır.

Oysa ölüm cezasını kaldıran devlet, tüm insanlara “hiçbir koşulda insan öldürmek meşru ve doğru değildir” mesajını vereceği için, hem kendi kuruluş amacı olan “insan mutluluğuna” uygun davranmış olacak, hem de daha önemlisi, vatandaşlarına örnek olarak, onları bu yönde eğitecektir.

Sonuç

Ben, hem kendi halkına, hem tüm insanlığa örnek olan bir devletin vatandaşı sıfatıyla yaşamak istiyorum.

Tüm siyasal parti temsilcilerinin bir ortak önerge hazırlayarak, kamuoyunun tam desteği ile, Mecliste ölüm cezasını kaldırdıklarını düşünüyorum.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin hem kendi vatandaşlarına hem de tüm dünyaya bu yolla muhteşem bir uygarlık örneği verebileceğini, daha mutlu bir toplum modeli için öncülük edebileceğini düşünüyorum.

Acaba yanılıyor muyum?

YAĞMA

*Yiyin efendiler, yiyin; bu hân-ı iştihâ sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!*

Bugünlerde hep **Tevfik Fikret** okuyorum.

Hem ümitleniyorum. Hem moralim bozuluyor.

Moralim bozuluyor, çünkü yaklaşık yüz yıl önce hangi sorunlarla karşı karşıya isek, bugün de o sorunlarla boğuştuğumuzu görüyorum.

Ümitleniyorum, çünkü sorunların niteliği değişmese bile, bugünlere nerelerden ve nasıl geldiğimizi, yıkılan İmparatorluğu, işgal edilen toprakları, verilen askeri, ekonomik, toplumsal ve kültürel savaşları, demokratik, laik bir hukuk devleti modeli aşmasına nerelerden geçerek ulaştığımızı anımsıyorum.

Bugünkü sorunları çözmek için, nedenleri çok iyi anlamak zorundayız.

Ülkemizi biri iç biri dış, iki büyük gücün yönlendirdiğini ve dıştan gelen büyük dalganın “küreselleşme”, iç depremin ise “kentleşme” (belki de daha doğru bir deyişle “kentleşememe”) olduğunu hep söylüyorum.

Kentsel Yağma

Bir zamanlar “kentleşme” adı altında, sonra da “gecekondulaşma” terimiyle ifade ettiğimiz süreç, artık bütünüyle bir “yağma” olayına dönüşmüş durumda.

İstanbul Büyükşehir Belediyesinin rakamlarına göre, bugün İstanbul’da iki milyon konut var. Bunun bir milyonu “kaçak”.

Sözün kısası, İstanbul’daki yerleşme birimlerinin ya da teknik terimle, “İstanbul kent lekesinin” yarısı, yağma.

Bu yağma o denli uzun bir süreye yayılmış ve o denli genişleyerek yaygınlaşmış ki, herkes “yağmacı” olmuş.

Olay, 1950’li yıllarda başlamış.

Kırsal alanlardaki makineleşme ve enflasyon, köylerden kentlere doğru büyük bir akın başlatmış.

Politikacılar bu akını durdurmak ya da denetlemek veya yönlendirmek için hemen hemen hiçbir şey yapmamış.

Tam tersine “oy kaygısı ile” kent toprağının yağmalanması teşvik edilmiş.

Hazine toprakları, belediye arazileri, özel mülkiyetteki arsalar hep bu yağmaya kurban edilmiş.

Sonunda kentler plansız, programsız, hizmetsiz büyümüş.

Okullarda öğrencilere, hastanelerde hastalara, sokakta motorlu araçlara yer kalmamış.

Derken kırsal alanlardan gelenlerin başlattığı “gettolaşma” süreci yaygınlaşmış. Köylerden gelenler, “hemşehrilik bağları” çerçevesinde mahalleler oluşturmuş. Zenginler koruları, geniş yeşil alanları duvarlarla çevreleyerek kendilerine sığınaklar yapmış.

Sonuç, bireysel yağma uğruna “herkesin zarar ettiği”, içinde yaşanması olanaksızlaşan bir kent.

Bakın 1 Ocak 1997’de 130 yaşına basacak olan **Tevfik Fikret** ne diyor “Hân-ı Yağma” (Yağma Sofrası) adlı şiirinde:

*Verir zavallı memleket, verir ne varsa; mâlini,
Vücudumu, hayâtını, ümîdini, hayâlini*

Çözüm

Çözüm üretme şansı yine Sosyal Demokratların elinde görünüyor.

Çünkü kentleri kurtarmanın tek yolu, Sosyal Demokratların “planlama” ve “kent yenileme” projeleri.

Yiğit Gülöksüz gibi Sosyal Demokrasiye gönül vermiş bir bürokratin toplu konut idaresinde ürettiği inanılmaz projeler tek tek gerçekleşme aşamasına ulaştıkça, insanın umudu artıyor.

Üstelik üniversitelerde **Prof. İlhan Tekeli** gibi, meslek kuruluşlarında **Oktay Ekinci** gibi, daha pek çok beyin var.

Sorun, bu potansiyeli seferber edecek siyasi irade yokluğu.

Fikret,

Bu harmanın gelir sonu, kapıştırın giderayak;

Yarın bakarsınız söner, bugün çıtırdayan ocak, demiş.

Ben de yağmacılara:

Bu harmanın gelsin sonu, çalmayın giderayak;

Yarın görürsünüz söner, bugün çıtırdayan ocak, diye sesleniyorum.

İKİ BAKAN BİR BAŞKAN

Sosyoloji bilimi insanoğlunun evrim çizgisini yakalamaya çalışırken, toplumları da ilkelden çağdaşa doğru sınıflar.

Bu sınıflama çabalarının ilk ve en güzel örneklerinden birini, sosyolojinin babası **İbn Haldun** verir.

İbn Haldun'a göre her toplum, zorunlu olarak, göçebelik aşamasından yerleşik aşamaya geçer. Sonra da yaşlanır ve ölür.

Marks'ın ilkel toplum, kölecî toplum, feodal toplum, kapitalist toplum, sosyalist toplum modeli de bu tür çabalara bir örnektir.

Batı kaynaklarının “sosyolojinin kurucusu” saydığı **Durkheim** da, toplumların evrimini yakalamaya çalışırken, “mekanik dayanışma” ve “organik dayanışma” modellerini ortaya atar.

Durkheim'a göre insanoğlunun evrimi, doğrudan doğruya işbölümüne ve işbölümünün getirdiği farklılaşmaya dayanır.

“Mekanik dayanışma”, birbirine benzeyen insanların oluşturduğu köy toplumlarında görülür. Burada herkes birbirine benzer ve herkes aynı işleri yapar.

Oysa endüstrileşme ile ortaya çıkan kent toplumlarında “organik dayanışma” egemendir. Bu toplumlarda işbölümü, insanların birbirlerinden farklılaşmalarına yol açar. Artık herkes, toplumsal işbölümüne göre, birbirinden değişik iş yapar ve bu farklılıkların bir vücudun organları gibi uyumlu bir bütün oluşturması sayesinde, toplumlar ileri gider.

Kuvvetler Ayrımı

Kökleri **Montesquieu**'ye dayalı olan “kuvvetler ayrımı” ilkesini bilmeyen yoktur.

Çağdaş demokratik devlette yasama, yürütme ve yargı güçleri farklı ve birbirlerinden ayrı olacak ki, birbirini denetlesin, bu yolla da hem vatandaşın hem toplumun güvencesi sağlansın.

Türkiye'deki duruma baktığımızda yasama ve yürütme güçlerinin doğrudan doğruya hükümetin elinde olduğunu, koalisyon hükümetlerinde iki genel başkanın, tek parti hükümetlerinde ise partinin genel başkanı olan tek bir kişinin elinde toplandığını görüyoruz.

Bir yandan vatandaşın ve toplumun, seçim sonucu iktidara gelenlerin diktatörlüğünden korunması, öte yandan hükümetlerin iş yapabilmek için yeterli erkle donatılması, demokratik siyasal sistemlerin çözmeye çalıştığı en önemli sorunlardan biridir.

Bu sorunun çözümünü her sistem kendi içinde oluşturmuş ve oluşturduğu çözümü de "hukuk devleti" ya da "hukukun üstünlüğü" kavramlarıyla güvence altına almıştır.

Türkiye de böyle yapmıştır.

Yapmıştır ama dinleyen kim?

Daha da kötüsü, uygulayan kim?

Türkiye'nin günümüzdeki çıkmazdan kurtulmasının yolu, "Başkanlık sistemi" gibi, bugünkü politikacı malzemesiyle toplumu tam anlamıyla felakete götürecek çözümlerde değil, "çapraz hukuk denetimi" yoluyla, sistemin kurallara bağlı olarak işleminin sağlanmasında aranmalıdır.

Demokrasi Nasıl Zedelenir?

Çağdaş toplumların ve özellikle insan haklarına dayalı demokrasilerin iyi işlemesi herkesin "kendi işini en iyi yapmasına" bağlıdır.

Baştan beri aktardığım görüşler, bu gerçeğin bilimsel ve tarihsel temellerini oluşturmak içindi.

Herkes kendi işini en iyi yapmazsa ne olur? İyi iş yapan başkalarının da verimlilikleri ve başarıları düşer, toplum olarak çağı yakalayamaz hale geliriz.

Peki bir de, politikacılar, özellikle bakanlar ve belediye başkanları sorumlu oldukları işleri değil de başka işleri ya da daha kötüsü, sorumlu oldukları alana ters işler yaparlarsa ne olur?

İşte sistem o zaman bütünüyle çöker.

Çevreyi korumakla yükümlü bir bakan, çevreyi bozma pahasına nükleer santralleri savunamaz. Bu, enerji bakanının işidir.

Kültür ve tabiat varlıklarını korumakla yükümlü bir bakan, bu varlıkların yağmalanması pahasına belediyelerin imar haklarını savunamaz. Bu, belediye başkanlarının işidir.

Halkın huzuru ve güvenliği adına hizmet için seçilmiş bir belediye başkanı, vatandaşların özel yaşamlarını zedeleme pahasına, rakiplerinin üzerine televizyon kameramanı yollayamaz. Bu, gazetecilerin işidir.

İKİ AYRI YÖNETİM DÜNYASI: BÜROKRASI VE ÖZEL TEŞEBBÜS

Geçenlerde TESEV'in liderlik konusundaki bir "paneline" katıldım.

Prof. **Ahmet Koç**, Türkiye'de sanayinin gelişmesini mükemmel bir biçimde özetledi.

Yalçın İpbüken, işletmelerde çalışan insanların manevi değerleri üzerinde güzel bir çözümleme yaptı.

Dr. **Haluk Şahin**, hem akademik kişiliğinin hem de gazeteciliğinin getirdiği kazanımlarla, liderlik konusundaki güncel sorunları, özellikle "liderlik makyajı" konusunu anlattı.

Cem Boyner, siyasal yaşamda edindiği deneyimleri, iş yaşamıyla karşılaştırmalı bir biçimde, liderlik üzerinde odaklaşarak ve dürüstlük konusunu vurgulayarak aktardı.

Ben, Selçuklu-Osmanlı çizgisindeki "liderlik" kitaplarından ve Birleşik Amerika'dan bazı örnekler vererek, iş hayatındaki liderlik ile siyasal liderlik bakımından bazı temel belirleyicilere işaret etmeye ve özellikle, siyasetteki seviye ve ahlak sorununa dikkat çekmeye çalıştım.

Daha sonra, kendisi de gençliğinde **Doğramacı**'nın hışmına uğramış olan Prof. **Yılmaz Esmer**'in demokratik ve disiplinli yönetiminde tartışmalara geçildi. (Biliyorsunuz, disiplinsiz demokrasi demagojiye, anarşiye ve kakokrasiye dönüşür. Kimi zaman, daha tehlikeli olarak kleptokrasi de ortaya çıkar.)

En sonunda da Dr. **Yılmaz Argüden** güzel bir özet yaptı.

Bugün, bu panelden aldığım "iki çarpıcı izlenimi" okuyucularımla paylaşmak istiyorum.

Devlet ve Özel Teşebbüs

Tüm konuşma ve tartışmalarda, Türkiye'nin yönetiminde birbirinden çok farklı ve zıt özellikler gösteren iki yönetim biçimi

minin oluşmuş bulunduğı dikkatimi çekti. Biri “endüstriyel yönetim”, öteki “bürokratik yönetim”.

Endüstriyel yönetim akılcı ve verimli, hem müşterisi hem de çalışanı olarak insanı ön plana çıkaran, onun gereksinmelerini ve dolayısıyla önemini vurgulayan bir yaklaşıma sahip.

Çünkü varlığı buna bağlı.

Bir başka deyişle “iyi mal” üretmediğı ve bunu “satamadığı” zaman, yok olup gidiyor.

Öte yandan bürokrasi, hem çalıştırdığı memurlar hem de hizmet verdiği vatandaşlar olarak insanı önemsemeyen, hatta horlayan, itip kakan bir yapıya sahip.

İşin trajik yanı, bu iki zıt dünyanın birbiriyle yakın ve fonksiyonel bir ilişki içinde bulunması gereğı.

Yani “endüstri dünyası”, üretim yapabilmek ve satabilmek için “bürokrasi dünyasına” bağımlı.

Bürokrasi dünyasının temel belirleyicisi ise, siyaset.

Böylece ortaya üretim etkinliklerinin, bürokratik faaliyetleri ve siyaseti çok aştığı, ama bir yandan da bu dünyalara bağımlı olduğu için onlardan olumsuz etkilendiğı garip bir tablo çıkıyor.

Sanıyorum Türkiye’nin birinci sorunu, üretim, bürokrasi ve siyaset arasında oluşmuş bulunan bu “şeytan üçgenini” kırmak ve aşmak.

Eczacıbaşı’nın Sorusu

Tartışmalar bölümünde **Bülent Eczacıbaşı** bir soru sordu: “Liderliğin pek çok koşulu olduğunu biliyoruz. Ama sizce, liderlerde ‘olmazsa olmaz’ nitelik taşıyan, yani esas olan özellik nedir?” dedi.

Sonra da kendi yanıtını ekledi: “Bana göre bir liderde olmazsa olmaz nitelik taşıyan özellik, dürüstlüktür”.

Aslında gerek **Boşner**’in gerekse benim konuşmalarımızda, siyasal liderlerdeki “dürüstlük” sorunu yeterince vurgulanmıştı.

Öyle anlaşılıyordu ki, sadece bir büyük holdingin yönetiminde edindiğı bilgilerle değil, katıldığı uluslararası liderlik seminerlerinde kazandığı kuramsal bilgilerle de donatılmış olan genç **Eczacıbaşı**, özel bir mesaj vermek istiyordu.

“İşte yapısal değişme bu olsa gerek” diye düşündüm. “Eskiden politikacılar iş adamlarına ahlak dersi verirlerdi, şimdi iş adamları politikacılara dürüstlüğü hatırlatıyor.”

İyi ve Kötü

Toplumsal değişme kaçınılmazdır. Bu nedenle de kendi içinde “iyi” ya da “kötü” olarak bir değer yargısı taşımaz.

Türkiye’deki yapısal değişimin iş adamlarını bu noktaya getirmiş olması “iyi”, politikacıları ise bulundukları konuma düşürmüş olması “kötü”dür.

Kendisine ve çevresine saygı duyan “demokratik vatandaşın” görevi, kaçınılmaz değişimin iyi yanlarını pekiştirmek ve yaygınlaştırmak, kötü yanlarını törpülemektir.

KARİZMA

Son siyasal bunalımda herkes liderlerden yakınıyor. Bugünkü parti liderlerinin ülke çıkarlarından çok kişisel ya da partisel amaçları dikkate aldıkları en çok dile getirilen konu.

Kimileri de olaya daha “temelden” yaklaşarak “liderlik kurumu”nu eleştiriyor. Bu eleştiri sahipleri genel olarak “lider hegemonyası” deyimini kullanıyor. Böylece, siyasal parti mensuplarının ve milletvekillerinin kişisel özgür iradeleriyle değil, sadece liderlerinin emirleriyle hareket ettiklerini belirtmek istiyorlar.

Liderlerin davranışlarından yakınmak bence doğru ve geçerli bir şikâyet.

Buna karşılık “liderlik kurumu”ndan ve “lider hegemonyası”ndan yakınmak galiba pek haklı değil.

Çünkü dünyanın bütün ülkelerinde ve bütün rejimlerinde liderler hem çok önemli hem de hepsi “egemen”.

Yani “liderlik kurumu” ve “lider hegemonyası” evrensel bir olgu. Bu nedenle bundan kurtulmak Türkiye’de de olanaksız. Belki gerekli de değil. Zaten bugünkü bunalımdan çıkış için “Başkanlık” rejimi önerenler de bilinçli ya da bilinçsiz olarak bu evrensel olgunun etkisinde değiller mi?

Peki o zaman liderlikle ilgili olarak Türkiye’deki terslik nerede?

Birinci terslik sistemde: İster başkanlık rejimi olsun ister parlamenter düzen, bütün dünya demokrasilerinde sistem, “egemen” lideri denetler. Bir lider kendi partisi içinde ne denli güçlü olursa olsun, sistemin genel denetiminden ve özellikle hukuk kurallarından kaçamaz.

İkinci terslik bizdeki liderlerin “kalitesi”nde. Türkiye’de demokrasi çok yeni olduğu ve üstelik çok sık kesintiye uğradığı için siyasetçilerin “yetiştirme” şansı fazla olmuyor. Anayasalar “si-

yaseti” pek çok kişi ve gruba kapattığı ve siyasete girenler zaman zaman “devlet” eliyle ya da terörist kurşunlarıyla yaşamlarını yitirdikleri için, “kaliteli” insan gücü siyasete soğuk bakıyor.

Sonunda da genellikle kişisel çıkarlarını yırtıcı biçimde savunan ve “kaybedecek fazla şeyi” olmayan kişiler siyasete girip yükseliyor.

Karizmatik Lider

Değerlerin ve inançların çok hızlı değiştiğı ve sosyal ilişkilerin bu değişme süratine ayak uyduramadığı dönemlerde siyasal bunalım ortaya çıkıyor. Bu bunalımı yeni bir sosyal yapılaşma ile aşan liderlere **Weber**, karizmatik lider diyor.

Karizmatik lider, en kısa tanımla ve halk deyiimiyle “davranışlarında bir keramet olduğuna inanılan” önderdir.

Bu lider bunalımı aşmak için yeni bir düzen kurar ve bu düzeni yerine oturtunca yani “kurumlaştırınca”, görevi biter.

Karizmatik lider kavramının dünya üzerindeki en çarpıcı örneklerinden biri **Mustafa Kemal Atatürk**’tür.

Pek doğal olarak pek çok toplumda sık sık çeşitli bunalımlar yaşanır. Fakat her toplum, her an bir **Mustafa Kemal Atatürk** yaratamaz.

Ama her toplumdaki siyasal liderlerin az ya da çok bir karizması vardır.

Her siyasal parti liderinin söylediğı sözlerde ya da yaptığı işlerde, o siyasal partinin mensupları bir “keramet” olduğuna inanır.

İşte bu inanç o liderin “karizması”dır.

Siyasal liderlerin karizması bunalımı aşmaya yetmezse ne olur?

Yanıt çok basit: Toplum, kurtuluşu başka liderlerin “karizması”nda arar.

Peki o liderler nerededir?

İşçi sendikalarında, işveren örgütlerinde, medyada, yani basında ve televizyonda, sivil ve askeri bürokraside, meslek odalarında, eski politikacılar ve hatta sanatçı ve edebiyatçılar arasında. Pek doğal olarak sporcuları da unutmayalım.

Siyasal arenanın dışında da pek çok “karizmatik lider” zaten vardır. Her köşe yazısında size yol gösterdiğine inandığınız gazeteci-yazar, ömrünü emeğe adanmış namuslu sendikacı, şirketini başarıdan başarıya koşturan dürüst iş adamı, attığı golle takımını kurtaran futbolcu, gençlerin sesine ve şarkılarına hayran olduğu sanatçı, hep böyle “karizmatik” liderlerdir.

Toplum boşluk kaldırmaz. Görevlerini yerine getiremeyenleri bağışlamaz, onların işlevlerini başkalarından beklemeye başlar.

Önümüzdeki günlerde neler olacağını ya da “başımıza neler geleceğini” kestirmek için kâhin olmaya gerek yok.

“Anlayana sivrisinek saz...”

YAZILI KÜLTÜRÜN EFENDİSİ, ELEKTRONİK KÜLTÜRÜN KÖLESİYİZ

Elinde “uzaktan kumanda”.

Koltuğu yayılmışsın. Bir yanında yiyecek içecek, öte yanında dostlar ya da aile bireyleri. Belki de yalnızlığın görkemli sığınağı.

Ekrandaki konuyu ya da görüntüyü beğenmedin mi, “ZAP”!

Dokun “uzaktan kumanda”nın düğmesine, görüntü ve konu değişsin. İstersen dünya, istersen ülke, oturma, ya da yatak odanda.

Televizyondaki programların hiçbirinden hoşlanmadın mı? Koy bir video kaset. İster belgesel, ister karate, ister kovboy, ister porno.

Hiçbiri mi olmadı. **Mustafa Ekmekçi**’nin deyimiyle “uzgö-reç”in uzaktan komutasına bas. Olay tümüyle bitsin.

Padişahlara bile nasip olmayan bir olanak. “Efendilik” bu değilse nedir?

“Reyting”

Hürriyet Gazetesinde yer alan “RP, RTÜK’te 3 üyeye koşuyor” başlıklı haberde **İsmet Solak**, yorum yapan bir yazar kimliğiyle değil, haber veren bir gazeteci olarak, olup bitenleri şöyle özetliyor: “...Bizdeki yayın kuruluşları, tam bir kuralsızlık içinde ve kötü alışkanlıklarla bu işe başladılar. Örneğin Türkçemiz katledildi. İlgisiz, becerisiz ve eğitimsiz bazı spikerler, muhabirler her türlü uçukluğu mübah saydılar. Haber unsuru televizyonda çok önemli. Haberler objektif, tarafsız, yorumsuz olması gerekirken her gün şiddet, porno, insanı çileden çıkaran, heyecanı doruğa taşıyan cırtlak sesli anonslarla karşılaştık. Argo çok...”

Solak az bile yazmış.

Ne ölçüde bilimsel olduğu bilinmeyen, izleyicinin (halkın) gerçek tercihlerini ne ölçüde yansıttığı çok tartışmalı bir “reyting” uğruna, pek çok çirkinliğe, pek çok değer in yozlaştırılmasına ya da yok edilmesine tanık oluyoruz ekranlarda.

Araç ve İnsan

Televizyon müthiş bir icat. Otomatik bir çamaşır makinesinin duygusuz metodikliği ile beyinleri hem “yıkamak”, hem de “yıkamak” masterlarına uygun olarak, yıkıyor, yıkıyor, yıkıyor...

İnsanın gözünün önünden yıldırım hızıyla geçen (kimi zaman da görülmeyecek hızla sadece beyne ulaşan) görüntüler, hepimizi robotlaştırıyor.

Televizyon, tıpkı nükleer enerji gibi. İnsanları ısıtmak, aydınlatmak, bir yerden bir yere taşımak gibi yararlı işlerde de kullanabilirsiniz, atom bombası gibi onları kitlesel olarak yok etmek de.

Kitabı ya da gazeteyi “satın alırsın”. Yani seçersin önce.

Okurken, istersen durur düşünürsün.

Gereksinme duyduğın zaman yine bakarsın. Bilgilerini ya da duygu ve düşüncelerini istersen yineler, istersen yenilersin.

Kitap ya da gazete de kimilerine göre “zararlı düşüncelerle” doludur aslında. Ama “zararlı” ya da “yararlı”, okuduğumuzu “bilinçli” olarak, olabildiğince özgür irademizle yargılarız.

Televizyon, kasete geçtiğinde elektronik kültür, yazılı kültüre yaklaşır. Kitaplar görüntüye, diskete ve kasete aktarıldığında ise yazılı kültür, elektronikleşir. (Kitaba dayalı dizilerden değil, okunmak üzere ekrana çağırılabilen kitap metinlerinden söz ediyorum.)

Sanayi toplumundan “haber ve bilgi” toplumuna geçerken, dönüşüm sürecinin insanı köleleştirdiğine mi, yoksa özgürleştirdiğine mi dikkat etmek zorundayız.

İnsanı, onu yaratan doğaya egemen kılan teknoloji, bu aşamada kendi yaratıcısını mı köleleştiriyor?

BEBEK DOMUZUN SERÜVENLERİ VE POLİTİKA

“Bebek”, bir film adı. Bir bebek domuzun serüvenleri.

Önceleri film hakkında yeterli önbilgi olmadığım için, çocuk filmi sanmış ve görmeye değer bulmamıştım. Sonra, ikiz kızlarımdan biri uyardı: “Mutlaka görmelisin,” dedi.

Böylece elimde olmadan, eski ve sevgili dostum **Mustafa Ekmekçi**’nin ilgi ve hatta egemenlik alanı olan domuz hakkında bir yazı ortaya çıktı.

“Elimde olmadan” derken, sakın abartığımı sanmayın. Yazı yazarlar bilir: Bazı düşünceler, doğum zamanı gelmiş çocuk gibi elinizde olmadan kâğıt ya da ekran üstüne dökülür. Benim bu yazı da, filmi gördükten sonra aynen öyle oldu.

Filmin Öyküsü

Filmin pek çok önemli özelliği var.

Birinci olarak, canlı hayvanlar da oyuncu olarak kullanılmış.

Domuzlar, kediler, köpekler, kazlar, inekler ve özellikle koyunlar, filmin “kahramanları” arasında.

Filmin “başrol” oyuncusu ise bir yavru domuz.

Oysa, hayvanların insan gibi rol yapması olanaksız. Bu olanaksızlığı aşmak için, yönetmen, hayvan kuklaları da kullanmış. Fakat bunu o denli başarıyla yapmış ki, izleyici hangi sahnede canlı hayvanı, hangi sahnede kuklayı gördüğünü tam anlayamıyor.

Nitekim film, bu başarısından dolayı, “görsel düzenleme” dalında “Oscar” ödülü kazanmış.

İkinci olarak filmin “kissadan hissesi”, sevgi, özgürlük, dayanışma, yeniliğe açıklık ve diyalog gibi değerlerin insanı, pardon, domuz yavrusunu başarıya götürdüğünü.

Bir başka deyişle film, “ideolojik” nitelikli bir yapım.

“İdeolojisi” ise, *sevginin* şiddetten, *diyalogun* ise buyurgan cebberrutluktan daha etkin ve işlevsel olduğu.

Sonuç bölümü belki de filmin en etkileyici tarafı.

Sevgi, özgürlük, güven, dayanışma, yeniliğe açıklık ve diyalog sonunda domuz yavrusu, çevrenin en başarılı “çoban köpeği” ne dönüşüyor.

Böylece bu sevimli fantezi inanılmaz, yani toplumsal gerçek dışı bir “mutlu son”la bitiyor.

İzleyici bu yolla “mucizeler yaratma”nın ancak *yeniliğe açık olmakla* gerçekleşebileceğini görüyor.

Ve Politika

Şimdi gelelim, bu yazının başlığına.

“Politika” işin içine nasıl ve nereden giriyor?

Filmin temel örgüsü enfes. Sanki politikacılara ders olsun diye düşünülmüş.

Bildiğiniz gibi hayvanların en edilgeni domuzdur. Bizim toplumda koyunun besin maddesi olma işlevinin daha belirgin ve verilmiştir ona Batıda. Böylece bütünüyle eylemsiz, sadece yenmek üzere, çok az zahmetle yetiştirilebilen, bu nedenle de aptallığı ağır basan bir “imaj” sahibidir.

Öte yandan “çoban köpeği”, hayvanlar âleminin en akıllılarından ve işe en çok yarayanlarından biridir. “Çoban köpeği”ni, çoban köpeği yapan özellik, onun “koyun sürülerini” derleyip toplaması, adeta çobanın yerine *sürüyü gütmesidir*.

Hemen anladınız değil mi? “Koyun sürüsü” ve “çoban”. İşte size siyasal bir metafor.

Özellikle bir Padişahımıza atfedilen “... millet bir koyun sürüsüdür. Kendisini gütmek için bir çoban arar. İşte o çoban da benim,” sözleri, film ile politika arasında doğrudan bir köprü kuruyor.

Film sevgi, dostluk, güven, dayanışma, yenilik ve diyalog yoluyla, hayvanların en *edilgeni* olan “domuz”un, hayvanların en *buyurgan* olan “çoban köpeği”nin işlevlerini, bütün çoban köpeklerinden daha iyi nasıl yerine getirdiğini anlatıyor.

Buradaki çarpıcı nokta, “domuzun” “köpekleşmesi” değil, “çoban köpeği”nin işlevlerini, “domuz kalarak” ve “çoban köpeği”nden farklı yöntemler kullanarak yerine getirmesi.

Küçük domuzcuk ya da filmdeki adıyla “Bebek”, bu başarıya tek başına ulaşmıyor. İki büyük yardımcısı var. Biri kendisini bir yarışmada tesadüfen kazanan çiftçi.

Çiftçi, “yeniliğe açık olmayı” ve “güveni” simgeliyor.

Öteki yardımcı ise bir çift çoban köpeği. Erkeğinin kulağı ağır işiten, o yüzden de işlevlerini yerine getiremeyen bir “aile” bu.

“Çoban köpeği ailesi” de “dayanışmayı” temsil ediyor.

Filmde hainler de eksik değil.

Bir kedi var örneğin. Bakışlarından bile kötülük fişkırıyor.

Film ile politika arasında bağlantı kurulmasına yol açan iki can alıcı nokta daha var. Biri taktik, öteki stratejik.

Stratejik nokta, buraya dek anlattığım gibi domuz yavrusunun koyunlarla diyalog kurması.

Taktik nokta ise bu diyalogun kurulmasında kullanılan anahatar: “Bebek” bir parola ile bu diyalogu kurmayı başarıyor. Parolayı bulmayı akıl eden ve onu öğrenerek Bebek’e yardım eden, kulağı ağır işiten erkek çoban köpeği.

Parola ise “koyun şövenizmini” simgeleyen sözlerden oluşuyor.

Filmin sonunda, “Bebek” parolayı kullanarak koyunlarla diyalog kuruyor ve onlara her istediğini yaptırarak, yarıştığı öteki çoban köpeklerini geride bırakıp şampiyon oluyor.

Sonuç

Kissadan hisse: Siyasetçilerimiz, halkı bir “koyun sürüsü” gibi görmekten vazgeçip sendikalarla, barolarla, meslek birlikleri ve odalarıyla, üniversitelerle, vakıflarla ve öteki gönüllü kuruluşlarla diyalog kurarak bugünkü bunalımı aşmayı deneseler daha başarılı olurlar diye düşünüyorum.

Kendi aralarındaki anlamsız tepişmeler ve birbirlerini “yeme-ye” dönük ayak oyunları, sorunlarını çözsin ve refahını yükseltsin diye onlara oy vermiş olan halkı “koyun sürüsü” yerine koymak değil de nedir?

PROFESÖRLÜK VE ÖĞRENİM-POLİTİKA İLİŞKİLERİ

İki profesörün kurduğu Refah-Yol hükümeti beni eski günlerime götürdü.

Üniversitede yıllarca verdiğim dersler sırasında “Demokrasi” konusunu işlerken, öğrencilerin sürekli olarak önüme getirdikleri bir yargı ve bir öneri vardı.

Yargı, “demokrasi”nin “öğrenim düzeyi yüksek bir seçmen kitlesi” gerektirdiği, öneri ise, belli bir öğretim görmemiş kişilerin oy hakkına kısıtlama ve sınırlama getirilmesi idi.

* * *

Şimdi bu konuda, yıllarca savunduğum ve öğrencilerime aktardığım görüşü, onlarla tartıştığım aynı yöntemle, Sokrates’in “doğurtma yöntemi” ile okuyucularımla da paylaşmak istiyorum.

Soru: Seçmen niçin “öğretimli” ya da “okumuş” olmalı?

Yanıt: Politikacılar tarafından aldatılmayı önlemek ve “doğru seçimler” yapabilmek için.

Soru: Siyasette “doğru seçim” nedir?

Yanıt: Ülkenin yararına üretilen en güzel çözümleri temsil edenlerin seçimidir.

Soru: O zaman siz “diplomalı” seçmenin “en güzel çözümleri üreten partiyi”, “diplomasız” seçmene göre daha “doğru” belirleyeceğini mi düşünüyorsunuz?

Yanıt: Evet.

Soru: Sizin mantığınıza göre, öğrenim düzeyi yükseldikçe, insanların “doğru seçim yapmaları” ve bu yolla “en güzel çözümleri üreten” partiye yönelmeleri, beklenen bir sonuç mudur?

Yanıt: Evet.

Soru: Bu görüş doğru ise, en azından yüksek öğrenim gör-

müş olanların genellikle aynı partiye oy vermeleri beklenir değil mi?

Yanıt: Tabii.

* * *

Tam bu noktada, kendi öğrencilik yıllarıma dönüyor ve Siyasal Bilgiler Fakültesindeki günlerimi anlatıyordum.

Esas olarak aktardığım anı, "bizim zamanımızda ne büyük hocalar vardı" anlayışı içinde, iktisat bilimini, **Sadun Aren** gibi, **Aydın Yalçın** gibi, **Besim Üstünel** gibi ünlü ve çok iyi profesörlerden okuduğumuz idi.

* * *

Daha sonra yeniden, "doğurtma yöntemine" dönüyordum.

Soru: Öğrenimin en yükseği nedir?

Yanıt: Üniversite.

Soru: Onun en üstü?

Yanıt: Üniversite hocalığı.

Soru: Üniversite hocalarının en üst düzeyi nedir?

Yanıt: Profesörlük.

Soru: Peki siyasetle en yakından ilgili bilim dalları, yani bize "doğru seçimi ve partiyi" gösterecek olan alanlar nedir?

Yanıt: Siyasal bilim, iktisat, sosyoloji, kamu yönetimi ve benzerleri.

Soru: O halde, en baştaki varsayım geçerli ise, yani öğrenim ile "doğruyu" bulma olasılığı yükseliyorsa, en azından bu alanlardan birindeki profesörlerin aynı partiye yönelmeleri gerekmez mi?

Yanıt: Evet.

Sonuç: Şimdi size gerçek hayattan, kendi yaşamımdan bir örnek vererek, bu varsayımın yanlış olduğunu kanıtlayacağım: Benim iktisat okuduğum üç hocanın biri (o dönemdeki) Türkiye İşçi Partisi'nin, öteki Cumhuriyet Halk Partisi'nin, daha öteki de (şimdiki DYP'nin anası olan) Adalet Partisi'nin üst düzey yöneticileri arasındaydı.

Yani "okumuşların en okumuşu olan", alanları doğrudan siyaset içinde bulunan ve aynı konuda öğretim yapan bu üç insan, birbirinden farklı "en iyi çözümleri", bir başka deyişle, değişik

partileri, “en doğru seçim” olarak belirlemişti. Öğrenim ile siyasal tercih arasında doğrudan bir ilişki bulunsaydı, bunların üçünün de aynı partide olması gerekmez miydi?

Eksiklik: Demokrasi Eğitimi

Bir hoca olarak, “eğitime” çok değer vermem doğal. Ayrıca her zaman, her alandaki “öğretimin” de yararına ve gerekliliğine inanıyorum.

Ama bütün araştırmaların gösterdiği gibi, seçmen açısından siyasal tercih, tüm dünyada, “bilgi”den çok bir “inanç” işi.

Yoksa, esas olarak, bir “kaynak paylaşırması” niteliği taşıyan siyaset içinde, dinin yeri bu denli güçlü ve geniş olabilir miydi?

Bazı çevrelerin yarım yüzyıldır, “dini eğitiminin” temelini oluşturan “imam öğretimi” üzerinde bu kadar ısrarla durmalarının asıl nedeni de bu değil mi?

Unutmayalım ki “öğretim” ve “diploma” ancak bir “genel eğitimin” parçası olduğu zaman işe yarar.

Türkiye’deki çarpıklık ise genelde, “demokrasi eğitiminin” eksikliğidir.

SOSYAL DEMOKRASİDE BİR BİLGİ KAYNAĞI: TÜSES

TÜSES bir vakıf.

Açık ismi, **Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı**.

TÜSES, yıllarca değerli bilim insanı, bürokrat ve politikacı, **Korel Göymen**'in başkanlığında bir üniversite gibi çalıştı.

Sosyal Demokrasi konusunda sayısız değerli araştırma ve yayın yaptı. Gençlerle ve sendikacılarla seminerler, konferanslar düzenledi.

Korel Göymen'in Turizm Bakanlığı Müsteşarı olmasıyla, Vakfın Başkanlığına bir başka değerli bilim insanı, Prof. Dr. **Taner Berksoy** geçti.

Vakıf, aynı zamanda **Cumhuriyet** yazarı olan Prof. Dr. **Taner Berksoy** başkanlığında da, hem araştırma yapma ve yayımlama, hem de bütün Sosyal Demokrat kesimlere ve partilere eşit uzaklıkta davranarak, hepsine hizmet verme geleneğini sürdürdü.

Bunalım

Sosyal Demokrat siyasetin 1996 yılında bir bunalım içinde olduğu kesin.

Genel olarak bakıldığında, 1970'li yıllarda **Ecevit**'in Başkanlığında Sosyal Demokratların aldığı oy, yüzde kırkı aşmıştı. Bugün, birinin başında yine **Ecevit** olmak kaydıyla, iki Sosyal Demokrat partinin oy toplamı yüzde yirmiyi ancak geçebiliyor.

Özel olarak bakıldığında, SHP'nin 1991 seçimlerinde aldığı yüzde yirmi bir oyu, "hezimet" ilan edenlerin lideri ve bir zamanlar **Ecevit**'in en yakın çalışma arkadaşı olan **Baykal**'ın Genel Başkanlığındaki Parti, bugün yüzde on bir oy toplayabilmiş.

Sosyal Demokrasi bu duruma neden ve nasıl geldi?

Bu sorunun yanıtını doğru vereceğiz ki, onu bu durumdan kurtarmanın yollarını da sağlıklı olarak belirleyebilelim.

İlk bakışta görülen nedenler, 12 Eylül askeri müdahalesi ile liderlerin ve hiziplerin birbirlerine karşı uzlaşmaz tutumları.

Ama tüm suçu bu iki ögeye yüklemek, bana biraz fazla kolaycılık gibi görünüyor.

Evet, 12 Eylül yönetiminin Sosyal Demokrasiye karşı her türlü engeli getirdiği doğrudur. Evet, "hizipçilikten" bunalmış olan liderlerin, her ikisinin de, "küçük olsun ama benim olsun" anlayışıyla, kapılarını, başta birbirlerine olmak kaydıyla, Türkiye'nin Sosyal Demokrat potansiyelini dışlayacak bir biçimde sıkı sıkıya kapadıkları da doğrudur.

Yine de, bence bu iki öge yalnız başına Sosyal Demokrasinin bugünkü "düşüşünü" açıklayamaz.

Engeller niçin aşılamıyor?

Niçin Sosyal Demokratlar, kendileri için çok uygun olan bugünkü ortamda, seçmen için yeniden bir umut olamıyorlar?

Bence bu soruların yanıtı, Sosyal Demokratların seçmen gözündeki güvenilirliklerini yitirmiş olmasında yatmaktadır.

Sosyal Demokrasinin önündeki birinci hedef, toplumun güvenini yeniden kazanmaktır.

Sorun "Güven" Sorunudur

TÜSES'in, Necat Erder, Sezgin Tüzün, Ahmet ve Filiz Kardam gibi değerli araştırmacıların yönetiminde gerçekleştirdiği bir dizi çalışma, bu konuda politika üretecek "nitelikli Sosyal Demokratlar" için bir hazine.

Bu araştırma sürecinin üçüncü aşamasında, 15 Mart-7 Nisan tarihlerindeki saha çalışmasına dayalı olarak hazırlanan, *Türkiye'de Siyasi Parti Seçmenlerinin Nitelikleri, Kimlikleri ve Eğilimleri* adını taşıyan rapor, geçtiğimiz Cumartesi günü tartışmaya açıldı.

Bugün, yer darlığından dolayı, çok ilginç bulduğum konulardan sadece bir tanesi hakkındaki bilgileri aktarmakla yetineceğim.

Araştırmada, konuşulan kişiden, önce Türkiye'nin en önemli

sorununu belirlemesi istenmiş. Sonra da bu sorunu hangi partinin çözeceğine inandığı sorulmuş.

Türkiye'nin en önemli sorununu, kendi partisinin çözeceğine inananların oranları şöyle:

RP % 75.7, ANAP % 62.5, MHP % 58.8, DYP % 56.0, DSP % 55.3, HADEP % 51.4, CHP % 45.9.

Yani, kendi partisine en çok güvenenler RP'de, en az güvenenler ise CHP'de. DSP'nin durumu CHP'den biraz daha iyi ama, alttan üçüncü sıradaki yeri pek de parlak değil.

Demek ki, Türkiye'de Sosyal Demokrasinin önündeki birinci sorun, seçmende "güven bunalımını" aşmak.

Bilim, böyle diyor. Gerisi politikacılara kalmış.

İki sol parti, bu "güven bunalımını" birbirlerine saldırarak mı aşarlar, yoksa bu saldırılardan, başta kendi partileri olmak kaydıyla tüm Sosyal Demokratlar mı zarar görüyor, bunu onlar mutlaka benden daha iyi bilmektedir.

FADİME'DEN KÜHEYLAN'A: SORUN ŞEYHLER DEĞİL, MÜRİTLERDİR

Türk insanının yüzyıllar boyunca edindiği deneyimleri, toplumsal aklının süzgecinden geçirip ürettiği “atasözleri” ya da “özdeyişler”, beni her zaman büyülemiştir.

Örneğin, *kendi kendini çok öven, üstelik de övdüğü konularda somut bir başarı gösterememiş olan kişiler için “Şeyhin kerameti kendinden menkul”* denir.

Yani “kendi kendini haksız yere öven, övündüğü konularda hiçbir nesnel başarısı olmayan ama söz kendine methiyeler döktürmeye gelince mangalda kül bırakmayan” kişileri anlatmak için halk, “şeyh” kavramını kullanmaktadır.

İşte “sahte şeyh” sözünün mantıksal yanlışlığı da buradadır: Şeyhlik, halk deyişinde zaten sahteciliktir.

Aslında olaya toplumbilim açısından baktığımızda, günümüzde yeniden alevlenen *“cinci hoca” istismarcılığının köklerinin, “mürşit”lerde değil, “mürit”lerde yattığını derhal görürüz.*

Konunun evrenselliğini kavramak ve sanatsal açıdan mükemmel bir biçimde irdelenişini görmek için, **Hadi Çaman** tiyatrosunun oynadığı *Küheylan* adlı oyunu (*Fadime*’yi akılda tutarak) mutlaka izleyiniz.

Her toplumda, her an, başka insanları aldatarak, para ve kudret peşinde koşan insanlar vardır.

Çağımızda böyle insanlar, genellikle ya “politika”da ya da mali ekonomik konularda, “pazarlama” alanında görülmektedir.

Din gibi, insanların “mukaddes duygularının” egemen olduğu alanlar ise, bireylerin başka bireyleri para ve kudret için istismarına en uygun yerlerdir.

Çünkü din gibi, milliyet gibi, ırk gibi, bireylerin hem kendi kimliklerini, kişiliklerini aradıkları, hem de “güçlü bir gruba sı-

ğınma yoluyla" günlük yaşam sorunlarının çözümünde çare olarak gördükleri kavramlar, istismara çok uygun alanlardır.

Eski zamanlarda, çeşitli mezhep ve tarikatların farklı görüş ve uygulamalara göre hem günlük yaşamı düzenledikleri hem öbür dünyayı yorumladıkları günlerde, yani dinin ve dinsel ayrılıkların siyasal parti işlevi yaptığı dönemde, her şeyh kendi cemaatini yaratarak, belli bir toplumsal ya da siyasal hareketin başını çekmiştir.

Günümüzde bu işlev siyasal partiler tarafından üstlenilince, fonksiyonsuz kalan tarikatlar, bireyin istismarına dayalı olarak, doğrudan doğruya para, kudret ve cinsellik için varlıklarını sürdürmeye başlamışlardır.

"Cinci Hoca"ların Gücü

Cinci hoca'ların gücü, son olayda da görüldüğü gibi iki farklı ama birbirini destekleyen kaynaktan gelmektedir:

Birinci kaynak cehalettir.

Umutsuz hastanın şifası için ya da kadere egemen olma kaygısı ile **cinci hoca**'ya gidenler, cahillerdir.

İkinci kaynak yalnızlık ve çaresizliktir.

Kendini koskoca bir kentte yalnız ve çaresiz hisseden birey, hele hele, hem genç ve hem de kız olan, yani toplumumuzun en güçsüz kişisi niteliğini taşıyan birey, kimliksizlikten kaynaklanan toplumsal ve kültürel sorunlarını, yalnızlıktan ve çaresizlikten kaynaklanan psikolojik ve cinsel sorunlarını, işsizlikten kaynaklanan ekonomik sorunlarını çözmek için **cinci hoca**'ya gider.

Orada hem ekonomik güvence, hem kültürel kimlik, hem de cinsel tatmin bulur. Üstelik bütün bunlar, yüce ve mukaddes değerler olan "din adına, Allah adına" sağlanmıştır.

Bir birey, tüm yaşamı boyunca daha ne ister ki? ...

Kentlerde yığılan, cahil, çaresiz ve yalnız bireylerin sayıları arttıkça, toplumsal, kültürel, ekonomik, psikolojik ve cinsel sorunların *toplumca meşru kabul edilen yollar ve kurumlar tarafından* çözülme umudu ve beklentisi toplumda yaygınlaşmadıkça, daha çok **cinci hoca**'lar çıkacaktır.

MÜRİTLİĞİN PANZEHİRİ: ÖZERK KİŞİLİK

Türkiye'deki değişimin hızı gerçekten şaşırtıcı.

Hem Türkiye değişmeye sonradan başladığı, hem de tüm dünyada değişimin ivmesi artık akıllara durgunluk verecek düzeylere eriştiği için, Batıda birkaç yüzyıla yayılmış olan değişme ve gelişmeler, ülkemizde birkaç on yıla sığabiliyor.

Geleneksel tarım toplumundan, feodal bir yapıdan endüstri toplumuna, kentli bir topluma doğru evrimleşen Türkiye, birdenbire kendini bilgi toplumunun, yani endüstri sonrası toplumun sorunlarıyla çevrili buldu.

Bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de teknoloji çok hızlı değişiyor.

İnanç dünyasındaki değişimler ise teknolojiye göre çok daha yavaş ve belirsiz bir biçimde ve çoğunlukla çok kan ve gözyaşına mal olarak ortaya çıkıyor. (Kanlı din ve mezhep kavgalarını bırakın, sadece "demokrasi" mücadelesini hatırlayın, o bile yeter.)

Çağımızda, *Müslüman dünya*'daki en önemli değişme 1923'ten beri Türkiye'de yaşanıyor ve evrensel bir biçimde, Hıristiyanlıktan yaklaşık beş yüz yıl sonra, *İslamın da laikleşmesini* simgeliyor.

Üstelik, iki din arasında yaklaşık beş yüz yıllık bir başlangıç farkı da olduğu düşünülürse, *dinlerin kendi içlerindeki tarih bakımından, Müslümanlıktaki laikliğin de, Hıristiyanlıktaki reform'la aynı yıllarda başladığı* dikkati çekiyor.

İşte ülkemizdeki çalkantılar, (tamamen olmasa bile) bir ölçüde bu evrensel ve muazzam değişimin, yani *bir semavî dinin laikleşmesi sürecinin*, batıda aldığı beş yüz yıllık süreye göre nede-reyse on kat daha hızlı yaşanmakta olduğundan kaynaklanmaktadır.

Değişme ve Özerk Kişilik

Toplumlar değişirken, bu değişimin birey üzerindeki etkileri ya da tam tersi, bireysel değişme ve gelişmenin, toplumu nasıl etkilediği sorusu pek çok toplumbilimciyi ve sosyal psikoloğu bu konuya eğilmeye zorlamıştır.

Bu alandaki kaynaklarımız çok zengindir.

Tabii Türkiye’de kimse kimseyi okumadığı, hele hele bilime hiç önem vermediği için, ilgili hocalar dışında, insanların bunlardan haberi bile yoktur.

Riesman diye bir bilim adamı, insanları, toplumsal değişme ile olan ilişkileri açısından dörde ayırıyor: (Meraklısı, benim *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği* adlı kitabıma bakabilir: s. 212.)

1) *Gelenekler tarafından yönetilen tip*. Geleneksel toplumların insanıdır. Kendini toplumdan ayrı bir kişi olarak göremez. Değişmenin kaynağı ya da konusu olamaz.

2) *İçten yönetilen tip*. Değişmeye başlamış toplumların tipidir. Geleneklerden çok, içselleştirdiği değerlere ve özellikle, bağlı olduğu otoriteye göre davranır. Toplumdan farklı olan kişiliğinin ayırdındadır. Kendine güvenir. Katı ve müsamahasızdır.

3) *Dıştan yönetilen tip*. Endüstri toplumlarında ortaya çıkar. Davranışları, başkalarının kendisinden olan beklentilerine uygundur. Dış otoriteye dayanır, esnektir, her yöne çekilebilir.

4) *Özerk tip*. İçten yönetilen ve dıştan yönetilen tiplerin bazıları özerk tipe dönüşür. Özerk tip kendisini bilinçli olarak yönetir, insanlara duygusal yönden, maddelere yaratıcı olarak yaklaşır. Toplumun hangi kurallarına uygun davranacağına kendisi karar verir. İşte toplumsal değişimin kaynağı bu tiplerdir.

* * *

Müritler, ya da herhangi bir siyasal ya da ideolojik görüşün militanları esas olarak “*gelenekler tarafından yönetilen*” tiplerden oluşur. “*İçten yönetilenler*” de “militanlığa” yani müritliğe çok uygun tiplerdir. “*Dıştan yönetilenler*” ise mutaasıp müritler ya da militanlar olmaktan çok, aracı ve komisyoncu gibi görevlerle,

kendi parasal çıkarlarına uygun işlevler için siyasal, dinsel ya da ideolojik hareketlere katılır.

Ülke değıştikçe müritler azalacak, şeyhlerin kaynağı zorlanacaktır. (Ama inanç sömürüsü hiç bitmez! Kimse umutlanmasın. Amerika, İngiltere, Japonya gibi gelişmiş ülkelere bakarsanız, ne demek istediğimi hemen anlarsınız.)

İnsanlarımızı çağ gerisi karanlık sömürülerden korumak için, her şeyden önce çocuklarımızı “özerk tipler” olarak yetiştirmeliyiz.

Yani 1950’den beri izlediğimiz eğitim politikasının tam tersini uygulamalıyız.

Hangi politikacılarla? Hangi bakanla? Hangi başbakanla? Onun yanıtını da lütfen siz verin.

ATATÜRK'ÜN GÜNÜMÜZDEKİ ÖNEMİ

Mustafa Kemal Atatürk'ün günümüzdeki önemi, toplumun ve bireyin yaşamındaki her alanda, insan haysiyetini ve özgürlüğünü ön plana çıkaran bilimin ve aklın egemenliğini savunmasıdır.

Bilimin ve aklın, toplum ve bireyin yaşamında egemen olması ise temel insan hak ve özgürlüklerinin eksiksiz uygulanması ile gerçekleşir.

Temel hak ve özgürlüklerin uygulanması da, ancak demokratik rejimlerde olanaklıdır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün savaşı önce yabancı devletlere, sonra da içerdeki Padişahlık rejimine karşı olmuştur.

Bu iki savaşın birincisini top ve tüfekle kazanmış ve düşman askerini Anadolu'dan kovarak, bağımsız bir devlet kurmuştur.

Demokrasi Savaşı Bugün de Sürmektedir

Mevcut toplumsal, ekonomik ve siyasal yapıyı demokratikleştirmek üzere giriştiği ikinci savaş ise bugün bile sürmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk, demokrasi savaşını, kendi döneminde demokrasinin teorisini ve alt yapısını kurmak üzere oluşturduğu tek parti diktatörlüğü ile başlatmıştır.

Hiç kuşkusuz kullandığı yöntemler bir ihtilalcinin yöntemleridir. Nitekim yaptığı iş de bir ihtilaldir: Dinci-gelenekçi otoriteye dayalı kozmopolit, merkezi bir feodal imparatorluktan, egemenlik temelleri kuramsal olarak halkta ya da millette olan bir çağdaş ulus-devlete geçmek!

Egemenliği sadece kuramsal olarak, millete ya da halka mal etmişti. Çünkü demokrasinin uygulanması için toplumsal-ekonomik ve kültürel koşullar yoktu.

İşte "laiklik", yani herhangi bir dinin veya bir inancın, devlete egemen olarak halkı da bu inanca uygun yaşamaya zorlaması-

nın önlenmesi; bireyin din, vicdan ve inanç özgürlüğünün, devlet tarafından güvenceye alınması, bu “teorik” yapılanmanın önemli bir adımı idi.

Egemenliğin teorik olarak kayıtsız koşulsuz millete mal edilmesi de ister bireysel, ister sınıfsal, isterse dinsel olsun, tüm diktatörlüklere karşı hazırlanan bir kuramsal modelin ön koşulu idi.

Mustafa Kemal Atatürk’ün kurduğu bu teorik modelin uygulamaya aktarılabilmesi için, toplumsal ve ekonomik olarak önce endüstrileşmenin ve kentleşmenin belli bir düzeye erişmesi gerekiyordu.

Daha sonra, bu “altyapı” üzerinde, yani kentsel bir endüstri toplumu yapısı üzerinde, “demokrasi kültürünün” yerleşmesi gerekiyordu.

“Demokrasi kültürü” ise, endüstri girişimcilerinin, sendikaların, özerk üniversitelerin, vatandaş örgütlenmelerinin (sivil toplum örgütlerinin) ve en önemlisi siyasal partilerin oluşturduğu düzen üzerinde gelişebilirdi ancak.

İşte günümüzdeki tartışmaların “**Atatürk** diktatör mü idi?” ya da “Laiklik din düşmanlığı mıdır?” gibi yanlış zeminlere kaymasının altında, bu “toplumsal, ekonomik ve kültürel yapı” özellikleri yatmaktadır.

Bu tür sorular, “**Fatih Sultan Mehmet** İstanbul’u fethederken niçin bilgisayar (kompüter) kullanmıyordu?” sorusu kadar saçmadır. Hiçbir lider, yaşadığı dönemde bulunmayan araçlar ya da kurumlar çerçevesinde yargılamaz!

Atatürk ve **Atatürk**’ün kurduğu Cumhuriyetin ilkeleri hiç kuşkusuz demokrasi, hem de eksiksiz, gediksiz bir demokrasi hedefine yöneliktir. Bu demokrasiyi kurmak için ne yapmış ve nasıl yapmış olursa olsun, tek ve biricik hedef “çağdaş demokrasi” idi. Bugün de öyledir.

Laiklik Bölücü Değil, Tam Tersine Birleştirici İşlev Sahibidir

Bugün Türkiye’de bir oyun oynanıyor.

Toplum, “Laikler” ve “Müslümanlar” olarak ikiye bölünmek isteniyor.

Bu ayrım, bütünüyle yapaydır ve yanlıştır.

Laiklik, hiçbir inanca karşı değildir.

Laikliğin hiçbir inancın karşısında olmaması ya da tam tersine, her inanç ile birlikte var olabilmesi, devleti inanç sistemi dışında tutarak, bireylerin vicdan, inanç ve din özgürlüklerinin güvencesini oluşturmasından kaynaklanır.

Bu açıdan, başkalarının inançlarına saygılı olan herkes, hangi din ve inançta olursa olsun laiktir.

Bir başka deyişle, kendi inancını devlet aracılığı ile öteki insanlara empoze etmeyen herkes laiktir.

Laiklik karşıtlığı ise (hangi din ve inançta olursa olsun), insanın kendi inancını önce devlete mal etme, sonra da devlet aracılığı ile bu inancı tüm vatandaşlara zorla kabul ettirme arzusunu belirler.

Böyle bir uygulama olanaklı olsa bile, kuramsal olarak nasıl bir inancın, hangi dinin, hangi mezhebin, hangi uygulamanın "Allah" adına empoze edileceği, hiç kuşkusuz sadece ve yalnızca "baştaki en güçlü yöneticinin, bir diktatörün" anlayışına uygun olarak belirlenecektir. Yani laiklik karşıtı bir düzen ancak, bir diktatörlük rejimi olacaktır.

Oysa laiklikte herkes kendi inancında serbest olacağı için, bir baskı ya da bir diktatörlük söz konusu değildir.

Bu ilkelerden de açıkça ortaya çıkacağı gibi laiklik, hiçbir inanç sistemiyle çatışmadığı gibi, Müslümanlık ile de karşıtlık içinde olarak düşünülemez.

Bu çerçevede laik bir insanın aynı zamanda Müslüman olması günümüzde çok rastlanan bir gerçektir. Bunun tersi de doğrudur. Müslüman bir vatandaşımızın aynı zamanda laik olması son derece doğaldır ve şu anda toplumumuzda bu görüş ve inançta milyonlarca insan vardır.

Saniyorum ki asıl bölücülük, tam bu noktada ortaya çıkmakta, "laikler Müslüman olamaz/değildir" söylemi ile "Müslümanlar laik değildir/olamaz" söylemi, birbirine benzeyen iki önerme halinde toplumumuza laik ve Müslüman olarak, yanlış, yapay ve zararlı bir kutuplaşmaya götürmektedir.

***Atatürkçülük ya da Kemalizm Günümüzde Nedir
Ne Değildir?***

Günümüzde Atatürkçülük ya da Kemalizm, her ne olursa olsun, ne denli doğru kabul edilirse edilsin, bazı ilkelerin “süngü zoruyla” kabul ettirilmesi demek değildir.

Günümüzde Atatürkçülük ya da Kemalizm, asla din düşmanlığı demek değildir.

Günümüzde Atatürkçülük ya da Kemalizm, “altı ok”un amacını, yani çağdaş insanlığın en ileri toplumunu yaratma hedefini benimsemek demektir.

Günümüzde Atatürkçülük ya da Kemalizm, en ileri teknolojinin, bireyin ve toplumun hizmetinde kullanılmasıdır.

Günümüzde Atatürkçülük ya da Kemalizm, demokratiklik, çağdaşlıktır, özgürlüktür, çoğulculuktur, inanç ve vicdan hürriyeti içinde teknolojik ilerlemedir.

UMUTSUZLUĞA KAPILMAYIN

Bugünlerde yaşadığımız, iç içe geçmiş olan, korkunç vahşet ve iğrenç yağma, sizi umutsuzluğa sevketmesin.

Doğadaki denge sürekli karşıtlıklar üzerine dayalıdır.

Unutmayın ki dünyamız bile uzay boşluğunda, güneş sisteminin içindeki karşılıklı çekim dengelerine dayalı olarak yürünmesini korur.

Ölümün, doğumu kaçınılmaz biçimde izlemesi de bu “karşıtlıklar dengesinin” bir sonucudur.

Doğanın düzeni milyonlarca yıl aynı biçimde akıp gitmektedir. (Biz çok yakında, muhtemelen onu da bozmayı başaracağız ama, bu ayrı bir konu.)

Toplumda, doğanın değişmeyen karşıtlıklar düzenine hem benzeyen hem de benzemeyen bir dinamik vardır: Toplumda her olay ve olgu kendi etkisini ve tepkisini yaratır. Yani “karşıtlıkların egemenliği” açısından, toplumsal oluşumlar da doğaya benzer.

Toplumun doğaya benzemeyen tarafı, bu etkileşimin, yani her olgu ve olayın kendi karşıtını yaratması gerçeğinin düzenli olmayışdır.

Ama belli bir mantığı yakalamak güç de olsa, hem uzun vadede gelişmelerin hangi doğrultuda olabileceğini kestirmek, hem de kısa dönemde, hangi “karşıtlıkların” etkili olacağını tahmin etmek çoğu zaman olanaklıdır.

Günümüzde yaşanan siyasi ve adi cinayetler ve onlarla iç içe geçmiş olan devlet katındaki yolsuzluklar ile toplumsal kuralsızlık, o denli korkutucu ve dehşet verici ki, bu karabasanın kendi karşıtını yaratacağını kestirmek için kâhin olmaya gerek yok.

Mutlaka, ama mutlaka, bu güzel toplumun güzel insanları, bu kâbustan çıkışın yolunu, hem de çok geçmeden bulacaktır.

Mücadele Azmi

İlkokul, ortaokul, lise ve üniversite hocalarımı, o yıllarda okuduklarımı ve öğrendiklerimi çok önemsiyorum.

Bir öykü vardı ilkokul okuma kitabında, süt dolu bir sürahi-
nin içine düşen iki farenin öyküsü.

Farelerden biri, umutsuzluk içinde kendini bırakır ve boğula-
rak ölür gider. Öteki ise, sürahidен çıkamayacağını bile bile,
kendini bırakmaz, son nefesine kadar çırpınır durur. Tam ölece-
ği sırada, çırpınmaları sonunda, süt kesilir ve yoğurda dönüşür.
Bizim “umudunu kesmeyen” fare de, bu yoğurt adacığının üze-
rine çıkar ve hayatı kurtulur.

Tevfik Fikret Ne Diyor?

Ne diyor Tevfik Fikret en umutsuz yıllarında toplumun?

*Zulmün topu var, güllesi var, kal'ası varsa,
Hakkın da bükülmez kolu, dönmez yüzü vardır,
Göz yumma güneşden, ne kadar nûru kararsa
Sönmez ebedî, her gecenin gündüzü vardır.*

Evet, **Fikret**, yılların ötesinden, “*Her gecenin gündüzü vardır*”
diye sesleniyor bize.

Üstelik, ne yapacağımızı da belirtiyor: Günümüz kavramları
ile yorumlanırsa “bilime ve hukuka sığınım” diyor.

Belki inanması zor ama, bunun yöntemini bile açıklıyor şu
dize ile:

Birlikde bulmalıyız (vatanın) derdine çâre

Tek yol örgütlenmek. Demokrasiyi güçlendirmek, Sosyal De-
mokrasi'nin önündeki engelleri aşmak.

Tevfik Fikret ve Sosyal Demokrasi

Fikret'i, “Sosyal Demokrat” olarak nitelesem, çok kişi bana
gülecektir. Ama unutmayalım ki her toplum, ideolojisini, hem
dış dünyadan hem de kendi tarihsel köklerinden alır. **Fikret**'in

ise tarihsel yeri ve tutumu hiç kuşkusuz, bugünkü Sosyal Demokrat ideolojimizin kökenleri açısından çok önemlidir.

Evet, bugünkü gecenin de gündüzü gelecek.

Bu aydınlığı, Sosyal Demokrasiyi ve Hukuk Devletini güçlendirmek için bir araya gelen, örgütlenen vatandaşlar üretecek.

Ne mutlu onlara.

KÜRESELLEŞME, MİKROMİLLİYETÇİLİK, ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK, ANAYASAL VATANDAŞLIK

Son günlerde tüm kavramlar birbirine karıştırılıyor.

Bu bölümde benzer kavramları açıklamaya çalışarak, aralarındaki farklılara ve benzerliklere işaret etmeye çalışacağım.

Küreselleşme

Küreselleşme ya da yabancı terminoloji ile “globalleşme”, biri siyasal, biri ekonomik, biri de kültürel olarak üç boyutu olan bir kavramdır.

Küreselleşmenin siyasal ayağı, Amerika Birleşik Devletleri’nin siyasal egemenliği ya da dünya üzerindeki siyasal jandarmalığı anlamına gelmektedir.

Bu durum, bir anlamda Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra, dünyanın tek kutuplu hale gelmesini de belirtmektedir.

Küreselleşmenin ekonomik ayağı, uluslararası sermayenin egemenliğine işaret etmektedir.

Bu egemenlik bütün ülkeleri, örneğin Birleşik Amerika’yı da aşan bir biçimde gelişmiştir. Kendi mantığı içinde, sermaye ve onun simgesi olan marka bazında dünyayı, tüketiciyi ve tüm insanları yönlendirmektedir.

Ekonomik olarak uluslararası sermayenin egemenliği bir yandan günlük yaşam açısından dünyayı “birörnekleştirirken” öte yandan, ekonomik verimliliğin, yani üretim verimliliğinin, dünya ekonomisindeki en belirleyici ölçüt olarak ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Böylece, gittikçe bütünleşen dünya ekonomisindeki rekabetin belirleyici sonucu, üretim verimliliği kavramına bağlanmıştır.

Mikromilliyetçilik

Küreselleşmenin kültürel ayağı, birbirinden farklı, hatta biri ötekine zıt iki ayrı sonuca işaret eder.

Birinci sonuç "mikromilliyetçilik" biçiminde ortaya çıkmıştır.

Son örneğini Yugoslavya olayında gördüğümüz, "mikromilliyetçilik" akımları, ulusal devleti aşan ve onu daha küçük parçalar halinde algılayan bir yapıya sahiptir.

Küreselleşme, en küçük bir kültürel farklılığı bile vurgulayarak, elektronik medya aracılığı ile bunu tüm dünya kamuoyunun dikkatine sunan, ayrıca siyasal açıdan, kültürel farklılıkların korunması ilkesini demokratik hak ve özgürlükler alanının ayrılmaz bir parçası olarak gören bir anlayışı yaygınlaştırmaktadır.

Küreselleşmenin kültürel ayağının ikinci sonucu, özellikle tüketici davranışını etkileyerek, dünya çapında kültürel birörneğin önünü açmasıdır.

Küreselleşme olgusunun özellikle ekonomik ayağı, yani uluslararası sermayenin egemenliği, bir yandan "marka cazibesi", öte yandan günlük tüketim alışkanlıklarının denetlenmesi yoluyla, tüm dünyayı benzer davranış kalıpları içine sokmaya yani tek boyutlu bir kültürel kimliğe sahip olmaya doğru zorlamaktadır.

Küreselleşme bir süreç, bir olgudur.

İyiliği ya da kötülüğü belki tartışılabilir ama, kaçınılmazlığı ortadadır. Bu çerçevede, bütün dünyayı etkileyen bu oluşumun sonuçlarını iyi kestirmek ve ona göre davranmak çağdaşlığın ve güncelliğin bir gerekliliği olarak ortaya çıkmaktadır.

Çokkültürlülük

Bir toplumu oluşturan bireylerin ve grupların dil, din, ırk, tarih, coğrafya açısından farklı kökenlerden gelmesine dayanan çokkültürlülük, tek bir siyasal birim halinde ve ortak sınırlar içinde yaşayan toplumlarda söz konusudur.

Bu farklılıklar kimi zaman, çöken Sovyetler Birliği'nde ya da bugünkü Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi, değişik milletlere mensup insanların bir arada yaşaması biçiminde de görülebilir.

Bu iki ülkedeki deneyimler, aslında çokkültürlülük kavramının siyasal sonuçları açısından da oldukça öğretici olmuştur.

Toplumdaki çokkültürlülük olayını, bireysel özgürlükler bağlamında genel toplumsal ve siyasal yapının bir parçası olarak algılayan ABD oldukça başarılı bir uygulama ile, hem siyasal kimliğini hem de özgürlükleri koruyan bir çizgi izlemiştir.

Buna karşılık Sovyetler Birliği, bireysel özgürlükleri hemen hemen yok sayarak giriştiği deneyim çerçevesinde, sistemin karşılaştığı başka tür zorlukların sonunda, dağılıp gitmiştir.

Sovyetler Birliği ve Yugoslavya deneyimleri bize, bireysel özgürlüklerin güvence altında olmadığı sistemlerde farklı kültürel kimliklerin korunmasının ve geliştirilmesinin ister üniter ister federal devlet yapıları çerçevesinde olsun, olanaklı olmadığını göstermiştir.

Bireysel özgürlüklerin güvence altına alınarak, “anayasal bir vatandaşlık bağı” çerçevesinde geliştirilemediği siyasal varlıklar, bütünlüklerini koruyamamaktadır.

Kültürel Kimlik

Bireylerin kültürel kimlikleri, onlar üzerinde bağlayıcı olduğu oranda bireysel özgürlükleri sınırlandırmakta, ama aynı ölçüde bir kimlik kartı işlevini de yerine getirmektedir.

Kültürel kimlik ile bireysel özgürlük arasında, bireyin tutum ve davranışlarının farklılıklarına izin verilen “manevra alanının” genişliği açısından tersine bir korelatif ilişki söz konusudur.

Bir başka deyişle, sert bir kültürel kimlik, bireyin, ait olduğu kültürel kimlik açısından yapması beklenen tutum ve davranışları büyük ölçüde kendisine empoze eder ve böylece “bireysel özgürlükler alanı” önemli ölçüde sınırlandırılmış olur.

Buna karşılık yumuşak bir kültürel kimlik, bireyin tutum ve davranışlarına daha az müdahale ettiği için, onun “bireysel özgürlükler alanını” daha geniş bir çerçeveye taşır.

Burada, bir kültürel kimliğin “militanı” kimliğine bürünen birey, kendisini öteki kültürel kimlik sahiplerinden ayırmak için kendisinden farklı tutum ve davranışları önemli ölçüde olum-

suzlama çabası içine de girer ve böylece toplumsal etkileşimi önemli ölçüde zedeleyici bir oluşum ortaya çıkar.

Buna karşılık, yumuşak bir kültürel kimliği savunan birey, aynı toplum içinde yaşadığı öteki kimlik sahiplerine de hoşgörü ile bakma eğilimindedir.

Böylece yumuşak kültürel kimlik hem o kimlik sahibi olan bireyin özgürlük alanını daraltmaz, hem de öteki kimlik sahipleriyle bir arada yaşama dürtüsünü kısıtlamadığı için, toplumsal etkileşim miktarı kısıtlanmamış, dolayısıyla toplumun işlevişi bozulmamış olur.

Anayasal Vatandaşlık

Son günlerde Türkiye'nin gündeminde yeniden tartışılmaya başlanan "Anayasal vatandaşlık" kavramı, ulusal devleti, din, dil, ırk gibi tarihten ya da coğrafyadan gelen "kültürel kimlikler" yerine, mensup olunan ülkenin siyasal kimliğine ve bu ülkenin "eşit haklara dayalı vatandaşlığı" kavramına bağlayan bir anlayışı dile getirmektedir.

Dil, dil, ırk gibi, yukarda da belirtilen biçimde, başka kimlikleri dışlayarak kendi kimliğini güçlendirme eğilimi taşıyan ögeler, ulus devlet oluşumu içinde, öteki kimliklere karşı duyarsız, hoşgörüsüz, hatta düşmanca tutum ve davranışlar içinde olan militanlar elinde toplumsal etkileşimi engelleyici bir işleve doğru kayabilir.

İşin kötüsü bu kayış, ulus devleti oluşturan asıl ögelere, yani o toplumun çoğunluğunun mensup olduğu dine, ırka ya da millete dayalı olarak ortaya çıkabilir.

İşte o zaman ırka ya da dine veya milliyete dayalı bir "çoğunluğun baskısı" yani bir "faşizm" ya da diktatörlüklerin en korkuncu olan "çoğunluğun diktatörlüğü" kavramı, tüm toplumu bir ortaçağ karanlığının boyunduruğuna alır.

Tabii böyle oluşumun, derhal o toplumun içindeki öteki din, dil, ırk ve benzeri ayrımlara göre filizlenen "kültürel kimlikleri" de aynı baskıcı ve şiddete dönük yola iteceğini görmek için kâhin olmaya gerek yoktur.

Ayrıca, çoğunluğun mensup olduğu kimlik kullanılmasa bile,

kimi zaman, azınlıkta kalanların kültürel kimliğini çoğunluğa empoze etmek ya da bir kültürel kimliği şiddete ve teröre başvurma'nın gerekçesi olarak kullanmak derhal, "zincirleme reaksiyon" ile, içinde yaşanan toplumu bir kan deryasına dönüştürebilir.

İşte tam bu noktada, "Anayasal vatandaşlık" kavramı, "yumuşak" ve "birleştirici" bir "kültürel kimlik" olarak ortaya çıkmaktadır:

Bir toplumu oluşturan tüm bireylerin ve farklı grupların, din, dil, ırk ve benzeri köken farkı olmaksızın, devletin önünde eşit muamele gördüğü, ülkenin kamu hak ve olanaklarından eşit olarak yararlandığı, bu nedenle de üyesi olduğu devletle özdeşleştiği bir "Anayasal vatandaşlık".

Türkiye'de Durum

Anadolu toprağı pek çok farklı uygarlığa beşiklik etmiştir.

Bu nedenle de gerek geçmişte, gerekse bugün, bu topraklar üzerinde din, dil, ırk ve benzeri kökenler bakımından çok değişik kimlikler taşıyan insanlar kimi zaman barış içinde, kimi zaman birbirleriyle savaşıyor, ama her zaman "birlikte var olmuşlardır".

İşte **Mustafa Kemal Atatürk**'ün kurduğu genç Cumhuriyet, tüm bu toprakların ve bu insanların, bu uygarlıkların mirasçısıdır.

Dolayısıyla, biz bütün bu insanlık birikiminin mirasçıları olarak, onları hem korumak hem de gelecek kuşaklara aktarmak zorundayız.

Pek doğal olarak, tarihten gelen "talihli" ya da "talihsiz" ilişkiler bugünü de etkilemektedir.

Örneğin Ermeni yurttaşlarımızla, tarihten gelen "talihsiz" ilişkiler söz konusudur.

Buna karşılık aynı tarih, Musevi yurttaşlarımızla "talihli" ilişkilerin birikimini yansıtmaktadır.

Atatürk'ün kurduğu genç Cumhuriyet, bugünlerde yine gündeme gelen "Anayasal vatandaşlık" kavramına dayalı, çağdaş bir ulus devlettir.

Çağdaş ulus devletler, tek bir ırkın ya da tek bir ulusun öteki kültürel kimlikleri bastırması üzerine kurulmamışlardır ve varlıklarını böyle bir baskı ile sürdüremezler.

Tam tersine her ulus devlet, vatandaşlarını oluşturan farklı kültürel kimliklerin renkliliğini ve çeşitliliğini, devletin ve o devleti oluşturan toplumun güzelliği ve gücü olarak geliştirdiği oranda, refahı ve kuvveti artar.

Önümüzdeki İki Tehlike: Bölünme ya da Benzeşme Yoluyla Yok Olmak

İşte küreselleşme, farklı kültürleri bağrında barındıran bir toplum açısından iki tehlikeyi gündeme getirmiştir:

Bunlardan biri Yugoslavya örneğinde olduğu gibi bölünme yoluyla yok olmaktır.

İkinci tehlike de, küreselleşmenin birörnekleştirici etkisiyle yok olmaktır. Bütün dünya büyük bir hızla aynı tür köfte yiyen, aynı marka ayakkabı giyen bir kültüre doğru hızla yol almaktadır.

Çözüm: Farklılıkları Zenginleştirerek Bütünlüğü Korumak

Bu iki büyük tehlikeye karşı, özellikle bireysel özgürlükleri güvence altına alıp yayarak, toplumun etkileşimini güçlendirerek kültürel farklılıkları ve siyasal bütünlüğü korumak tek çıkar yol gibi görünmektedir.

Geçmişimizi yadsımadan, ama gereken yerlerde ondan dersler alarak, güncel özgürlükleri eşitlik ve adalet ilkeleri çerçevesinde yaygınlaştırmak ve güçlendirmek bu çözümün en önemli yöntemidir.

Bireysel özgürlüklerin güvencede olması, hiç kuşkusuz farklı kimlik mensuplarının tutum ve davranış alanlarını zenginleştirerek, hem farklı kültürlerinin bir arada yaşamasını hem de birbirlerine hoşgörü ile bakmasını sağlayacaktır.

Bu arada özenle sakınılması gereken nokta, sadece kültürlerarası düşmanlıkların körüklenmesi değil, aynı toplum ve aynı devlet içinde farklı hukuk sistemlerinin uygulanması gibi, ayrımcı düzenlemelerdir.

Cemaatlerin kendi inançlarına göre farklı hukuk düzenleri oluşturmaları, toplumu derhal böler.

Lübnan örneği unutulmamalıdır.

Kendi din, dil ve ırk özelliklerini, üzerinde yaşadığı topraklar çerçevesinde dünyadaki öteki benzerlerinden farklı geliştirmiş olan Anadolu insanının bu hedefi gerçekleştirebilecek deneyim birikimine ve sağduyuya sahip olduğuna inanıyorum.

ÇÖZÜM HANGİ İDEOLOJİDE?

Türkiye çok hızlı değişiyor.

Değerlerdeki, inançlardaki ve en önemlisi *beklentilerdeki* bu karşı konulmaz ve süratli değişim, mevcut siyasal ve hukuksal yapıyı da zorluyor.

Bu değişimi kimse önleyemeyecek.

Çünkü bu değişimin ardında iki muazzam güç var: *Globalleşme* ve *kentleşme*.

Böyle büyük değişim dalgaları yaşayan toplumlarda üç ana tepki oluşur.

Birinci tepki mevcut yapıdan çıkar sağlayanların ve bu yapıya alışanların oluşturduğu *tutuculuktur*.

İkinci tepki, değişim sürecinin yarattığı kargaşanın ve belirsizliğin çözümünü, geçmiş yapılarda arayanların oluşturduğu *reaksiyonerliktir*.

Üçüncü tepki, sorunları, ileriye dönük çağdaş çözümler üreterek aşmak isteyenlerin oluşturduğu *değişimciliktir*.

Bu üç tepkinin birbirleri karşısındaki göreceli güçlerini ise, genel olarak halkın, özel olarak ise, örgütlü ve örgütsüz çeşitli grup, kesim ve sınıfların *beklentileri* belirler.

Toplumsal Tepkiler ve Partiler

Cumhuriyet'in kuruluş döneminde henüz gelişmemiş olan çağdaş sınıfların yerine toplumsal ve siyasal dinamiği belirleyen *gelenekçi-liberal* cephe ile *devletçi-seçkin* cephe artık işlevlerini yitirmiş ve dağılmıştır. (Bakınız *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı* adlı kitap.)

Doğal ve normal oluşum, bu cephelerin işlevlerini sınıfların ve sınıfları temsil eden siyasal partilerin yüklenmesidir.

Nitekim, ANAP ve DYP tutucu tepkileri, REFAH reaksiyoner

tepkileri, DSP ve CHP de değişimci tepkileri temsil eder görünmektedir.

Bu partilerin oluşan tepkileri "temsil ettiğini" değil, "temsil eder görüldüğünü" söylüyorum, çünkü hiçbirisi ideoloji, liderlik, örgüt, kadro, eylem ve söylem açısından tutarlı bir görünüm verememektedir.

Geriye Giderek Çözüm Üretmek Olanaklı Değil

Türkiye'de bugün, *reaksiyoner* ve *tutucu* güçlerin ya da bu güçleri temsil eden partilerin ne sorunları çözmesi olanaklıdır, ne de halkın beklentilerine yanıt vermesi.

İşte bu nedenle çözüm, değişimi temsil eden "Sosyal Demokrasi"de gözükmektedir.

Ben hem Türkiye'nin, hem de sosyal demokrasinin bugünkü bunalımı atlatacağına inanıyorum. Belki biraz zaman ve enerji kaybı olacak ama, mutlaka sosyal demokrasi bu toplumda yeniden umut haline gelecek.

Çözüm Nasıl Üretilecek?

Peki siyaset bu "önlenemez yükselişe" nasıl yanıt verecek?

İki sol partinin birleşmesi anlamsız, yararsız, üstelik de olanaksızdır.

Liderlerin değişmesi de mümkün görünmemektedir.

Ne kalıyor elimizde geriye?

1) Partilerin örgütlenme ve işleyiş modelleri değiştirilebilir.

2) Ülke sorunlarını çözmeye yönelik, değişimci programlar üretilebilir.

Bu iki alan bir "manevra çerçevesi" çizer ama ana sorunu çözmez. Çünkü *ana sorun sol partiler ile kamuoyu arasındaki "güven bunalımı"dır.*

Kamuoyu (hem genel olarak, hem de "partililer" anlamında), karşısında özü sözü bir, eylemi ve söylemi tutarlı, inandırıcı ve uygulanabilir çözüm önerileri sunan liderler ve kadrolar beklemektedir. Hatta "beklemenin" de ötesinde, partileri buna zorlamaktadır.

İnandırıcılık ve güven, gerek kişisel, gerekse toplumsal ve si-

yasal ilişkilerde, çok zor kazanılan ama çok kolay yitirilen duygulardır.

Sol siyasetin bugünlerde işi zor, yolu uzun, ama görevi kaçınılmazdır.

Türkiye'ye iyi teşhis koymak ve bu teşhis ile önce demokrasinin sonra da solun kesişme noktalarını saptamak gerekmektedir.

İSLAM'A LAİKLİĞİ TÜRKLER GETİRDİ

15 Aralık 1055. İslamda, din ile devletin ayrıldığı gün.

15 Aralık 1055. Abbasi Halifesi Kaaim'in emri üzerine, Bağdat'taki Cuma hutbesinin Selçuklu Sultanı **Tuğrul Bey** adına okunduğu gün.

İşte o gün, artık "dünyevî saltanat" Türklere geçiyor, Halife uhrevî temsilcilik ile yetiniyordu.

Teokrasi ve Şeriat

Laiklik, esas olarak, hiçbir semavî dinde yoktur.

İlk indiklerinde ne Musevilik, ne Hıristiyanlık, ne de Müslümanlık laiktir.

Bütün semavî dinler, öteki dünya ile birlikte bu dünyayı da düzenleyici kurallar içerir. Bunların bir bölümü doğrudan doğruya kutsal kitaplardan çıkarılırken, bir bölümü de, peygamberlerin yaptıklarından ve söylediklerinden doğar.

Zamanla, din bilginlerinin ya da din başkanı olan devlet yöneticilerinin de uygulama ve kararları, "din adına", "Allah adına" fetvalar biçiminde, kamu yaşamını da, özel yaşamı da düzenlemeye devam eder.

Bunun en önemli nedeni, "teokratik" devlet yapısı içinde, alınan bütün yönetim kararlarının "Allah adına" olması ve teokratik devletin yöneticisinin egemenlik gücünün, yani meşruiyetinin, dinden, Allah'tan geldiğine inanılmasıdır.

Papalık, bir teokratik devlet biçimidir. Şeriata dayalı devlet de bir teokratik devlettir.

Her ikisinde de iktidar, Allahın iktidarı, ona karşı çıkanlar ise şeytanın aldattığı sapıklar sayılır.

Bu durumda, iktidara "muhalefet" etmenin cezasının ne olduğu ya da ne olacağı bellidir. Dinsizlere, münkirlere, kâfirlere engizisyon ne ceza biçmişse, o. Yani işkence ve ölüm.

Yüzyıllar içinde Papalığın egemenliğinden kurtulmaya çalışan imparatorların, kralların ve prenslerin mücadelesinde dökülen kanlar, insanlık tarihinin en utanç verici sayfalarını oluşturur.

Müslümanlıkta da, dört halifeden üçünün öldürülmesi ve özellikle Ali ile Muaviye arasındaki çatışmadan sonra ortaya çıkan hizipleşmeler ve dökülen kanlar, aslında bir siyasal kavganın, bir otorite çekişmesinin dine yansımasıdır.

Türklerin Rolü

İşte bu ortam içinde onuncu yüzyıldan itibaren Türklerin Müslümanlığı kabul etmesiyle İslam tarihinde yepyeni bir sayfa açılmıştır. Emevi ve Abbasi İmparatorluklarındaki uygulamanın aksine, Selçuklularda devlet başkanı aynı zamanda halife, yani dinî lider değildir.

Devlet başkanının aynı zamanda dinî lider olmayışı, din ve devlet işlerinin ayrımında, yani laiklik konusunda atılmış ilk adım, Türklerin Müslümanlığa getirdiği en önemli yenilik ve döneme göre ilk çağdaş değişikliktir.

Fatih Sultan Mehmet'in Bizans'ı fethedip, İstanbul'u ele geçirdikten sonra Ortodoks Patriğini himayesine alması laiklik yolunda atılmış bir başka adımdı. Kendi resmini yaptırması ve benzeri davranışlar **Fatih**'e, İslam açısından da "reformcu" bir kimlik kazandırıyordu.

Atatürk'ün Katkısı

Cumhuriyeti ilan eden **Mustafa Kemal Atatürk** ve arkadaşları, Müslüman bir toplumda, ilk kez laik düzene dayalı bir devlet yapısı kuruyorlardı.

Bir anlamda, Alman Prenslerinin desteğiyle Hristiyan toplumlarında ortaya çıkan reformu **Atatürk** ve arkadaşları Müslüman bir toplumda aradan geçen beş yüz yılın deneyimlerinden de yararlanarak, daha net ve etkili bir biçimde yapıyorlardı.

Üstelik, dinlerin kendi tarihleri bakımından, Müslümanlıkta ki laiklik de, aynen Hristiyanlıktaki tarihi andırıyor, Müslümanlığın kuruluşunun bin beş yüzüncü yıllarına rastlıyordu.

Böylece **Tuğrul Bey** ve **Alpaslan**'la başlayan **Fatih Sultan Mehmet** ile gelişen laikleşme süreci, **Atatürk** ile noktalanıyor ve Türklerin İslama evrensel katkısı olarak, dünya tarihindeki yerini alıyordu.

Tarihleri anımsayalım: **Tuğrul Bey** adına hutbenin okunması 1055, Malazgirt 1071, Cumhuriyetin ilanı 1923'tür.

Yani Anadolu toprağında yaklaşık 1000 yıllık bir evrim süreci söz konusudur.

Türkiye'de *laiklikten geri dönüşün niçin olanaksız olduğunu* bilmem anlatabildim mi?

Bin yıllık bir gelişmeyi kim tersine çevirebilir ki?

Ama yine de biliyoruz ki tarih, toplumları, gidebileceklerinden daha geriye götürmeye çalışanların yarattığı facialarla doludur.

İlgililere saygıyla(!) duyurulur.

ULUS-DEVLETİN SONU MU?

Küreselleşme, teknolojideki, sermaye yapısındaki ve uluslararası siyasetteki gelişmeler sonunda, *dünyayı yöneten güçlerin* bütün ülkeler üzerinde, birörneklığe doğru, karşı konulmaz bir baskı oluşturduğunu vurguluyor.

Dünyayı yöneten güçler derken, sadece Amerika Birleşik Devletleri'ni kastetmiyorum. Başta *sermaye* ve *teknoloji* olmak kaydıyla ekonomik, siyasal ve toplumsal tüm güçleri vurgulamak istiyorum.

Küreselleşme teriminin ifade ettiği kavram, siyasal olarak ABD'nin, ekonomik olarak *uluslararası sermayenin*, teknolojik olarak *bilgi çağıının*, tüm ülkeleri belki değişik oranlarda ama, hemen hemen aynı karşı konulmaz güçle ve aynı yönde etkilediği.

Küreselleşmenin tüm etkilerini anlamak için bu olgulara, onlar kadar kesin ve net olmamakla birlikte, *insan hakları* ve *katılım* kavramlarının yaygınlaşmasını da eklemeliyiz.

Bu son kavramlar bizi, küreselleşme ile birlikte ve doğrudan küreselleşmeye bağlı olarak keskinleşen bir başka oluşuma, *mikromilliyetçilik* olayına götürüyor.

Küreselleşme, yukarda işaret ettiğim tüm karşı konulmaz süreçlerle birlikte *mikromilliyetçilik* akımlarını da devletler üzerine adeta empoze ediyor.

Böylece imparatorlukların dağılmasından sonra, yirminci yüzyılın en büyük siyasal gerçeği olarak ortaya çıkan ulus-devlet olgusu hem yukardan hem aşağıdan iki müthiş darbe yiyor.

Ulus-Devlet Zorda

Ulus-devleti yukardan sıkıştıran ABD'nin etkisi, uluslararası sermayenin egemenliği ve bilgi toplumunun teknolojik yayılmacılığı kavramları ile, onu aşağıdan zorlayan *mikromilliyetçilik*

akımlarını, bir siyasal komplonun parçaları olarak görmek, konuyu fazla basite indirgemek olur.

Çünkü sözünü ettiğim oluşumlar, örneğin ABD'yi de aşan ve onu da etkileyen süreçlerdir.

Her şeyden önce bilmemiz gereken nokta, küreselleşmenin *karşı konulmazlığıdır*.

Küreselleşme ile başa çıkmak için *su gibi akmak* gerekir: Karşı konulamayacak yerde yön değiştirmek ve hedefe doğru, zaman zaman *sızarak*, zaman zaman da *çağlayarak*, ama hiçbir zaman amacı gözden kaçırmadan *akıp gitmek*.

Peki, küreselleşme karşısında savunulacak olan *hedef* nedir?

Hedef, hem yukardan hem de aşağıdan gelen başkılara karşı, ulus-devleti çağdaş ve etkin hale getirerek, kapsadığı siyasal sınırlar içindeki tüm insanların refahını ve mutluluk düzeyini yükseltmektir.

Niçin ulus-devleti korumak? Çünkü, bir ulus-devletin kapsadığı siyasal sınırlar içindeki *tüm vatandaşların* refahını ve mutluluğunu gözetecek başka bir güç, başka bir siyasal kurum, (en azından şimdilik) yoktur da ondan.

Küresel jandarmalığa soyunan Sovyetler Birliği'nin ve onun devamı olan Rusya'nın eskiden Doğu Avrupa'da ve şimdi Kafkaslar'da yaptıkları ile bugünkü jandarmalığı yüklenmiş görünen ABD'nin Vietnam'daki marifetleri henüz belleklerde çok taze.

Mikromilliyetçiliğe gelince eski Yugoslavya'da ve Afrika'daki pek çok ülkede olup bitenler, kabile, ırk, din ve milliyet bağlamındaki *mikromilliyetçilik* hareketlerinin, bir ulus-devlet otoritesinin yokluğunda nasıl bir katliama dönüştüğünün en güzel örnekleri.

Nasıl Bir Ulus-Devlet

Burada gündeme gelen ilk konu *Nasıl bir ulus-devlet?* sorusu.

Sosyal demokrasinin yanıt vermesi gereken ilk soru da bu.

Herhalde, ırk gibi, din gibi, mezhep gibi, özellikle *mikromilliyetçilik* akımları çerçevesinde birleştirici olmaktan çok *ayırıcı* işlev yapan kavramlara dayalı bir milliyetçilik değil, *vatandaşlık* bi-

linci gibi, topyekûn kalkınma atılımı gibi *bütünleştirici* anlayışlar üzerine kurulu milliyetçiliğe dayalı bir ulus-devlet.

Biraz önce yukarda değindiğim biçimde, *küreselleşmenin teknolojik devrimini bütünüyle kullanabilecek, uluslararası sermayenin egemenliğine, kendi sermayesini ve işçisini destekleyip güçlendirerek yön vermeye çalışacak, insan hakları ve katılım beklentilerini tüm vatandaşlarının tüm etkinlikleri için ilke kabul edecek bir devlet.*

İşte Türkiye'yi yirmi birinci yüzyıla taşıyacak bir "Sosyal Demokrat Proje" .

Pek çok projeden sadece bir tanesi.

Ben, her iki partideki liderlerin ve değerli uzman beyinlerin bu projeyi benden çok daha iyi algılayabileceklerine ve yaşama geçirecek detaylandırmayı herkesten iyi yapabileceklerine inanıyorum.

DEMOKRASİ, LAİKLİK VE ŞERİAT

Bir yandan cehalet, öte yandan kötü niyet, bütün kavramları birbirine karıştırıyor.

Burada ana tanımları yeniden yapalım. Sonra da kargaşa nereden çıkıyor diye bakalım.

Demokrasi, temel insan hak ve özgürlüklerinin esas olduğu bir çoğunluk yönetimidir.

Laiklik, devletin, dinler ve inançlar karşısında tarafsız olması; bir dine ya da inanca bağlı insanların, devleti ele geçirerek ya da başka yollarla, öteki inanç sahipleri üzerinde baskı yapmasını önlemesidir.

Şeriat, dünyayı da, ahreti de düzenleyen İslam kuralları ve bu kurallara göre kurulduğu kabul edilen teokratik devletin temelidir.

Tanımların “Püf Noktaları”

Demokrasi tanımının püf noktası, “temel insan hak ve özgürlüklerinde” yatar.

Bu özgürlükler, yani ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, inanç özgürlüğü gibi özgürlükler olmaz ise, herhangi bir “çoğunluk yönetimini” demokrasi diye nitelemek olanaklı değildir.

Unutmayalım ki, ortaçağda Avrupadaki engizisyon düzeni de, Hitler Almanyası’ndaki Faşist yönetim de, Sovyetler Birliği’ndeki Stalin diktatoryası da “çoğunluk desteğine” sahipti.

Ama bunların hiçbiri “demokrasi” değildi.

Demokrasiyi tanımlarken, yalnız çoğunluğun yönetimi ögesine ağırlık vermek, buna karşılık temel hak ve özgürlükler bölümünü ihmal etmek, en büyük saptırmadır.

“Halkımızın yüzde doksan dokuzu müslümandır” diye söze başlayanların çoğu, ileri sürdükleri iddialarda ve önerilerde işte bu saptırmayı yapmaktadır.

Laiklik tanımının püf noktası, devletin herhangi bir inancın, öteki inançlara baskı yapmasını önlemesi görevinde yatmaktadır.

Devletin bu görevi ihmal edilerek, laiklik, yalnız “din ve devlet işlerinin ayrılması” ya da “devletin dinler ve inançlar karşısında tarafsız olması” biçiminde tanımlanırsa, o zaman, farklı inançlar bakımından güçsüz ve azınlıkta kalanların, güçlü ve çoğunlukta olan inançlara karşı korunması gerçekleştirilemez.

Çoğunlukta inancın sahipleri, azınlıkta kalanlara her türlü toplumsal, kültürel ve ekonomik baskıyı uygulayabilir.

Laiklik, böyle bir baskıya izin vermeme eylemini de kapsar.

Şeriat tanımındaki püf nokta, bu kuralların, köktendinci anlayışta siyasal ve kamusal yaşamı da düzenlediği ve dolayısıyla, bir devlet biçimini de kapsadığıdır.

“Şeriat isteriz” ya da “şeriat istemeyiz” söylemlerinde insanların verdikleri ana mesaj “şeriat devleti” istemek ya da istememek mesajıdır.

Bu anlamda şeriat, İslamın “siyasallaşan” yönünü vurgulayan bir nitelik kazanmıştır.

Şeriat ile Müslümanlığın uhrevî kurallarını eş tutmak, buna karşılık şeriat devleti kavramını dışlamak, ciddi bir saptırmadır.

Saptırmaların Kaynağı

Bu saptırmalar nereden çıkıyor? Kimler bu yanlışları bilerek yapıyor?

Demokratik (ve tabii demokratik olduğu için zorunlu bir biçimde laik) Cumhuriyet’in anayasal temellerini, *şeriat devleti* adına yıkmak isteyenler yapıyor bu saptırmaları.

Üç ana konuda saptırma ve çarpıtma söz konusu:

1) Çoğunluğun “Müslüman” olduğunu vurgulayarak, *totaliter bir devlet arzusunu*, sanki “demokratik” bir istemmiş gibi topluma sunmak.

2) *Şeriat devletine* karşı çıkanları, Müslüman değilmiş ya da İslam dinine küfrediyormuş gibi yorumlamak.

3) *Laikliği*, sanki toplumun demokratik isteklerine karşıymış ya da din düşmanlığıymış, yani *bağnazlık* gibi göstermek.

Hiçbir demokrasi, demokratik hakların, demokrasiyi yıkmak için kullanılmasına izin vermez.

Çoğunluk her zaman güçlüdür. Ama çoğunluğun her kararı ya da eylemi, haklı ve demokratik olmayabilir. Örneğin, Hitler Almanyası'ndaki katliam böyledir.

Çoğunluğun, gücünü demokratik olmayan bir biçimde kullanmasını önlemenin güvencesi, *temel insan hak ve özgürlükleridir.*

Bu özgürlüklerin *başında* da, inanç özgürlüğü ve bu özgürlüğün devlet tarafından korunmasına ilişkin *laiklik ilkesi* gelir.

İşte demokrasi ile laiklik arasındaki ilişki, *laikliğin, demokrasinin "olmazsa olmaz"* koşullarından biri niteliği taşımasıdır.

Müslümanlıkla, laikliğin ve demokratikliğin çelişkisi yoktur.

Çelişki, "şeriat" ya da "şeriat devleti" isteyenlerle demokrasi arasındadır.

Bu tanımları bilmek ve anlamak önemli değil. Onları zihinsel olarak *özümlemek* ve yüreğimize *sindirmek* gerekmektedir.

Bu özümleme ve sindirme olayları ise, uzun ve karmaşık kültürel süreçler sonunda gerçekleşir.

Türkiye'nin sorunu, bu süreci *çok kısa bir zaman dilimine* sığdırma çabasında yatmaktadır.

Ben, Türkiye'nin bu deneyimden başarıyla çıkacağına ve tüm dünyaya örnek olacağına inanıyorum.

BUGÜNKÜ DURUMA NASIL DÜŞTÜK? NASIL ÇIKARIZ?

Cesaretle söyleyelim: Türkiye'nin önündeki sorun, bir "genel toplumsal yozlaşma" sorunudur.

Peki bu "genel toplumsal yozlaşma"nın kaynağı nedir? Nereden çıktı ya da nereden başladı bu "genel toplumsal yozlaşma"?

"Devlet-siyaset-mafya" üçgeni nereden çıktı ya da nasıl başladı?

"Ülkücülük" gibi, adı bile bir ideali benimseyenleri vurgulayan bir grup nasıl "mafya" gibi aşağılık bir kavramla eş tutulur oldu?

Vatandaşın can ve mal güvenliğini korumakla yükümlü "devlet" bazı kurumları aracılığıyla nasıl tam ters bir konuma, vatandaşın mal ve can güvenliğini tehdit eder duruma düştü? Görevi sorun çözmek olan siyaset, sorun üreten bir yapıya nasıl dönüştü?

İki Genel Süreç

Önce hemen belirtelim ki, böyle "toplumsal yozlaşma" gibi ciddi sosyolojik olaylar, bir gecede ortaya çıkmaz.

Bunların ardında uzun zamana yayılmış temel belirleyiciler vardır.

Ayrıca bazı güncel oluşumlar, daha kısa dönemlerde etki yaparak, bu süreçleri hızlandırabilir.

Türkiye'de de aynen böyle olmuştur.

Denetlenemeyen, hatta tam tersine teşvik edilen, "köylerden kentlere akın" 1950'li yıllardan itibaren Türkiye'nin tüm denge-lerini alt-üst etmeye başlamıştır.

Yine 1950'li yıllardan itibaren Cumhuriyetin temelleri (ulus-devletin ilkeleri) sorgulanmaya başlanmış, toplumun demokra-

tikleşme süreci durdurulmaya ve sosyo-kültürel değişim süreçleri, imam-hatip okullarının yaygınlaştırılmasıyla simgelenen bir anlayış içinde, tersine çevrilmeye çalışılmıştır.

Bu yıllarda başlayan ekonomik liberalizmin getirdiği canlılık, toplumsal, siyasal ve kültürel süreçlerdeki uzun vadeli tehdidin ve tehlikenin yeterince algılanmasını önlemiştir.

Bu “iç dinamik öğelerinin sonuçları” artık bir bunalıma dönüştüğü dönemde, uluslararası emperyalizmin “mikromilliyetçilik” etkisi, “globalleşme” adı altında yeniden büyük bir güçle tüm dünyayı ve dolayısıyla Türkiye’yi pençesine almıştır.

Bunalıma yol açan iç dinamik öğeleriyle, bunalımı pekiştiren ve derinleştiren dış dinamik öğelerinin bulunduğu dönem 1980’li yıllardır.

1980’li yıllarda, hem iç hem de dış dinamik, Türkiye’de bir “askeri darbe” üretmiştir.

Gerek bu “askeri yönetimin” doğrudan sorumlu olduğu 1980-1983 yılları, gerekse dolaylı olarak ülkeyi denetlediği 1983-1987 dönemi, yukarda çok kısa olarak değindiğim iç ve dış dinamik öğelerinin “yozlaştırıcı” etkilerinin hızlandırıldığı “güncel” müdahaleleri simgeler.

Bu dönem, yani 1980-1987 yılları, yozlaşmanın yukardan aşağı bir yöntemle en kolay gerçekleştirilebildiği “hiyerarşik ve kapalı toplum” dönemidir de aynı zamanda.

Atatürk adına, **Atatürk**’ün ideolojik ve hukuksal mirasının zedelenmesi, demokrasinin zedelenmesi, büyük kentlerdeki yağmanın yoğunlaşması ve din eğitiminin Anayasal bir zorunluluk haline getirilmesi, 1950’lerden itibaren başlayan sürecin bu dönemde ivme kazandığını vurgulayan oluşumlardır.

Çıkış Yolu

Bugünkü bunalımı hazırlayan iç ve dış dinamik öğelerinin güncel olarak hızlandırılması, “kapalı toplum” döneminde ve “tepeden” gerçekleştirildiği için çok etkili olmuştur.

Yozlaşma “tepeden”, yani ülkeyi yönetenler eliyle başlatıldığı için derhal bütün kurumlara sirayet etmiş ve bugünkü duruma hızla gelinmiştir.

İşte bu “genel toplumsal yozlaşmadan” kurtulmanın tek ve biricik yöntemi, “açık toplum” ilkelerini, “hukuk devleti uygulamalarını” yani “şeffaflığı” ve “adaleti”, güçlendirerek yaygınlaştırmaktır.

Bunun yolu da, çetelere karşı “hukuk devletini” ni, şeriat devleti isteyenlere karşı da “daha etkin ve daha yaygın demokrasi”yi işler hale getirmektir.

Kentlere hücum gibi daha uzun dönemli nedenlerle başa çıkabilmek için de “sosyal devlet” ilkelerini uygulamaya sokmak gerekmektedir.

Ancak o zaman, bugünkü bunalımın uzun dönemli iç ve dış dinamik öğelerine bağlı nedenleriyle, yöneticilerin hızlandırıcı etkisini denetlemek olanaklı olacaktır.

İşte ben, bütün bu nedenlerden dolayı, “21. yüzyıl Türkiye’si’nin ideolojisi sosyal demokrasidir” diyorum.

Laiklik ve demokrasi ile Müslümanlar arasında yaratılmaya çalışılan yapay karşıtlık, devletin içinde çetelerin oluşması ve kentsel yağma gibi sorunlar, geniş kitlelerin katılımının özendirildiği ve işlevsel kılındığı, demokratik bir hukuk devletinin yapısının güçlendirilmesiyle aşılabacaktır.

MAHALLENİN DELİSİ YA DA “TEMİZ TOPLUM”

Bizim mahallede bir garip adam türedi son zamanlarda.

Gözlüklü, gri saçlı, çenesindeki sakalı iyice beyazlaşmış bir adam.

Sabahın köründe görüyorum onu sokaklarda.

Kimi zaman köpekli, kimi zaman da köpeksiz.

Genellikle, kedi kadar küçük ama kaşlı gözlü, kendisi gibi garip bir köpeğin tasmaından tutmuş, koşuyor. Daha doğrusu “yerinde sayarak”, koşarmış gibi yapıyor. Çünkü gerçekten koşsa, köpek o kadar küçük ki, ona ayak uyduramayacak.

Köpeksiz olduğunda, bazen gerçekten yavaş yavaş koşuyor.

Bazen de hızlı hızlı yürüyor. Acelesi varmış da bir yere yetişecekmiş gibi.

Bizim mahalle, İstanbul’da, *İkinci Ulus* denilen yerde.

Gelir düzeyi yüksek aileler oturuyor çevremizde.

Ailelerin çoğu köpek besliyor.

Sonucu tahmin edersiniz tabii: Kaldırımlar köpek kakasından yürünmez olmuştu son zamanlarda.

İki Garip Yaratık

Bu garip adam, yürümekle koşmak arasında, arkasında maymun mu, yoksa küçülmüş bir aslan mı olduğu pek belli olmayan köpek benzeri garip yaratığı ile etrafta dolaşırken, bir başka özelliğini daha gördüm ve o zaman karar verdim ki *bu adam deli*.

Yanındaki hilkat garibesi ve kendisinin yaptığı garip hareketler sanki yeterince dikkat çekmiyormuş gibi, adam elinde, bir de şu bakkalların kullandığı beyaz naylon torbalardan taşıyordu.

Taşıması bir şey değil, köpeği kaka yaptığı zaman eğilip, o torba ile, sanki çok kıymetli bir maddeyi topluyormuş gibi, kö-

peğinin pislüğünü özenle kaldırımdan alıyor ve bundan sonraki “yerinde koşusuna” elinde köpek pislüğü dolu torba ile devam ediyordu.

Üstelik dikkat edilince bu işte uzmanlaşmış olduğu da anlaşıyordu.

Köpeği kaka vaziyeti alınca, yumuşak bir sesle “hadi *Kont*, aferin oğlum” gibi sözlerle onu özendiriyordu.

Kont işini bitirince de, pislüğü, torbanın içine soktuğu eli ile, hiç değmeden kaldırımdan alıp, torbayı ters yüz ediveriyordu.

* * *

“Mahallenin delisi”, karşılaştığı herkese, ama istisnasız herkese, dost ve sıcak bir sesle “*günaydın*” da diyordu.

Üstelik bunu yaparken, suratına, içinden geldiği belli olan, bu nedenle de asla yapay “nezaket tebessümleri” gibi insanı itmeyen, tam tersine, karşısındakini kucaklayan bir gülümseme koyuyordu.

Daha bitmedi.

“*Günaydın*” dediği insanlara, “biz köpeğin kakasını topluyoruz” diye bazen karşısındakinin o andaki algı sınırlarını zorlayan, bazen de elindeki köpekle derhal anlam kazanan bir cümle daha söylüyordu.

Sabah o saatlerde, sokakta genellikle üç tür insan oluyor:

Okul servisini bekleyen *delikanlılar ve genç kızlar*. Gazete ve ekmek için bakkala giden *kapıcılar*. Beslediği hayvanı sabah gezmesi için dışarı çıkarmış olan *köpek sahipleri*.

Bu insanların her üç grubu da, “mahallemizin delisini” önce çok yadırgadı. Kimileri “*günaydın*”ı duymazlıktan geldi. Kimileri de duyduklarını ama yanıt vermediklerini vurgulayarak, dik dik adamın suratına bakıp başını çevirdi.

Fakat sonra yavaş yavaş *bir mucize gerçekleşti*: Önce gençler, sonra kapıcılar ve daha sonra da köpek sahipleri, kimi zaman, artık kendilerine selam verilmesini bile beklemeden, “*günaydın*” demeye başladılar.

Bir süre sonra, mahallemizin sokaklarındaki sabah sohbeti, kaldırımlardaki köpek pislikleri üzerinde yoğunlaştı.

Köpek sahipleri, “mahallenin delisi”nden, “köpek pisliği toplama tekniği”ne ilişkin bilgiler almaya başladı.

“Mahallenin delisi”, zaten köpek gezdirenlerle karşılaşınca, “Biz bunun kakasını topluyoruz” dedikten sonra, büyük bir merakla soruyordu: “Peki siz onun kakasını ne yapıyorsunuz?”

Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık

Halkın “Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık” eylemi yaptığı günlerde “mahallenin delisi” ile ben de karşılaştım.

“İğrenmiyor musunuz köpek pisliği toplamaktan?” diye sordum.

“Siz ‘Temiz Türkiye’ için her gece bir dakika ışıklarınızı söndürürken parmağınız elektrik düğmesine değdiğinde ne kadar mutlu oluyorsanız ben onun on katı daha keyifleniyorum,” dedi.

Ve ekledi: “Üstelik bakın, sokak artık temiz”.

Dedim ya, adam “mahallenin delisi”. Utanmadan son darbeyi de indirdi: “*Darısı başınıza!*”

O günden beri sokakları köpek pisliğinden temizleme yöntemi ile toplumu insan pisliklerinden temizleme yöntemi arasında koşutluklar arıyorum.

Ben de mi deliriyorum ne!